НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КЛИМЕНКО Олександр Сергійович

УДК 351.77.072.6:340.6](477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Спеціальність 281 – Публічне управління та адміністрування
28 – Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ О. С. КЛИМЕНКО

Науковий керівник – МАРУЩАК Володимир Петрович, доктор наук з державного управління, професор

Одеса – 2023

АНОТАЦІЯ

Клименко О.С. Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров’я в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Національний університет «Одеська політехніка», МОН України, Одеса, 2023.

У дисертаційному дослідженні наведено розв’язання актуального наукового завдання – визначення теоретико-прикладних засад публічного управління сферою судово-медичних експертиз та запропонування пріоритетних напрямів розвитку цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів у системі охорони здоров’я в Україні.

Актуальність вирішення наукового завдання дисертації зумовлена наявністю наукової проблеми, яка дотепер не знайшла системного висвітлення у вітчизняній та зарубіжній літературі, не стала об’єктом пильної уваги з боку центральних органів виконавчої влади, зокрема неурегульованим є питання підпорядкування і функціонування судово-медичних служб.

Найбільш значущими результатами дисертаційного дослідження, що становлять наукову новизну, розкривають суть роботи та її практичне значення є наступне:

- обґрунтування і систематизація теоретичних і прикладних засад публічного управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров’я в Україні, запропоновано визначення поняття «публічне управління судово-медичною експертизою в системі охорони здоров'я», що визначає процес організації та забезпечення державою умов проведення судово-медичних експертиз спеціалізованими установами з метою забезпечення їх ефективності, надійності та якості здійснення, в системі охорони здоров'я.

- розробка механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз реалізацію якого пропонується здійснювати у визначених основних напрямах з метою формування цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи.

У першому розділі – «Історико-теоретичні засади організації та проведення судово-медичної експертизи у системі охорони здоров'я в Україні» досліджено основні етапи становлення та розвитку судово-медичної експертизи як виду судової експертизи. Аналіз історії судово-медичної експертизи свідчить, що вона розвинулась в результаті накопичення даних з медичної практики й з криміналістики. Судова медицина в слідчій і судовій практиці застосовується переважно у вигляді судово-медичної експертизи, висновки якої слугують одним із джерел доказів.

Визначено, що на кожному етапі становлення національної системи охорони здоров'я в Україні розвивалась судово-медична діяльності в Україні. Основними питаннями, які виносилася на розгляд у процесі реформування ставало недостатнє фінансування, нестача кваліфікованих спеціалістів та неналагоджена комунікація і взаємодія між судово-медичними експертами та правоохоронними органами.

Проаналізовано організаційну форму судово-медичної діяльності в Україні, яка складається з державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України», Кримською республіканською установою «Бюро судово-медичної експертизи» (наразі не функціонує), бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів. Загалом, організація судово-медичної служби побудована за принципом інстанційності, що дає громадянам України у разі їх незгоди з висновками експертизи звертатися до вищої інституції. Громадяни мають право вільного вибору експерта та експертної установи, це положення закріплено в базовому законі, що діє в сфері охорони здоров'я.

У другому розділі – «Сучасний стан та проблеми публічного управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні» проаналізовано сучасний стан судово-медичної експертизи та виявлені недоліки її нормативно-правового забезпечення. Виявлено проблеми публічного управління сферою судово-медичних експертиз, основною з яких є невідповідність статусу бюро судово-медичної експертизи вимогам чинного законодавства. Подальший аналіз сучасного стану правового забезпечення діяльності судово-медичної служби та судово-медичних експертів виявив низку недоліків, зокрема щодо законодавчо визначеною та фактичною заробітною платою судово-медичних експертів, що обумовлено віднесенням бюро судово-медичної експертизи до комунальних установ; колізій між Законом України «Про судову експертизу», КПК та підзаконними нормативно-правовими актами, затвердженими наказом МОЗ, які стосуються збору матеріалів для проведення експертизи.

У третьому розділі «Напрями вдосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз як складової системи охорони здоров’я України» охарактеризовано форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, основою з яких є створення міжнародних судово-експертних мереж. Відзначено, що протягом останнього часу спостерігається активізація міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, зокрема обмін науково-практичним досвідом.

Зарубіжний досвід державного управління судово-медичною діяльністю доводить доцільність існування незалежної державної судово-медичної служби, яка за рахунок неупередженості, достатнього фінансування, високопрофесійного кадрового забезпечення, відносно незалежного нагляду і контролю за якістю виконання судово-медичної експертизи зможе виконувати покладені на неї завдання. Це можливе тільки за умови організації компетентного та дієздатного відомчого органу влади.

У межах дослідження було сформовано механізм публічного управління системою судово-медичних експертиз та визначено основні напрями формування цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи, що забезпечить: оновлення державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ»; врегулювання питання належної оплати праці судово-медичних експертів в залежності від кваліфікації, навантаження, складності; підготовку та підвищення кваліфікації професійних кадрів у сфері спеціалізації судово-медичної експертизи та публічного управління сферою охорони здоров'я; реформування системи управління спеціалізованими державними установами проведення судово-медичних експертиз, вилучення в органів місцевого самоврядування повноваження бути органами управління; створення мережі регіональних філій на рівні областей; врегулювання нормативно-правового забезпечення у сфері проведення судово-медичних експертиз; налагодження системи здійснення фінансування з оптимально обґрунтованим, цільовим розподілом коштів; підвищення рівня якості роботи персоналу та підвищення кадрового потенціалу судово-медичних експертів; впровадження ефективних судово-медичних послуг із забезпеченням системи якості їх надання, застосування механізму державно-приватного партнерства та розвитку системи страхування; удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та здійснення комплексного моніторингу проведення судово-медичних експертиз з подальшим оцінюванням наявних ресурсів для ефективного планування та управління системою.

Обґрунтовано та запропоновано пріоритетні напрями вдосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз в Україні, серед яких: розробка нової структури та впровадження змін (єдиної цілісної державної спеціалізованої системи закладів здійснення судово-медичної експертизи, з чіткою вертикаллю підпорядкування безпосередньо Міністерству охорони здоров'я України); впровадження судово-медичних послуг; оновлення способів

фінансування; впровадження цифрових технологій та введення повного електронного документообігу; модернізації приміщень і оновлення медичного обладнання, поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці; удосконалення кадрової політики у сфері судово-медичної експертизи.

Ключові слова: судова експертиза, судово-медична експертиза, правове забезпечення, подвійне підпорядкування, система охорони здоров'я, управління системою охорони здоров'я, кадровий потенціал, судово-експертні установи, судово-медичний експерт, фінансування системи охорони здоров'я, експерименти в публічній сфері, конфлікт в судово-медичній експертизі, аутсорсинг в управлінні охороною здоров'я, судово-медична служба.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Oleksandr Klymenko Foresenic administering: historical stages of the formation, development and functioning. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. Вип. 1(82). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2021. с.32-37. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/new_options/pdf/021/Zbirnuk-1-82-2021.pdf

2. Клименко О.С Шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 31/ 2022. – с.35-38. URL: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf

3. Клименко О.С. Світовий досвід державного управління у сфері судово-медичних експертиз. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 28/2022. – с.72-76. URL: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf

4. Клименко О. С. Перспективи реформування системи судово-медичної експертизи в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, (1), 2023, 22-26. URL: https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/319/295

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Клименко О.С. Державно-правове регулювання у сфері судово-експертної діяльності в Україні та деяких зарубіжних країнах. І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути». 1-2 серпня 2019 р. – Дніпро, 2019. с. 264-270.URL:http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnik-1-mizhnarodna-nauk-prakt-int-konf-Summer-Debates.pdf

6. Клименко О.С. Сучасні проблеми публічного адміністрування у сфері судово-медичних експертиз. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 11 жов. 2019 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2019. с. 251-252. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/10.10.2019.pdf

7. Klymenko Oleksandr Public administration in the field of judicial medical examinations. New Insights in Public Administration [Electronic source]: proceedings of Scientific Seminar of PhD Students / Edited by N. Kolisnichenko. – Odessa, November 8, 2019. – Odessa: ORIPA NAPA, 2019. – p. 15-16. URL: http://www.oridu.odessa.ua/7/3/journal/elek-journal-5-1.pdf

8. Клименко О.С., Клименко А.С. Деякі проблеми надання послуг мешканцям міських громад суб'єктами судово-медичної діяльності. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 8 жов. 2021 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2021. – с.269-270. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/27102021.pdf

9. Klimenko O.S. Administrația publică în domeniul integrării judiciare activitatea medicală: probleme şi propuneri principale de soluţii. Conferinţa internațională științifico-practică a studenților-doctoranzi. Sintezele investigațiilor doctorale în domeniul științelor politico-administrative și economice.19 noiembrie 2021 URL: https://aap.gov.md/files/conferinte/19.11.21/19.11.21.pdf

10. Klimenko O.S. Administrația publică și administrația justiției expertiza medicala in Ucraina. Contribuția tinerilor cercetători ladezvoltarea administrației publice: materiale ale Conferinței ştiinţifico-practice internaționale, ediția a VIII-a, 25 februarie–2022. Chişinău : AAP, 2022 – c. 74-76. URL: http://aap.gov.md/files/publicatii/conferinte/2022/25.2.22.pdf

11. Клименко О.С. Організаційно-правові засади діяльності бюро судової медичної експертизи під час воєнного стану. Публічне управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 20жовтня 2022 р.) /Національний університет охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика. Київ : МОРІОН, 2022. с.116-118. URL: https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka3/13_02_23-6.pdf

12. Клименко О.С. Перезавантаження судово-медичної експертизи в Україні. Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали Всеукраїнської наук.наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 18 травня 2023 р. Одеса : Одеська політехніка. 2023. с. 490-492.
URL:https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/zabezpechennya_stiykosti_systemy_publichnoyi_vlady_konferenciya_1.pdf

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 119615. Науковий твір: «Перспективи реформування системи судово-медичної експертизи в Україні».

ABSTRACT

Klymenko O.S. Public Management in the Field of Forensic Medical Expertise within the Healthcare System in Ukraine. – Qualification scientific work as a manuscript.

Doctoral dissertation in Philosophy, specialization 281 – Public Administration and Administration. – National University "Odessa Polytechnic," Ministry of Education and Science of Ukraine, Odessa, 2023.

The dissertation research provides solutions to a relevant scientific task – the determination of theoretical and applied principles of public administration in the field of forensic medical expertise, and the proposition of priority directions for the development of an integrated and independent network of forensic medical institutions within the healthcare system in Ukraine.

The relevance of addressing the scientific task of the dissertation is determined by the existence of a scientific problem that has not yet received a comprehensive treatment in domestic and foreign literature, has not been the subject of close attention from central executive authorities, particularly the unresolved issues of subordination and functioning of forensic medical services.

The most significant results of the dissertation research, which constitute scientific novelty and reveal the essence of the work and its practical significance, are as follows:

- justification and systematization of theoretical and applied principles of public administration in the field of forensic medical expertise within the healthcare system in Ukraine, proposing the definition of the concept "public administration of forensic medical expertise in the healthcare system," which defines the process of organization and state provision of conditions for conducting forensic medical examinations by specialized institutions in order to ensure their effectiveness, reliability, and quality of implementation within the healthcare system;

- development of a mechanism for public administration of the forensic medical expertise system, the implementation of which is proposed to be carried out through defined main directions aimed at forming an integrated and independent forensic medical expertise system.

In the first chapter, titled "Historical and Theoretical Foundations of Organization and Conduct of Forensic Medical Examination in the Healthcare System of Ukraine," the main stages of formation and development of forensic medical examination as a type of forensic expertise are investigated. The analysis of the history of forensic medical examination indicates that it evolved through the accumulation of data from medical practice and criminology. Forensic medicine is primarily applied in investigative and judicial practices in the form of forensic medical examination, the conclusions of which serve as one of the sources of evidence.

It is determined that at each stage of the establishment of the national healthcare system in Ukraine, forensic medical activity developed. The main issues raised during the reform process included insufficient funding, a shortage of qualified specialists, and inadequate communication and interaction between forensic medical experts and law enforcement agencies.

The organizational form of forensic medical activity in Ukraine has been analyzed, which consists of the state specialized institution "Main Bureau of Forensic Medical Examination of the Ministry of Health of Ukraine," the Crimean Republican institution "Bureau of Forensic Medical Examination" (currently not functional), and

the bureaus of forensic medical examination under the health departments of regional executive committees. Overall, the organization of forensic medical service is built on the principle of hierarchy, allowing Ukrainian citizens, if they disagree with the examination findings, to appeal to a higher institution. Citizens have the right to freely choose an expert and an expert institution, a provision enshrined in the basic law governing the healthcare sector.

In the second chapter, titled "Current State and Issues of Public Administration in the Field of Forensic Medical Examinations within the Healthcare System of Ukraine," the current state of forensic medical examination is analyzed, and deficiencies in its regulatory and legal framework are identified. Problems related to public administration in the field of forensic medical examinations are identified, with a primary concern being the inconsistency of the status of forensic medical examination bureaus with the requirements of the current legislation. Further analysis of the current legal framework for the activities of the forensic medical service and forensic medical experts revealed a range of shortcomings, including those related to the legally defined and actual remuneration of forensic medical experts, stemming from the categorization of forensic medical examination bureaus as communal institutions. There are also conflicts between the Law of Ukraine "On Judicial Examination," the Criminal Procedure Code, and subordinate normative legal acts approved by the Ministry of Health, which concern the collection of materials for conducting examinations.

In the third chapter, titled "Directions for Improving Public Administration in the Field of Forensic Medical Examinations as a Component of the Healthcare System in Ukraine," forms of international cooperation in the field of forensic expertise are characterized, based on the establishment of international forensic-expert networks. It is noted that in recent times, there has been an activation of international cooperation in the field of forensic expertise, particularly in the exchange of scientific and practical experience.

Foreign experience in state management of forensic medical activities demonstrates the feasibility of an independent state forensic medical service. Such a service, through impartiality, sufficient funding, highly professional personnel, relatively independent oversight, and quality control of forensic medical examinations, can fulfill its assigned tasks. This is achievable only through the establishment of a competent and functional departmental authority.

Within the scope of the research, a mechanism for public administration of the forensic medical examination system has been developed, and the main directions for the formation of an integrated and independent forensic medical examination system have been identified, which will ensure: renewal of the state specialized institution "Main Bureau of Forensic Medical Examination of the Ministry of Health"; regulation of proper remuneration for forensic medical experts based on qualifications, workload, and complexity; training and improvement of qualifications for professional personnel in the field of forensic medical examination and public administration in the healthcare sector; reform of the management system for specialized state institutions conducting forensic medical examinations, involving local self-government bodies in management; establishment of a network of regional branches at the regional level; regulation of the legal framework for conducting forensic medical examinations; establishment of a funding mechanism with optimal allocation of funds; enhancement of staff quality and improvement of the expertise of forensic medical experts; implementation of effective forensic medical services with a quality assurance system; application of the mechanism of public-private partnership and development of the insurance system; improvement of information and analytical support and implementation of comprehensive monitoring of forensic medical examinations, followed by the assessment of available resources for effective planning and management of the system.

Priority directions for improving public administration in the field of forensic medical examinations in Ukraine are justified and proposed, including the development of a new structure and introduction of changes (a unified integrated state specialized

system of institutions conducting forensic medical examinations, with clear vertical subordination directly to the Ministry of Health of Ukraine); implementation of forensic medical services; updating funding methods; introducing digital technologies and full electronic document flow; modernizing facilities and updating medical equipment, improving sanitary and hygienic working conditions; and enhancing personnel policies in the field of forensic medical examination.

Keywords: judicial expertise, forensic medical examination, legal framework, dual subordination, healthcare system, healthcare system management, personnel potential, forensic expert institutions, forensic medical expert, healthcare system funding, public sector experiments, conflict in forensic medical examination, outsourcing in healthcare management, forensic medical service.

LIST OF PUBLISHED PAPERS ON THE TOPICS OF THE DISSERTATION

Scientific papers containing the main scientific results of the dissertation:

1. Oleksandr Klymenko Foresenic administering: historical stages of the formation, development and functioning. Current Problems of State Management: Collection of Scientific Papers, Odessa Regional Institute of Public Administration, Volume1(82), Odessa: ORIPA NAPA, 2021, p. 32-37.URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/new_options/pdf/021/Zbirnuk-1-82-2021.pdf

2. Klymenko O.S. Ways to Improve Public Management and Administration in the Field of Forensic Medical Expertise in Ukraine. Public Management and Administration in Ukraine, Issue 31/2022, pp. 35-38. URL: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf

3. Klymenko O.S. World Experience of State Management in the Field of Forensic Medical Expertise. Public Management and Administration in Ukraine, Issue 28/2022, pp. 72-76. URL: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf

4. Klymenko O.S. Prospects for Reforming the System of Forensic Medical Expertise in Ukraine. Tavria Scientific Herald. Series: Public Management and Administration, (1), 2023, 22-26. URL: https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/319/295

Scientific works that attest to the validation of the materials in the dissertation:

5. Klymenko O.S. State-Legal Regulation in the Field of Judicial-Expert Activity in Ukraine and Some Foreign Countries. I International Scientific-Practical Internet Conference "Integration of Education, Science, and Business in the Modern Environment: Summer Debates". August 1-2, 2019, Dnipro, 2019, pp. 264-270. URL:http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnik-1-mizhnarodna-nauk-prakt-int-konf-Summer-Debates.pdf

6. Klymenko O.S. Current Problems of Public Administration in the Field of Forensic Medical Expertise. Public Administration: Traditions, Innovations, Global Trends: Proceedings of the All-Ukrainian Sci.-Practical Conference with International Participation. October 11, 2019, Odessa: ORIPA NAPA, 2019, pp. 251-252. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/10.10.2019.pdf

7. Klymenko Oleksandr Public administration in the field of judicial medical examinations. New Insights in Public Administration [Electronic source]: proceedings of Scientific Seminar of PhD Students / Edited by N. Kolisnichenko. – Odessa, November 8, 2019. – Odessa: ORIPA NAPA, 2019. – p. 15-16. URL: http://www.oridu.odessa.ua/7/3/journal/elek-journal-5-1.pdf

8. Klymenko O.S., Klymenko A.S. Some Issues of Providing Services to Urban Community Residents by Entities of Forensic Medical Activity. Public Administration: Traditions, Innovations, Global Trends: Proceedings of the All-Ukrainian Sci.-Practical Conference with International Participation. October 8, 2021, Odessa: ORIPA NAPA, 2021, pp. 269-270. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/27102021.pdf

9. Klymenko O.S. Public administration in the field of judicial integration, medical activity: problems and main proposed solutions. International scientific-practical conference of doctoral students. Syntheses of doctoral investigations in the field of political-administrative and economic sciences. November 19, 2021

URL: https://aap.gov.md/files/conferinte/19.11.21/19.11.21.pdf

10. Klymenko O.S. Public administration and administration of justice medical expertise in Ukraine. The contribution of young researchers to the development of public administration: materials of the International Scientific-Practical Conference, 8th edition, February 25–2022. Chisinau: AAP, 2022 – c. 74-76. URL: http://aap.gov.md/files/publicatii/conferinte/2022/25.2.22.pdf

11. Klymenko O.S. Organizational and Legal Foundations of Bureau of Forensic Medical Expertise Activity During Martial Law. Public Administration and Management in Healthcare: Proceedings of the Scientific-Practical Conference (Kyiv, October 20, 2022) / National University of Health of Ukraine named after P.L. Shupyk. Kyiv: MORION, 2022, pp. 116-118. URL: https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka3/13_02_23-6.pdf

12. Klymenko O.S. Rebooting Forensic Medical Expertise in Ukraine. Ensuring Resilience of the Public Power and Management System in the Conditions of Martial Law and Ukraine's Recovery: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference with International Participation. May 18, 2023, Odessa: Odessa Polytechnic University, 2023, pp. 490-492. URL:https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/zabezpechennya_stiykosti_systemy_publichnoyi_vlady_konferenciya_1.pdf

Scientific works that additionally reflect the scientific results of the dissertation:

13. Certificate of Copyright Registration for Work № 119615. Scientific Work: "Prospects for Reforming the System of Forensic Medical Expertise in Ukraine."

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 18

ВСТУП 19

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ 28

1.1. Розвиток судово-медичної експертизи як складової системи охорони здоров'я України 28

1.2. Судово-медична експертиза як вид судової експертизи 51

1.3. Організація, структура та завдання судово-медичної служби 66

Висновки до розділу 1 80

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ 84

2.1. Суб'єкти публічного управління сферою судово-медичних експертиз та їх повноваження 84

2.2. Невідповідність подвійного підпорядкування судово-медичної служби принципам судово-експертної діяльності 108

2.3. Недоліки правового забезпечення діяльності судово-медичної служби та судово-медичних експертів 122

Висновки до розділу 2 134

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ 136

3.1. Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи та зарубіжний досвід державного управління судово-медичною діяльністю 136

3.2. Формування механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз 151

3.3. Пріоритетні напрями і завдання реформування системи судово-медичної експертизи в Україні 178

Висновки до розділу 3 191

ВИСНОВКИ 194

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 201

ДОДАТКИ 232

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК	Кримінальний кодекс України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
МОЗ	Міністерство охорони здоров’я України
Мін'юст	Міністерство юстиції України
НДІ	Науково-дослідний інститут
СМЕ	Бюро судово-медичної експертизи
ЦПК	Цивільний процесуальний кодекс України
ENFSI	European Network of Forensic Science Institutes (Європейська мережа судово-експертних установ)

ВСТУП

Актуальність теми. Система охорони здоров'я в Україні має один із найнижчих показників у Європейському регіоні і посідає друге місце за рівнем смертності (14,9 на 1000 населення). Протягом останніх 20 років цей показник збільшився на 12,7%, тоді як в Європейському Союзі він зменшився на 6,7% (Концепція, 2023).

Одна з найголовніших причин незадовільних показників полягає в основних недоліках, які накопичилися у системі охорони здоров'я. Організаційні, правові, фінансові, управлінські, економічні, структурні, кадрові, інформаційні та інші системні помилки заважають Україні ефективно використовувати свій людський капітал, навіть при тому, що українці витрачають значну частку свого доходу на охорону здоров'я. Крім того, існує значна розбіжність між обіцянками держави та її реальними можливостями забезпечити належний рівень надання медичних послуг та проведення судово-медичних експертиз.

Протягом останніх років було здійснено спроби до реформування судово-експертної діяльності в Україні, з метою реорганізації існуючої національної експертної системи, зокрема вдосконалення сфери судово-медичної експертизи, за для забезпечення правосуддя незалежною, кваліфікованою та об’єктивною експертизою, яка б відповідала вимогам міжнародних стандартів та викликам сучасності.

На сьогоднішній день судово-медична експертиза в Україні здійснюється Державною установою «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України», Кримською республіканською установою «Бюро судово-медичної експертизи» (наразі не функціонує), бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів (Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, 1995).

Водночас у правовому регулюванні судово-медичної діяльності та

організації судово-медичної служби України існують певні неузгодженості, які стримують розвиток судово-медичної експертизи. Зокрема, у відповідності до частини другої статті 7 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року Бюро судово-медичної експертизи відносяться до державних спеціалізованих установ Міністерства охорони здоров'я України, а частина третя цієї статті регламентує, що виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням судово-медичних експертиз (Про судову експертизу, 1994).

Однак дотепер чинною постановою Уряду «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю» від 05.11.1991 № 311, бюро судово-медичної експертизи віднесено до об'єктів комунальної власності (Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю, 1991). Тривалий час в Україні ведеться дискусія і про необхідність передачі судово-медичної експертизи у підпорядкування Міністерству юстиції України. На наш погляд це не є доцільним, так як перше і основне завдання судово-медичної експертизи полягає у допомозі правоохоронним органам у справах (кримінальних і цивільних), пов'язаних зі злочинами проти життя, здоров'я, гідності особи та здоров'я населення в цілому.

Питання щодо розвитку та реформування публічного управління у сфері охорони здоров'я знаходить активний інтерес у сучасних дослідників. До цих дослідників відносяться такі науковці, як М. Білинська, О. Баєва, З. Гбур, З. Гладун, Д. Карамишев, Н. Колісніченко, В. Лазоришинець, В. Луговий, В. Лобас, З. Надюк, Н. Нижник, А. Пільтяй, М. Ткач, І. Фуртак, О. Черниш, В. Шафранський, Н. Ярош та інші.

Питання підпорядкування і функціонування судово-медичних служб у

зарубіжних країнах у науковій літературі розглядаються досить часто. Серед наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників цієї проблематики слід відзначити роботи В. Бачинського, Г. Кривди, О. Ламухіної, Г. Озернюка, С. Саханєнка, С. Сороки, К. Ровинської, А. Усова та інших вчених. Багато наукових праць присвячено вивченню історії становлення та розвитку судово-медичної служби (С. Бондар, Б. Михайличенко, В. Шевчук, О. Гладіліна, Є. Гусаченко, В. Федчишина та ін.). Таким чином, у наукових статтях розглядаються механізми взаємодії між інституціями, окреслюються методи та принципи державного управління судово-експертною діяльністю взагалі, але особливості та проблеми публічного управління сферою судово-медичних експертиз в системі охорони здоров'я, в тому числі колізії у законодавстві щодо підпорядкування бюро судово-медичної експертизи, у науковій літературі дотепер не досліджувались, що й обумовило актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось в межах науково-дослідних робіт Національного університету «Одеська політехніка» за темами: 1) «Правове забезпечення реалізації економічних реформ (організаційно-правовий аспект)» (ДР 0116U005140), в якому автор визначив історико-теоретичні засади організації та проведення судово-медичної експертизи, зокрема дослідив розвиток судово-медичної експертизи як складової системи охорони здоров'я України, дослідив організацію, структуру та завдання судово-медичної служби. 2) «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» (ДР 01122U002247), в якому автор як виконавець опрацював матеріали та опублікував публікацію щодо сучасних інновацій в сфері публічного управління та адміністрування судово-медичних експертиз в Україні. А також дослідив інновації в світовому досвіді державного управління у сфері судово-медичних експертиз. 3) «Правове регулювання державотворення

соціально-економічних відносин в Україні» (0122U002193), в якому автор як виконавець надав узагальнений матеріал відносно діяльності судово-медичної служби, зокрема судово-медичних експертів під час проведення судово-медичних експертиз в умовах кризових явищ та запропонував інноваційні шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні, що у подальшому було опубліковано.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення теоретико-прикладних засад публічного управління сферою судово-медичних експертиз та запропонування пріоритетних напрямів формування цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів у системі охорони здоров'я в Україні.

Мета даної дисертаційної роботи обумовлено виконання наступних **завдань:**

- дослідити основні етапи становлення та розвитку судово-медичної експертизи як виду судової експертизи;

- визначити структуру та завдання судово-медичної експертизи;

- проаналізувати сучасний стан та виявити проблеми публічного управління сферою судово-медичних експертиз;

- охарактеризувати форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи та узагальнити досвід державного управління судово-медичною діяльністю в зарубіжних країнах;

- розробити механізм публічного управління системою судово-медичних експертиз;

- обґрунтувати та запропонувати пріоритетні напрями і завдання реформування системи судово-медичної експертизи в Україні.

Об'єкт дослідження. Суспільні відносини у сфері судово-медичних експертиз.

Предмет дослідження. Публічне управління сферою судово-медичних експертиз в системі охорони здоров'я в Україні.

Методи дослідження. При виконанні дисертаційного дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Історичний метод дозволив дослідити основні етапи становлення та розвитку судово-медичної експертизи як виду судової експертизи. Метод спостереження застосовувався при визначенні структури та завдань судово-медичної експертизи. Метод системного підходу використовувався при аналізі сучасного стану та виявленні проблем публічного управління сферою судово-медичних експертиз, а метод порівняльного аналізу – при дослідженні досвіду державного управління судово-медичною діяльністю в зарубіжних країнах. Метод логічного узагальнення сприяв обґрунтуванню пріоритетних напрямів розвитку цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів в системі охорони здоров'я в Україні. За допомогою методу моделювання було розроблено механізм публічного управління системою судово-медичних експертиз, а також систему міжрегіональної мережі закладів державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні»

Емпіричною базою дослідження стали нормативно-правові акти, статистичні соціологічні, звітно-аналітичні матеріали та дослідження, а також – особисті спостереження автора дисертаційного дослідження на посаді лікаря – судово-медичного експерта Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання – визначені теоретико-прикладних засад публічного управління сферою судово-медичних експертиз та запропонування пріоритетних напрямів формування цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів у системі охорони здоров'я в Україні, зокрема впровадження механізму публічного управління сферою судово-медичних експертиз.

вперше:

- на рівні дисертаційних досліджень за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» обґрунтовано і систематизовано теоретичні і прикладні засади публічного управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров’я в Україні та запропоновано визначення поняття «публічне управління судово-медичною експертизою в системі охорони здоров'я», що визначає процес організації та забезпечення державою умов проведення судово-медичних експертиз спеціалізованими установами з метою забезпечення їх ефективності, надійності та якості здійснення, в системі охорони здоров'я;

- розроблено механізм публічного управління системою судово-медичних експертиз реалізацію якої пропонується здійснювати у визначених основних принципах, методах та заходах з метою формування цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи, що забезпечить: оновлення державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ» з подальшим реформуванням системи управління спеціалізованими державними установами на регіональному та субрегіональному рівнях; налагодженням системи здійснення фінансування з оптимально обґрунтованим, цільовим розподілом коштів; підготовку та підвищення кваліфікації професійних кадрів у сфері спеціалізації судово-медичної експертизи та публічного управління сферою охорони здоров’я; врегулювання нормативно-правового забезпечення у сфері проведення судово-медичних експертиз; удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та здійснення комплексного моніторингу проведення судово-медичних експертиз з подальшим оцінюванням наявних ресурсів для ефективного планування та управління системою.

удосконалено:

- основні функції організаційно-управлінських засад судово-експертної діяльності з метою проведення судово-медичних експертиз, серед яких виділено:

організаційну, яка забезпечує визначення структури та підрозділів спеціалізованих установ, які проводять судово-медичну експертизу; *кадрову,* що передбачає встановлення процедур підбору, навчання та підвищення кваліфікації судово-медичних експертів; *фінансову*, яка націлена на фінансування державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-медичну діяльність для забезпечення необхідних матеріально-технічних ресурсів; функція *контролю*, що передбачає визначення процедур атестації, аудитів, моніторингу якості та вдосконалення проведення судово-медичних експертиз; функція *координації*, яка передбачає забезпечення взаємодії та співпраці між державними спеціалізованими установами в системі охорони здоров'я, судами, правоохоронними органами та інш.

- перелік принципів здійснення судово-медичної діяльності в системі охорони здоров'я, до яких належать: об'єктивність, незалежність, компетентність, науковість, нейтральність, етичність, достовірність.

набули подальшого розвитку:

- форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи та аналіз зарубіжного досвіду державного управління судово-медичною діяльністю.

- напрями впровадження механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз в Україні, серед яких: розробка нової структури та впровадження змін (єдиної цілісної державної спеціалізованої системи закладів здійснення судово-медичної експертизи, з чіткою вертикаллю підпорядкування безпосередньо Міністерству охорони здоров'я України); впровадження судово-медичних послуг; оновлення способів фінансування; впровадження цифрових технологій та введення повного електронного документообігу; модернізації приміщень і оновлення медичного обладнання, поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці; удосконалення кадрової політики у сфері судово-медичної експертизи.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні узагальнення, викладені у дисертаційному дослідженні, можуть слугувати матеріалом для подальших наукових досліджень і дискусій з проблемних питань публічного управління сферою судово-медичних експертиз, в т. ч. досконалості правового регулювання статусу судово-медичного експерта і колізій та прогалин у законодавстві щодо проведення судово-медичних експертиз.

Висновки, сформульовані у дослідженні, а також запропонована система – міжрегіональна мережа закладів державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні» може бути застосована у реформуванні структурних перетворень судово-медичної експертизи в системі закладів охорони здоров'я та розробці проектів Законів України «Про судово-медичну експертизу» та «Про Державну службу судово-медичної експертизи» та інших нормативно-правових актів щодо забезпечення її діяльності.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій викладено теоретичні та прикладні положення, а також висновки, які представлені автором на основі його власних ідей та досліджень. Усі запропоновані практичні рекомендації, висновки і пропозиції, отримані під час проведення дисертаційного дослідження, є результатом індивідуальної праці автора.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та положення дисертаційного дослідження були оприлюднені на конференціях та інших комунікативних заходах, зокрема: І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути» (Дніпро, 2019); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди» (Одеса, 2019); New Insights in Public Administration (Odesa, 2019); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди» (Одеса, 2021);

Conferinţa internațională științifico-practică a studenților-doctoranzi «Sintezele investigațiilor doctorale în domeniul științelor politico-administrative și economice» (Chişinău, 2021); Conferinței ştiinţifico-practice internaționale «Contribuția tinerilor cercetători ladezvoltarea administrației publice» (Chişinău, 2022); Науково-практична конференція «Публічне управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я» (Київ,2022); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України» (Одеса, 2023).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 13 працях, у тому числі: у 4 статтях, 4 з яких у наукових фахових виданнях, 8 публікаціях у збірниках матеріалів науково-комунікативних заходів та 1 – авторське свідоцтво на науковий твір.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінок, із них 182 сторінка основного тексту, 7 додатків. Список використаних джерел налічує 220 найменувань,17 з яких іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1
ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНИ

1.1. Розвиток судово-медичної експертизи як складової системи охорони здоров'я України

Медичні знання у процесі правосуддя почали використовувати раніше з усіх спеціальних знань. Ще Гіппократ, який народився близько 460 р. до н.е., вивчав питання тяжкості й смертельності різних тілесних ушкоджень. Його знання і нині успішно використовуються в судовій медицині. У давніх документах Римської імперії зустрічаються згадки про те, як було здійснено лікарський огляд тіла вбитого Юлія Цезаря (44 р. до н.е.) і виявлено серед двадцяти трьох ран саме ту одну, що спричинила смерть (Іщенко, 1996).

У період пізнього середньовіччя найбільш визначним кроком у розвитку судової експертизи загалом можна вважати деякі положення «Кароліни» – німецького кримінально-судового уложення 1532 року, яке діяло в усіх німецьких і залежних від цієї країни державах до 1870 року. Цей документ мав значний вплив на розвиток кримінального та кримінально-процесуального права багатьох держав. Хоча у «Кароліні» обізнані особи (хірурги, лікарі) розглядались ще як свідки, які викликають довіру, і як особи, які здійснюють огляд, тим не менш, у цьому збірнику законів (у статті 149) було записано вимоги до суду: здійснювати огляд трупа за участю лікарів та обов'язково складати при оглядах доповідь про виявлені рани, травми, пошкодження. Тобто лікарі при огляді виконували функцію спеціаліста (у сучасному розумінні), їх висновок враховував суд і він міг бути підставою для винесення вироку.

Стаття 146 цього ж положення, у якій йдеться про ненавмисні вбивства, рекомендувала звертатися за порадою до обізнаних осіб для отримання відповідних роз'яснень (Романюк, 2010). Саме цей прообраз огляду трупа за участю спеціаліста в галузі судової медицини було покладено в основу Військового Статуту Петра І, а пізніше і Статуту Кримінального судочинства 1864 року. Таким чином, «Кароліна» на законодавчому рівні встановила інститут судової експертизи, водночас визначивши лікаря як одного з можливих експертів (Дудич, 2014).

На думку вітчизняних науковців, наприклад Гусаченко Є. О. «на території нашої держави питання призначення та проведення експертизи як своєрідної форми використання спеціальних знань вперше було нормативно врегульовано указом «Про порядок дослідження підписів на кріпаків актах» від 1699 р.» (Гусаченко, 2015) Цей документ, по-перше, встановлював, що експертизу виробляти («руки свідчити») можуть тільки обізнані особи та визначав об'єкти дослідження (кріпосні акти). По-друге, у законі сформульовано необхідність обов'язкового проведення експертизи за певних обставин. Подальше поширення законодавчої регламентації використання спеціальних знань здійснив Петро Великий в артикулі військовому 1715 р. На думку історика В. М. Клеандрової, вперше в історії права в цьому артикулі встановлюється «відповідальність за вбивство та передбачається обов'язкове проведення судово-медичної експертизи для встановлення причин смерті, процедура дослідження (розтин тіла), процесуальні питання, відповідальність експерта, визначення самого експерта» (Іщенко, 1996).

Окреслення конкретних проблем, що постають перед медиком, залученим до проведення судово-медичних експертиз, дало поштовх для накопичення практичних знань саме у цій галузі й до розвитку судової медицини як окремої науки.

До 1917 року судово-медичні дослідження проводили в лікарських відділеннях губернських управлінь, на кафедрах судової медицини університетів, висновки складали посадові лікарські чини, а в лікарнях – поліцейські лікарі. «За необхідності використовували хімічні, бактеріологічні лабораторії університетів і медичних закладів. До революційних подій 1917 року судово-медична служба належала до сфери управління Міністерства внутрішніх справ і була тісно пов'язана з адміністративним апаратом губернських управлінь. Після революції службу судової медицини виключили зі складу зазначеного Міністерства та перевели до відомства охорони здоров'я» (Юсупов, 2017).

Федчишина В. В. відзначає, що 1918 року, за часів правління гетьмана П. Скоропадського, головними завданнями Мін'юсту були: «здійснення управління судовими органами та пенітенціарною системою; вдосконалення судочинства в умовах перехідного етапу української державності; кодифікація законодавства; підготовка проектів кримінальних, кримінально-процесуальних та інших нормативних актів, а міністр юстиції мав повноваження генерального прокурора» (Федчишина, 2014).

На думку Д. В. Лебедєва, який аналізував архівні документи Міністерства народного здоров'я та опікування Української держави переконливо засвідчує, «що саме за період правління П. Скоропадського, в 1918 році, було зроблено спроби закласти основи власної судової медицини та медичної експертизи» (Лебедєв, 2011).

Тобто, вже з 1918 р. намагалися регламентувати залучення експертів до кримінального судочинства. З точки зору історії судово-медичної експертизи найбільш цікавим нормативним актом тут є постанова Наркомздрава від 28 січня 1919 р. «Про права і обов'язки державних медичних експертів». Саме у цій постанові було закріплено погляд на експерта як на наукового суддю. Того ж року було запроваджено Правила про порядок дослідження трупів та лабораторні дослідження.

Отже, з перших кроків розбудови охорони здоров’я судово-медична експертиза із системи внутрішніх справ була перепідпорядкована органам охорони здоров’я. Із 1923 р. отримали свою правову регламентацію діяльності «Київський, Одеський і новостворений Харківський Краєві Кабінети Науково-Судової Експертизи. Параграфом 1, затвердженої Народним Комісаром Юстиції УСРР М. Скрипником «дня 30-го листопаду 1923 року» Інструкції, Крайовим Кабінетам Науково-Судової Експертизи серед основних завдань Кабінетів визначались … викриття злочинів та всіляких слідів, що можуть сприяти до встановлення злочину, до викриття винуватця та вияснення невинуватості підозрюваного, а також для підмоги органам слідчої влади та доповіді при переведенні чинностей, що потребують особливого технічного досвіду й

КПК 1922 року вперше законодавчо визначив такий вид доказів як висновки експертів (стаття 62), і якщо у суду або слідчого виникали сумніви, проведення експертизи вважалось обов'язковим (стаття 67). Висновки судової експертизи було визнано одним із доказів по кримінальній справі. При цьому у КПК 1922 року закріплювались дві форми використання спеціальних знань: будова експертиза та участь фахівця у слідчих діях, але поки що без чіткого розмежування тих форм. Таке становище було обумовлено в тому числі відсутністю процесуального порядку призначення та проведення експертизи й панування водночас двох поглядів на судово-медичну експертизу. Згідно з першим, експертизу розглядали як самостійний доказ, що оцінюється судом разом з усіма іншими доказами. Відповідно другому погляду, експерта-медика розглядали як наукового суддю факту, тобто його висновок у справі ставав вирішальним. Прихильниками цього погляду були представники судово-медичної і судово-психіатричної науки, і в цій розбіжності поглядів ми знов зустрічаємо конфлікт між уявленням судово-медичних експертів про свою професійну діяльність і тим місцем, яке відводило їм законодавство у процесі

и

к

судочинства (Дудич, 2014). КПК Української РСР 1927 р. передбачав у статтях 66, 162, 190 лише деяких спеціалістів (перекладачів, лікарів і педагогів) під час проведення слідчих дій (Кримінально-процесуальний кодекс УРСР,1927).

У 1949 р. А. І. Вінберг уперше порушив питання про введення у кримінальний процес поряд з експертом такої особи, як спеціаліст, з функціями, що будуть відмінними від функцій експерта (Романюк, 2010).

Як зазначає Г. В. Озернюк 27 грудня 1950 року Мін'юсті УРСР було затверджене перше повоєнне Положення про науково-дослідні інститути судової експертизи (Озернюк, 2018).

У 1960 р. було прийнято новий КПК – знов без урахування вимог практики щодо використання спеціальних знань експертами й спеціалістами. Експертизу продовжують призначати в багатьох випадках, коли можна було залучити особу із спеціальними знаннями, не експерта. Проте у статтях 191, 194 КПК поняття «спеціаліст» має свій статус у процесуальних формах (Уголовно-процесуального кодекс УССР,1960), а Указом Президії Верховної Ради УРСР від 30 серпня 1971 р. КПК було доповнено статтею 128 прим. «Участь спеціаліста при проведенні слідчих дій». Таким чином, законодавство того часу вже розглядає дві різні процесуальні форми використання спеціальних знань: експертизу та участь фахівця у слідчих діях.

З набуттям Україною незалежності почався новий етап розвитку судової експертизи в державі. Постановою Верховної Ради України від 25 лютого 1994 р. вперше серед країн пострадянського простору було введено в дію Закон України «Про судову експертизу», який визначив правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності. Відповідно до статті 7 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим

Законом.

До державних спеціалізованих установ, серед інших, належать і науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз (Про судову експертизу, 1994). Відповідно до статей 9 і 16 вищевказаного Закону наказами Мін'юста було затверджено: «Положення про Державний реєстр атестованих судових експертів», «Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів», «Положення про кваліфікаційні класи судових експертів», «Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Мін'юсті» тощо.

Поряд із тим у незалежній Україні набули активного розвитку експертні установи. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 25 січня 1995 р. № 52 було створено: «у м. Одесі – Одеський науково-дослідницький інститут судових експертиз на базі Одеської науково-дослідної криміналістичної лабораторії судових експертиз (яка була створена в 1951 р. після реорганізації інституту); у м. Львові – Львівський науково-дослідницький інститут судових експертиз на базі Львівського відділення Київського науково-дослідницького інституту судових експертиз; у м. Донецьку – Донецький науково-дослідницький інститут судових експертиз на базі Донецького відділення Харківського науково-дослідницького інституту судових експертиз» (Про розширення мережі науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції, 1995).

У 2002 році на базі Дніпропетровського та Кримського відділень Харківського науково-дослідницького інституту судових експертиз було створено «Кримський і Дніпропетровський науково-дослідницький інститут судових експертиз» (Головченко, 2016).

Важливе значення для роботи установ судових експертиз мало

затвердження та введення в дію «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз» та «Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз», які було затверджено наказом Мін'юста від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 з метою забезпечення єдиного підходу при проведенні судових експертиз і підвищення їх якості. Інструкцією передбачено «призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юста та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність» (Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень,1998).

Слід зазначити, що поява КПК в редакції 2012 р. змінила роль спеціаліста в кримінальному судочинстві. Зокрема, спеціаліста відтепер залучають не тільки до слідчих (розшукових) дій, як передбачено в КПК 1960 р., а й до негласних слідчих (розшукових) та судових дій, а також інших процесуальних дій, зокрема відбору зразків для проведення експертизи. Таким чином, використання спеціальних знань у кримінально-процесуальній діяльності закріплено в двох формах: «при залученні фахівців у ході окремих слідчих (судових) дій та в межах проведення експертизи» (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012).

Отже, у теперішній час проведення судової експертизи регламентовано Законом України від 25 лютого 1994 року «Про судову експертизу», КПК, ЦПК та підзаконними нормативно-правовими актами, прийнятими на їх виконання. «Експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених КПК, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання» (Кримінальний процесуальний кодекс України,

2012).

До спеціальних знань відносяться будь-які знання та уміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому і практичному рівню.

Також, у межах нашого дослідження одночасно з розвитком судово-медичної експертизи, доцільно розглянути історичний шлях побудови національної системи охорони здоров’я в незалежній Україні.

Основними етапами становлення національної системи охорони здоров’я є:

- стабілізаційний етап (1991–2000 рр.). На початку незалежності України була необхідність встановлення стабільної системи охорони здоров'я. Пріоритетом було забезпечення базового рівня медичної допомоги населенню. На цьому етапі було здійснено декілька важливих кроків, зокрема спроби до систематизації фінансування охорони здоров'я, створення фондів медичного страхування, а також покращення управління системою;

- пошуковий етап (2000–2010 рр.). На цьому етапі увага була зосереджена на пошуку нових підходів до організації та фінансування системи охорони здоров'я. Відбулися спроби запровадити модернізаційні програми, зокрема розвиток первинної медичної допомоги та реформування лікарського освіти;

- пілотний етап (2010–2013 рр.). На цьому етапі було запущено пілотні проекти з метою впровадження нових підходів у системі охорони здоров'я. Було проведено експерименти з моделлю фінансування та організації медичної допомоги, впроваджено електронні системи управління та обліку;

- інституційно-підготовчий етап (2015–2017 рр.). На цьому етапі було зосереджено увагу на створенні необхідних інституційних механізмів для подальшого реформування системи охорони здоров'я. Були прийняті законодавчі акти, які визначали правові основи функціонування системи, встановлювали нові стандарти надання медичної допомоги та розподіл фінансових ресурсів;

- реформування (2018–2023 рр.). На поточному етапі система охорони здоров'я в Україні проходить значну реформу. Основні цілі реформи полягають у покращенні доступності та якості медичної допомоги, зменшенні корупції в галузі охорони здоров'я, забезпеченні стабільного фінансування та модернізації медичної інфраструктури. Впроваджуються нові моделі фінансування, змінюється система оплати медичних послуг, розвивається електронна система здоров'я та електронний реєстр пацієнтів. Також проводяться заходи щодо підвищення кваліфікації медичних працівників та модернізації системи медичної освіти .

Важливо зазначити, що ці етапи розвитку національної системи охорони здоров'я в Україні можуть мати різні інтерпретації серед досліджень науковців залежно від наукових джерел та експертного підходу, однак у будь-якому випадку вони відіграли значну роль у розвитку судово-медичної експертизи.

Треба зазначити, що набуття незалежності Україною поставило пріоритетним завданням для системи охорони здоров’я вироблення основних правил гри – закладення інституціональної основи для майбутніх взаємодій як всередині системи, так із зовнішнім середовищем (Сенюк, Надюк, 2020).

Одними з основоположних нормативно-правових актів регулювання системи охорони здоров’я є Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, яка визначає принципи та гарантії охорони здоров'я громадян. Конституція визнає право кожної особи на охорону здоров'я і передбачає забезпечення доступності та якості медичної допомоги, захисту прав пацієнтів та регулювання відносин у сфері охорони здоров'я. Також, слід відзначити, Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" № 2801-XII від 19 листопада 1992 року. Цей закон встановлює загальні принципи та норми щодо організації та функціонування системи охорони здоров'я.

У період з 2000 по 2010 рік під час «пошукового» періоду розвитку національної системи охорони здоров’я було реалізовано низку проєктів,

спрямованих на пошук напрямів реформування системи охорони здоров’я. Основні з них зазначені у праці Сенюка Ю. І. та Надюка З. О.: «1) розробка стратегічних напрямів розвитку охорони здоров’я (проєкт за підтримки фонду «Відродження» (2001 р.); 2) проєкт «Профілактичні та первинні заходи охорони здоров’я України, Києва та ряду областей» (за підтримки Європейської Комісії) (2002–2004 рр.); 3) проєкт «Фінансування та управління у сфері охорони здоров’я в Україні» (за підтримки Європейської Комісії) (2003–2006 рр.); 4) проєкт «Підтримка розвитку системи медичних стандартів в Україні» (за підтримки Європейської Комісії) (2004–2006 рр.); 5) проєкт «Сприяння реформі вторинної медичної допомоги в Україні» (за підтримки Європейської Комісії) (2007–2009 рр.)» (Сенюк, Надюк, 2020).

Проєкт розробки стратегічних напрямів розвитку охорони здоров'я з підтримкою фонду "Відродження" у 2001 році був спрямований на «визначення ключових напрямів та пріоритетів у розвитку системи охорони здоров'я в Україні. Проєкт мав на меті створення стратегічного плану дій, який спрямовувався на покращення доступності та якості медичної допомоги населенню» (Лехан, Крячкова, Заярський, 2018).

Основні особливості цього проєкту включали наступне.

1. Аналіз стану системи охорони здоров'я. У межах проєкту було проведено комплексний аналіз функціонування системи охорони здоров'я, включаючи аналіз фінансування, організаційну структуру, доступність та якість медичної допомоги, кадровий потенціал тощо. Це дозволило визначити проблемні сфери та потенційні напрями розвитку.

2. Розробка стратегічних напрямків. На основі проведеного аналізу були визначені стратегічні напрямки розвитку охорони здоров'я, такі як модернізація медичної інфраструктури, покращення фінансування, розвиток первинної медичної допомоги, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги для всього населення, підвищення ефективності управління системою тощо.

3. Визначення пріоритетів та заходів. Були визначені пріоритетні напрямки розвитку охорони здоров'я та конкретні заходи, необхідні для їх реалізації. Серед яких вже на той час йшла мова про розвиток електронної системи здоров'я та електронного реєстру пацієнтів, впровадження нових моделей фінансування, підвищення кваліфікації медичних працівників, управління та контролю у системі охорони здоров'я.

В цілому, проєкт розробки стратегічних напрямків розвитку охорони здоров'я з підтримкою фонду "Відродження" в 2001 році сприяв визначенню пріоритетів та напрямків реформ у системі охорони здоров'я в Україні, а також впровадженню необхідних заходів для покращення її функціонування.

Наступним по значимості було реалізовано проєкт "Профілактичні та первинні заходи охорони здоров'я України, Києва та ряду областей" за підтримки Європейської Комісії у період з 2002 по 2004 роки. Його основною метою було «покращення системи профілактичної та первинної медичної допомоги в Україні» (Лехан, Крячкова, Заярський, 2018).

Основні досягнення проєкту включали:

- розробку та впровадження профілактичних програм у сфері охорони здоров'я;

- навчання медичних працівників сучасним методам діагностики, профілактики та лікування, а також покращення навичок у проведенні профілактичних заходів та роботі з пацієнтами;

- розвиток мережі первинної медичної допомоги в Україні, зокрема в обраних регіонах;

- створення інформаційної системи збору та обробки даних щодо профілактичних та первинних заходів охорони здоров'я, а також забезпечення ефективного планування та управління розвитком системи охорони здоров'я.

Загалом, проєкт "Профілактичні та первинні заходи охорони здоров'я України, Києва та ряду областей" з підтримки Європейської Комісії в період з

2002 по 2004 роки сприяв покращенню профілактичної та первинної медичної допомоги, розвитку інфраструктури та кваліфікації медичних працівників, а також впровадженню інформаційних систем для покращення управління системою охорони здоров'я.

Проєкт "Фінансування та управління у сфері охорони здоров'я в Україні" був реалізований за підтримки Європейської Комісії у період з 2003 по 2006 роки. Основною метою проєкту було покращення фінансування та управління системою охорони здоров'я в Україні. Під час його реалізації було розроблено нову моделей фінансування, яка передбачала перехід до принципу фінансування за результатами, створення механізмів медичного страхування, розробку системи обліку та контролю фінансових ресурсів. Проєкт у цілому сприяв розвитку ефективних механізмів управління системою охорони здоров'я на різних рівнях – національному, регіональному та локальному. Це передбачало розробку стратегічного планування, встановлення системи моніторингу та оцінки якості медичної допомоги, зміцнення управлінських кадрів, а також підвищення ефективності витрат у системі охорони здоров'я шляхом раціоналізації процесів та оптимізації ресурсів, зокрема розробку процедур закупівель медичного обладнання та лікарських засобів, впровадження системи електронного обліку та звітності, залучення приватного сектору до надання медичних послуг.

Партнерство з Європейською Комісією дозволило залучити додаткові ресурси, експертизу та досвід у сфері фінансування та управління охороною здоров'я.

Загалом, проєкт "Фінансування та управління у сфері охорони здоров'я в Україні" з підтримки Європейської Комісії в період з 2003 по 2006 роки сприяв розробці та впровадженню нових моделей фінансування, покращенню управління системою охорони здоров'я та підвищенню ефективності витрат у цій сфері.

Проєкт "Підтримка розвитку системи медичних стандартів в Україні" був реалізований за підтримки Європейської Комісії у період з 2004 по 2006 роки. Основною метою проєкту було покращення системи медичних стандартів та встановлення якісних норм та протоколів у медичній практиці в Україні. Таким чином, проєкт сприяв розробці та упровадженню медичних стандартів для різних сфер медичної практики, включаючи загальні принципи діагностики та лікування різних захворювань, що сприяло забезпеченню єдиної та стандартизованої практики лікування. Також, надавав підтримку у підвищенні кваліфікації та навчанні медичних працівників з питань використання медичних стандартів і протоколів. Це включало організацію навчальних курсів, семінарів та тренінгів з метою ознайомлення з новими стандартами та їх ефективним використанням у практиці. Новаторством під час цього періоду було створення інформаційних ресурсів та баз даних, що містили медичні стандарти, протоколи та рекомендації. Це дозволило медичним працівникам швидко отримувати актуальну інформацію та використовувати її у своїй практиці.

Загалом, проєкт який був спрямований на реалізацію медичних стандартів сприяв покращенню якості медичної допомоги шляхом впровадження стандартизованих підходів та процедур. Це забезпечило більш точну діагностику, ефективне лікування та кращі результати для пацієнтів.

Проєкт "Сприяння реформі вторинної медичної допомоги в Україні" був реалізований за підтримки Європейської Комісії у період з 2007 по 2009 роки. Основною метою проєкту було покращення системи вторинної медичної допомоги в Україні шляхом впровадження реформ та змін в організації та наданні медичних послуг на цьому рівні.

Основні досягнення проєкту включали: розробку та впровадження нових моделей організації медичної допомоги на вторинному рівні, а саме створення і оптимізацію мережі медичних закладів, розподіл медичних ресурсів та зміни в системі фінансування. Проєкт сприяв впровадженню електронної медичної

системи на вторинному рівні, що дозволяла автоматизувати облік медичних послуг, обмін медичною інформацією та полегшувала комунікацію між лікарями та пацієнтами. В той час також було введено в дію клінічні протоколи та стандарти медичної практики на вторинному рівні, що забезпечувало єдність підходів до діагностики, лікування та управління хворобами.

У 2010-2014 роки роках в рамках президентської Програми економічних реформ «Заможне суспільство, конкуренто спроможна економіка, ефективна держава» (далі - Програма) були розпочаті масштабні перетворення в системі охорони здоров’я України. Змістовне наповнення реформ базувалося на ретельно проаналізованих та узагальнених вітчизняними та закордонними експертами з урахуванням національної специфіки даних доказового менеджменту, передового досвіду країн з найбільш успішними системами охорони здоров’я, матеріалах проектів ЄС та Єврокомісії в сфері охорони здоров’я.

Основними кроками протягом 2010 року було внесення змін до Закону України "Про засади законодавства про охорону здоров'я" та прийняття Закону України "Про лікувально-профілактичні заклади й медичне обслуговування населення" з метою: об'єднання фінансування первинної, вторинної та третинної медичної допомоги на відповідних рівнях (району, області, держави); перерозподіл фінансування на користь первинної медичної допомоги й профілактичної медицини; зміна способу фінансування комунальних і державних лікувально-профілактичних установ з бюджетного на контрактну форму; перегляд умов ліцензування медичної практики, акредитації медичних закладів і атестації медичного персоналу з метою створення незалежних центрів оцінювання відповідності медичних установ ліцензійним і акредитаційним вимогам.

Проведення апробації запропонованих змін у пілотних регіонах починаючи з 2011 року. На основі чого у 2012 році розроблення комплексу законодавчих і нормативних документів з метою формування оптимальної територіальної

мережі медичних закладів, створення госпітальних округів, встановлення системи оплати праці медичного персоналу з урахуванням обсягу та якості виконаної роботи. А також розроблення й прийняття комплексної програми "Здорова нація" з метою покращення стану національного здоров'я.

Також під час реалізації програми до кінця 2014 року планувалося переведення усіх медичних закладів на систему контрактних відносин між замовником і постачальником медичних послуг; запровадження єдиної методики розрахунків вартості медичних послуг, що оплачуються державою; підготовка до запровадження обов'язкового соціального медичного страхування.

Індикаторами реалізації наведеної Програми повинно було стати:

- досягнення зниження загального коефіцієнта дитячої смертності до рівня 6,5%;

- досягнення зниження коефіцієнта материнської смертності до рівня 13%;

- досягнення зниження передчасної смертності на 25%;

- досягнення зниження смертності від туберкульозу на 30%;

- підвищення частки лікарів загальної практики в загальній чисельності лікарів з рівня 4% до 8-10%;

- скорочення частки домогосподарств, у яких при потребі хто-небудь з членів не зміг отримати медичну допомогу, придбати ліки й медичне приладдя, з рівня 20% у 2009 році до 3%;

- скорочення частки тіньових платежів у системі медичного обслуговування з рівня 10-15% до 5-7% (Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, 2011).

Президентська Програма економічних реформ "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" мала наступні результати у сфері охорони здоров'я:

- розвиток і модернізацію медичної інфраструктури, покращено умови надання медичної допомоги та збільшено кількість доступних медичних закладів;

- раціоналізація фінансових процесів у сфері охорони здоров'я, зменшення корупції та тіньових платежів, оптимізація витрат на закупівлю медичного обладнання та ліків;

- автоматизація процесів обміну медичною інформацією між лікарнями та лікарями, що сприяє покращенню координації та наданню ефективної медичної допомоги.

- сприяння інноваціям у медицині, підтримка наукових досліджень та впровадження передових технологій у практику медичної допомоги.

Після певної перерви, обумовленої необхідністю розробки нових підходів до реформування галузі новим урядом, було розпочато комплексне реформування системи охорони здоров'я. Перші кроки були спрямовані на зменшення впливу адміністративних методів та збільшення гнучкості управління. У 2015 році вперше в історії країни було введено цільове фінансування охорони здоров'я з державного бюджету у формі медичної субвенції. Кабінет Міністрів України (далі – Кабмін України) дозволив фінансування медичних закладів одночасно з державного та місцевого бюджетів та/або одночасно з різних бюджетів. Міністерство охорони здоров'я України скасувало наказ, що регулював формування штатів медичних закладів залежно від ресурсного забезпечення, такого як розмір ліжкового фонду тощо.

Кабмін України сформував і схвалив Концепцію реформи фінансування системи охорони здоров'я, що була баченням реформи на період 2016-2020 років. «Ця концепція фактично продовжувала реформи попереднього періоду, проте з внесенням суттєвих коректив і більшим акцентом на фінансово-економічній компоненті. Основна ідея реформи полягала в остаточному переході від Семашківської моделі фінансування інфраструктури до фінансування на основі результатів діяльності» (Лехан, Крячкова, Заярський, 2018). До основних змін, передбачених реформою, входили: введення державного гарантованого пакета медичної допомоги; пулінг бюджетних коштів для фінансування державних

гарантій на національному рівні зі створенням Національної служби здоров'я України (далі – НСЗУ) як єдиного закупівельника медичних послуг; перехід від утримання мережі медичних закладів до стратегічної закупівлі медичних послуг на основі договорів; автономізація постачальників медичної допомоги з наданням більшості з них статусу некомерційних медичних підприємств та впровадження електронної системи охорони здоров'я (e-Health).

Також було вдосконалено систему державного регулювання цін на лікарські засоби та розширено список захворювань, на які поширюється механізм реімбурсації - повного або часткового відшкодування вартості ліків. У 2017 році було прийнято пакет законодавчих та нормативних актів, які сприяли реалізації реформи. Серед них були закон про "автономізацію закладів охорони здоров'я " та методичні рекомендації щодо перетворення закладів охорони здоров'я на комунальні некомерційні підприємства, закон про державні фінансові гарантії, що визначав фінансові зобов'язання надання медичних послуг та лікарських засобів з коштів Державного бюджету, а також внесення необхідних змін до Бюджетного кодексу та створення НСЗУ. Також були ухвалені вимоги до надавачів медичних послуг та порядок укладення договорів про медичне обслуговування, а також затверджена методика розрахунку вартості медичних послуг. З метою покращення доступності медичної допомоги сільському населенню було прийнято спеціальний закон, який передбачав розвиток мережі закладів охорони здоров'я та телекомунікаційної інфраструктури. Планується продовження реформування стаціонарного сектору з певними поправками, включаючи оновлений порядок формування госпітальних округів, визначення госпітальних округів в кожній області України та встановлення рамкових вимог до багатопрофільних лікарень інтенсивного лікування, включаючи вимоги до людських ресурсів, інфраструктури, обладнання, транспорту та комунікацій.

Поряд з розвитком усієї національної системи охорони здоров'я розвивалася і сфера судово-медичних експертиз, зокрема протягом 1991–2000

років судово-медична експертиза в Україні відіграла важливу роль у судовому процесі, розкритті злочинів, встановленні причин смерті, встановлення наслідків травм та інших медичних питань, що мають юридичне значення. За цей період були зроблені кроки для покращення організації і якості судово-медичних експертиз.

Одним із важливих досягнень було прийняття Закону України "Про судову експертизу" у 1994 році, що встановив правову основу для проведення судово-медичних експертиз. Це сприяло стандартизації та уніфікації процесу проведення експертизи, забезпеченню незалежності експертів та гарантії їх об'єктивності. У цей період також було здійснено зусилля для підвищення кваліфікації судово-медичних експертів та забезпечення їх необхідними ресурсами. Здійснювалися наукові дослідження, розроблялися нові методи та підходи до проведення експертизи, що сприяло підвищенню якості роботи експертів.

У той же час, існували проблеми, такі як недостатнє фінансування судово-медичних установ, недостатня матеріально-технічна база, а також відсутність повної автономії судово-медичних експертів. Проте, важливі кроки були зроблені для вирішення цих проблем та покращення стану судово-медичної експертизи.

Загалом, протягом 1991–2000 років судово-медична експертиза в Україні зазнала певного розвитку та покращень у своїй організації та функціонуванні, що сприяло ефективнішому вирішенню судових справ та захисту правопорядку.

Протягом 2000–2010 років судово-медична експертиза в Україні продовжувала займати важливе місце в судовій практиці та кримінальному розслідуванні, допомагає приймати обґрунтовані рішення на основі медичних доказів. За цей період спостерігалися деякі позитивні тенденції та зміни в організації та проведенні судово-медичних експертиз. Однією з важливих подій було винесено певні зміни у Закон України "Про судову експертизу", які спрямовані на вдосконалення процедури експертизи та підвищення її

об'єктивності. Цей закон забезпечив правову основу для діяльності судово-медичних експертів та встановив принципи їх незалежності та професіоналізму.

У цей період акцент був зроблений на підвищення кваліфікації судово-медичних експертів та впровадження нових технологій та методів в роботу. Для цього проводилися спеціальні навчальні заходи, семінари, майстер-класи та обмін досвідом з іноземними колегами. Також у цей період удосконалювалися матеріально-технічна база судово-медичних установ, забезпечуючи їх сучасними технічними засобами та обладнанням.

Однак, протягом цього десятиріччя, також були виявлені деякі проблеми у сфері судово-медичної експертизи, такі як недостатнє фінансування, нестача кваліфікованих фахівців у певних областях, та недостатня співпраця між судовими експертами та правоохоронними органами.

Загалом, протягом 2000–2010 років судово-медична експертиза в Україні продовжувала розвиватися, пристосовуючись до вимог сучасного правового середовища та забезпечуючи важливу підтримку судової системи.

Протягом 2010–2013 років судово-медична експертиза в Україні продовжувала займати важливе місце у правосудді та кримінальному розслідуванні, здійсненні детального аналізу медичної інформації, використовуючи сучасні методи та технології, щоб дати об'єктивні та науково обґрунтовані висновки. В цей період спостерігалися певні позитивні зрушення та зміни в організації та функціонуванні судово-медичної експертизи.

Одним із важливих кроків було удосконалення правової бази, регулюючої судову експертизу, яка передбачала єдину систему проведення експертизи, підвищення стандартів та якості експертної діяльності.

Також в цей період звернули увагу на підвищення професіоналізму судово-медичних експертів. Забезпечення високого рівня кваліфікації фахівців стало однією з пріоритетних завдань. Здійснювались заходи з підвищення кваліфікації, організовувалися тренінги та семінари для експертів з різних областей медицини.

Крім того, протягом цього періоду здійснювалася модернізація матеріально-технічної бази судово-медичних установ. Забезпечення сучасним обладнанням та технологіями допомагало підвищити ефективність та точність проведення експертиз.

Однак, не зважаючи на позитивні зміни, у сфері судово-медичної експертизи залишалися певні проблеми. До них відносилися нестача фінансування та обмежений доступ до сучасних технологій, а також необхідність подальшого покращення нормативно-правової бази для забезпечення єдності та високої якості експертних висновків.

У період з 2015 до 2017 року відбувалися зміни у законодавстві, спрямовані на поліпшення регулювання судово-медичної експертизи. Вводилися нові норми та процедури, що сприяли більш ефективному функціонуванню системи судово-медичної експертизи. Це включало вдосконалення процесу назначення та реєстрації експертів, створення стандартів та протоколів проведення експертизи, а також визначення чітких процедур збереження доказів та документування результатів.

У цей період також зростала взаємодія між судовими органами та медичними установами з метою поліпшення обміну інформацією та координації роботи. Це сприяло швидшому та ефективнішому здійсненню судово-медичної експертизи, а також забезпечило більш точні та надійні результати.

Протягом 2018–2021 років судово-медична експертиза продовжувала функціонувати, забезпечуючи певний прогрес у сфері правосуддя та охорони здоров'я. Під час цього періоду були впроваджені різні заходи, спрямовані на покращення якості та ефективності проведення судово-медичної експертизи. Одним із головних напрямків розвитку була дальша професійна підготовка та підвищення кваліфікації експертів. Також збільшувалася увага до захисту прав та інтересів експертів, створювались умови для незалежності та об'єктивності їх

роботи. Закладалося правове забезпечення участі судово-медичних експертів у судових процесах та збереження їх конфіденційності.

У період 2022-2023 року під час правового режиму воєнного стану було скоординовано роботу суб'єктів взаємодії у разі встановлення факту смерті людини під час воєнного стану на території України, став спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України та Офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 р. № 177/450/46 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України».

У Розділі ІІІ вищезазначеного наказу встановлено Порядок дій працівників бюро судово-медичної експертизи, а саме: огляд трупа на місці його виявлення проводиться слідчим із залученням судово-медичного експерта або лікаря. У разі неможливості огляду трупа на місці його виявлення (обстріли, проведення бойових дій тощо) ця процедура здійснюється слідчим у бюро судово-медичної експертизи або іншому спеціально визначеному та облаштованому безпечному місці із залученням судово-медичного експерта або лікаря з можливим подальшим направленням трупа для проведення судово-медичної експертизи (розтину) (Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України, 2017).

Працівники бюро судово-медичної експертизи:

1) «на підставі постанови, направлення, відношення або іншого документа, складеного уповноваженою особою військової адміністрації, Національної поліції України, Служби безпеки України, прокуратури або інших уповноважених органів, проводиться судово-медичне дослідження (зовнішній огляд) або судово-медична експертиза (розтин) трупа;

2) до проведення судово-медичного дослідження або експертизи - особисто судово-медичним експертом, який проводить експертизу, дублюється інформаційне сповіщення щодо наявності трупа за телефонним номером, визначеним територіальним органом поліції. Відсутність у поліції попередньої інформації щодо наявності трупа в судово-медичній установі не є підставою для припинення судово-медичної експертизи й видачі лікарського свідоцтва про смерть;

3) за умов явних ознак вогнепальної, вибухової, опікової, хімічної, радіаційної або іншої травми як результату бойових дій незалежно від того, чи є постраждалий військовим або цивільним, лікарське свідоцтво про смерть видається лікарем — судово-медичним експертом на підставі зовнішнього огляду.

Умовою для використання подібного алгоритму є обов'язкове фотографування трупа із достатнім цифровим документуванням, обов'язковий відбір матеріалу для судово-імунологічного та можливого молекулярно-генетичного дослідження (за необхідності), а також за можливості збереження елементів, що стали причиною травмування;

4) під час проведення експертизи неідентифікованих трупів осіб, що загинули внаслідок бойових дій (цивільних та військових, підхід має бути таким самим — зовнішній огляд. Додатково в обов'язковому порядку експертом мають бути здійснені заходи для подальшої ідентифікації (фіксація та обов'язкове фотографування особливих прикмет, зубної формули тощо, вилучення та зберігання об'єктів для молекулярно-генетичної експертизи). Впізнання трупа зі складанням відповідного протоколу може бути проведене з дотриманням вимог КПК;

5) за результатами зовнішнього огляду складають дослідну частину висновків експерта;

6) проводять судово-медичну експертизу (розтин трупа з усіма необхідними лабораторними дослідженнями у виняткових випадках) та складають висновок експерта;

7) надають протягом трьох діб після початку проведення експертизи особі, яка винесла постанову для проведення експертизи, інформацію про причину смерті;

8) надають висновок експерта особі, яка направила труп для проведення експертизи, протягом трьох діб після його складання;

9) видають лікарські свідоцтва про смерть близьким родичам або уповноваженій особі за наявності документальних підтверджень відповідних повноважень;

10) видають лікарське свідоцтво про смерть безпосередньо перед видачею трупа для запобігання перевищенню термінів знаходження трупа в морзі;

11) здійснюють видачу трупа особі, що має лікарське свідоцтво про смерть без будь-яких додаткових дозволів» (Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України, 2017).

Таким чином, цей нормативно-правовий документ знижує навантаження на працівників бюро судово-медичної експертизи під час встановлення обставин (бойових дій) та за наявності очевидної причини смерті. Також акцентовано увагу на здійсненні огляду трупа в облаштованому безпечному місці (залежно від обставин). Отже, новоприйняті нормативно-правові акти сприяють позитивному урегулюванню організаційно-правових засад діяльності бюро-судово-медичної експертизи під час воєнного стану, зокрема в частині оптимізації процесу видачі померлих осіб (відсутність обов’язкових дозволів органів досудового слідства) з метою запобігання перевищенню термінів перебування їх у бюро судово-медичної експертизи.

1.2. Судово-медична експертиза як вид судової експертизи

Закон України «Про судову експертизу» надає визначення поняття судової експертизи як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. У законі визначено, що за організаційною формою судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, в т. ч. науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи МОЗ (Про судову експертизу, 1994). Але окрім загальних законодавчих норм, що стосуються всіх судових експертів, у своїй практичній діяльності судово-медичні експерти керуються також «Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи», затвердженою наказом МОЗ 17 січня 1995 р. № 6 і узгодженою з Верховним судом України, Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України. І хоча взаємовідносини судово-медичної служби з органами досудового розслідування визначаються в цілому кримінально-процесуальним законодавством, але у практичній роботі їх взаємодія відрізняється великим різноманіттям форм і багаторівневим характером, що додатково ускладнюється існуючими значними суперечливостями та розбіжностями між діючою «Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи» затвердженою наказом №6 МОЗ та новими положеннями КПК.

Таким чином, з вищезазначеного, можна зробити висновки, що судово-медична служба та органи досудового розслідування взаємодіють у процесі розслідування злочинів і виконання судових рішень. Взаємовідносини між цими органами визначаються кримінально-процесуальним законодавством.

Відповідно до законодавства, судово-медична служба надає експертні висновки та докази, що стосуються медичних аспектів кримінального розслідування.

Однак, в практичній роботі можуть виникати різні форми взаємодії та рівні співпраці між судово-медичною службою та органами досудового розслідування. Це може бути обмін інформацією, проведення спільних досліджень, консультації між фахівцями тощо. Такі різноманіття форм взаємодії можуть бути обумовлені специфікою кожного конкретного кримінального розслідування, його складністю, наявністю необхідних ресурсів та інших факторів.

Ускладнення взаємодії між судово-медичною службою та органами досудового розслідування можуть виникати через суперечності та розбіжності між існуючими нормативними актами, такими як «Інструкція про проведення судово-медичної експертизи» затвердженою наказом №6 МОЗ та положення КПК. Ці розбіжності можуть потребувати узгодження та вирішення на законодавчому рівні для забезпечення ефективної взаємодії між цими органами.

В кримінально-процесуальній діяльності спеціальні знання використовуються у двох формах: при залученні фахівців у ході окремих слідчих (судових) дій та в межах проведення експертизи. Під час здійснення правосуддя велику допомогу слідству та суду надає судова експертиза.

Залучення фахівців у ході окремих слідчих (судових) дій у процесі розслідування злочинів та судового процесу можуть залучатися різні фахівці, такі як судово-медичні експерти, балісти, графологи, комп'ютерні експерти, фінансові експерти тощо. Вони надають свої спеціалізовані знання та висновки з питань, що входять у їхню компетенцію, для з'ясування обставин справи та допомоги слідству та суду.

Загалом, судова експертиза є важливою складовою кримінально-процесуального процесу. Фахівці з різних областей знань проводять детальне дослідження та аналіз матеріалів справи, зокрема документів, фізичних доказів, слідів злочину, тощо, з метою надання об'єктивних та науково-обґрунтованих

висновків щодо певних питань, що стосуються справи. Результати судової експертизи використовуються як докази під час судового розгляду справи.

Судова експертиза та залучення фахівців в процесі слідчих (судових) дій є важливими елементами правосуддя, оскільки дозволяють науково обґрунтовано встановити факти та обставини, що мають суттєве значення для розгляду кримінальних справ та прийняття об'єктивних рішень.

Судовий експерт виконує ключову роль в судовій експертизі. Він є незалежним фахівцем, який має спеціалізовані знання і навички у конкретній області, пов'язаній з питаннями, що виникають у кримінальній справі. Роль судового експерта полягає в проведенні науково обґрунтованого дослідження та аналізу об'єктів, матеріалів, слідів або даних, що відносяться до судової справи.

Основні аспекти ролі судового експерта включають:

а) «експертну діяльність, що передбачає проведення детального дослідження і аналізу об'єктів або доказів, що потребують експертизи. Під час аналізу досліджуються фізичні докази, біологічні матеріали, документи, електронні дані тощо. Судовий експерт застосовує свої спеціалізовані знання та методи, щоб зібрати, проаналізувати та зробити науково обґрунтовані висновки стосовно питань, що ставляться перед експертом;

б) дотримання неупередженості, що передбачає виконання своєї роботи з повною незалежністю. Судовий експерт не повинен бути під впливом будь-якої сторони справи або інших зовнішніх чинників, які можуть впливати на його об'єктивність. Експерт повинен дотримуватися принципів наукової обґрунтованості, об'єктивності та незалежності у своїх висновках.

в) підготовка експертних висновків, що передбачає підготовку письмового звіту за результатами проведеного дослідження, який містить експертні науково обґрунтовані висновки та відповіді на поставлені питання. Цей експертний висновок може мати вирішальне значення для розгляду справи в суді.

г) експертні свідчення, що передбачає, у разі необхідності, запрошення судового експерта у судове засідання для надання свідчень і пояснень щодо своїх висновків. Він може бути запитаний відносно методів, даних, обставин і чинників, що вплинули на його висновки. Судовий експерт має пояснити свої висновки зрозуміло та науково обґрунтовано».

Вищезазначені аспекти ролі судового експерта спрямовані на забезпечення об'єктивного, науково-обґрунтованого та справедливого розгляду кримінальної справи. Судова експертиза, проведена компетентним судовим експертом, може надати важливі докази та інформацію, що сприяють ухваленню обґрунтованих судових рішень.

Згідно ЦПК (статті 72, 102) експертом є особа, яка має необхідні знання та якій доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об’єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи. Забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою та об’єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки, здійснюється службами і установами, які також є складовою системи юстиції України. Це є важливим аспектом української системи правосуддя, оскільки об'єктивна та професійна судова експертиза сприяє справедливому та обґрунтованому розгляду справи в суді, забезпечуючи захист прав і інтересів сторін у судовому процесі.

Судово-експертна діяльність має офіційний статус державно-правової форми діяльності держави. Вона відбувається «шляхом організації і проведення судових експертиз під час здійснення правосуддя і спрямована на встановлення істини. Це потребує, в першу чергу, чіткої правової регламентації використання спеціальних знань при здійсненні судочинства. Основною процесуальною формою використання спеціальних знань є судова експертиза» (Ольховський, 2012).

Проведення судової експертизи регламентовано Законом України від 25 лютого 1994 року «Про судову експертизу», КПК (статті 69-72; 78; 79; 80; 238-243) і ЦПК (статті 72-74).

Згідно з чинним законодавством України, експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні у справі потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання (ч. 1 ст. 69 КПК). До спеціальних знань відносяться будь-які знання та уміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому і практичному рівню.

У теорії кримінального процесу та криміналістики судова експертиза визначається як дослідження, що проводиться у відповідності з кримінально-процесуальним або цивільно-процесуальним законом особою, яка володіє спеціальними знаннями у науці, техніці, ремеслі з метою встановлення обставин (фактичних даних), що мають значення для справи.

Закон України «Про судову експертизу» також визначає поняття судової експертизи як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду (Про судову експертизу, 1994).

Судові експертизи класифікуються за різними підставами. За своєрідністю предмета спеціальних пізнань їх можна розділити на: «криміналістичні, судово-медичні, судово-психіатричні, судово-психологічні, судово-фармацевтичні та фармакологічні, фізико-технічні, хімічні, товарознавчі, екологічні та деякі інші. Найбільш поширеним видом судової експертизи є криміналістична» (Тимофєєнко, 2011).

Усі види судових експертиз мають значення для судової практики, допомагаючи з'ясувати обставини справи, встановлювати факти, аналізувати

докази та надавати науково обґрунтовані висновки, які можуть мати вагому роль у прийнятті судових рішень.

Криміналістична експертиза – це лабораторне дослідження об'єктів з метою встановлення їх фактичного стану; можливості проведення певних дій; обставин, при яких були проведені дії; невидимих слідів зашифрованого змісту; групової належності об'єктів або їх тотожності. Така експертиза вимагає застосування спеціальних криміналістичних знань. Її об'єктами можуть бути тексти та підписи документів, відбитки печаток і штампів, сліди рук, ніг, знарядь злому та інструментів, транспортних засобів, зброї, боєприпасів та ін. В залежності від об'єктів дослідження криміналістичні експертизи поділяються на почеркознавчу, техніко-криміналістичну експертизу документів, трасологічну, судово-балістичну та ін.

Класифікаційні ознаки та види судових експертиз – див. рис. 1.1.

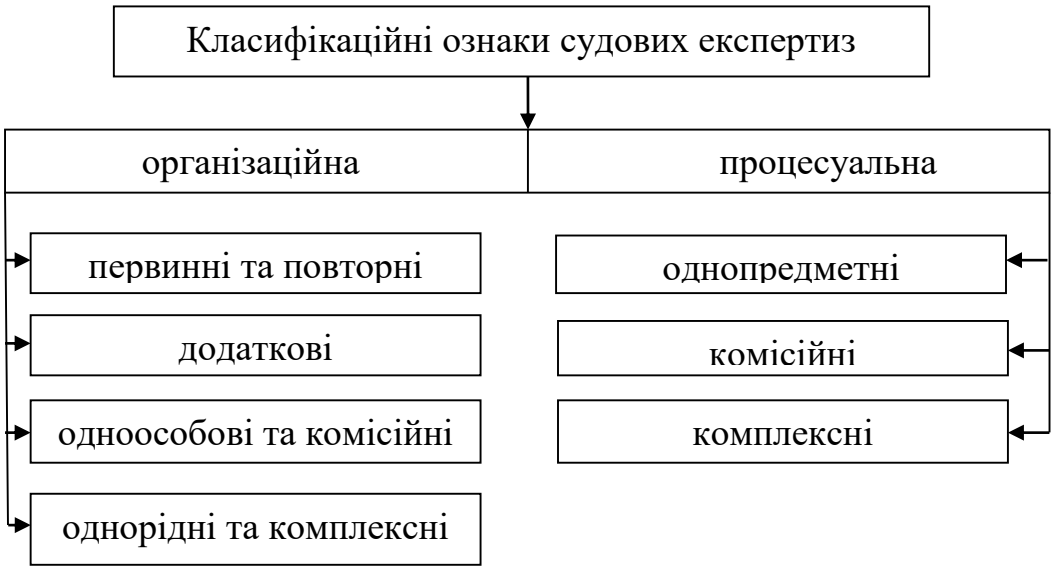

Рис. 1.1. Класифікаційні ознаки судових експертиз

Отже, до видів судових експертиз належать:

1) «первинні та повторні. Первинною є експертиза, коли об’єкт

досліджується вперше. Повторною є експертиза, під час проведення якої досліджуються ті самі об’єкти і вирішуються ті самі питання, що й при проведенні первинної (попередніх) експертизи (експертиз);

2) додаткові. Додатковою є експертиза, якщо для вирішення питань щодо об’єкта, який досліджувався під час проведення первинної експертизи, необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріли (зразки для порівняльного дослідження, вихідні дані тощо), які не були надані експертові під час проведення первинної експертизи;

3) одноособові та комісійні. Перші проводяться одним експертом, другі - групою експертів, спеціалістів з однієї галузі знань. Комісійна експертиза може призначатися для вирішення достатньо складних питань або коли мають місце різні точки зору з будь-якого питання;

4) однорідні та комплексні. Однорідною є експертиза, при проведенні якої використовуються знання з галузі однієї науки. При виконанні комплексної експертизи використовуються спеціальні знання різних наук. Це можуть бути медико-криміналістичні, психолого-психіатричні, автотехнічні та криміналістичні, зоотехнічнім ветеринарні й інші комплексні дослідження. Фахівці, які беруть участь у комплексній судовій експертизі і дійшли єдиної думки, складають та підписують спільний висновок» (Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень,1998).

При цьому в акті визначається, у чому конкретно полягала роль кожного фахівця. У разі, коли експерти не дійшли згоди, кожний з них складає свій висновок окремо.

Судова медицина в слідчій і судовій практиці застосовується переважно у вигляді судово-медичної експертизи, висновки якої слугують одним із джерел доказів. У КПК висновок експерта названий як джерело доказів, поряд із

показаннями свідка, показаннями потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого, речовими доказами, протоколами слідчих і судових дій, протоколами з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, та іншими документами. Ці висновки підтримуються науковими обґрунтуваннями та професійними знаннями судових медиків. Вони можуть включати в себе такі елементи, як медичний огляд постраждалого, розпізнавання та оцінку слідів на тілі, визначення причини смерті, встановлення наслідків травм або інших медичних питань, які стосуються справи.

Висновки судово-медичної експертизи можуть мати суттєве значення для суду при вирішенні справи. Вони можуть підтверджувати чи спростовувати факти, встановлювати наслідки дій, пов'язаних зі злочином, та допомагати з'ясувати обставини, що стосуються здоров'я потерпілих або інших медичних аспектів, що відображаються на справі.

Важливо зазначити, що висновки судово-медичної експертизи мають бути об'єктивними, науково-обґрунтованими та виконаними відповідно до встановлених норм та стандартів. Їх вага і значимість визначаються в контексті всіх інших доказів і обставин, що розглядаються у справі.

Судово-медична експертиза є одним із видів судових експертиз. У законодавстві визначення «судово-медична експертиза» не міститься, як не має і окремого закону про цей вид судових експертиз.

04.04.2017 року народними депутатами О. В. Богомолець та В. В. Петьовка «було представлено проект Закону України «Про основні засади провадження діяльності у сфері судово-медичної експертизи» який мав визначити правові, організаційні і фінансові основи проведення судово-медичної експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною судово-медичною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень медичної науки і техніки. В данному

законопроекті було запропоноване наступне визначення: судово-медична експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних медичних знань матеріальних об'єктів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду» (Про основні засади провадження діяльності у сфері судово-медичної експертизи, 2017). Але 29.08.2019 року даний законопроект було відкликано.

Пропоноване визначення судово-медичної експертизи в проекті закону вказує, що вона є дослідженням матеріальних об'єктів експертом на основі спеціальних медичних знань, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

У науковій літературі міститься наступне визначення: «судово-медична експертиза – це регламентоване законом і проведене лікарем судово-медичним експертом науково-практичне дослідження, в ході якого досліджуються конкретні об’єкти для вирішення конкретних медичних питань, які виникають при розслідуванні злочинів або при підозрі на вчинення злочину» (Буромский, 2006). Воно вказує, що судово-медична експертиза є науково-практичним дослідженням, яке регламентоване законом і проводиться лікарем судово-медичним експертом. Це дослідження спрямоване на вирішення конкретних медичних питань, що виникають під час розслідування злочинів або при підозрі на їх вчинення.

У свою чергу, ми хочемо надати визначення поняттю «публічне управління судово-медичною експертизою в системі охорони здоров'я», що визначає процес організації та забезпечення державою умов проведення судово-медичних експертиз спеціалізованими установами з метою забезпечення їх ефективності, надійності та якості здійснення в системі охорони здоров'я.

Публічне управління судово-медичною діяльністю включає в себе планування, організацію, контроль за діяльністю спеціалізованих державних установ з точки зору забезпечення високого рівня професіоналізму та

компетентності судових медичних експертів, використання стандартизованих методик та процедур, а також забезпечення новітніми технологіями. Ефективне управління судово-медичною діяльністю сприяє підвищенню довіри до судової системи та забезпеченню справедливості у правосудді.

Також, слід відзначити, що судово-медична експертиза є важливою складовою судової системи, оскільки висновки, отримані в результаті цієї експертизи, можуть бути використані як докази в судових процедурах. Вона грає важливу роль у встановленні причини смерті, виявленні тілесних ушкоджень, оцінці впливу певних факторів на організм людини та інших медичних питаннях, які мають значення для судового розгляду справи.

Судово-медична експертиза виконує важливу роль у судовій системі, особливо в розгляді кримінальних справ. Висновки, які отримуються в результаті судово-медичної експертизи, є вагомими доказами, що можуть бути використані судом при вирішенні справи.

Основні завдання судово-медичної експертизи включають встановлення причини смерті, виявлення тілесних ушкоджень, оцінку впливу певних факторів на організм людини, визначення ступеня травматичної дії, встановлення інтоксикацій, виявлення слідів насильства або сексуальних злочинів, визначення віку особи та інші медичні питання, які можуть мати значення для розгляду справи.

Судово-медична експертиза проводиться кваліфікованими лікарями-судовими медичними експертами, які мають спеціальні знання і досвід у цій області. Вони розглядають об'єктивні медичні дані, досліджують факти, збирають докази і піддають їх аналізу для формулювання об'єктивних висновків.

В цілому, судово-медична експертиза має вирішальне значення для встановлення обставин злочину, забезпечення правосуддя та дотримання принципу презумпції невинуватості. Її результати можуть вплинути на рішення суду та визначити подальшу долю справи.

Отже, судово-медична експертиза є критично важливою для встановлення обставин злочину і забезпечення справедливості. Вона допомагає встановити причину смерті, виявити тілесні ушкодження, визначити характер травм або насильства, оцінити вплив певних факторів на організм людини та з'ясувати інші медичні аспекти, які можуть бути важливими у судових процедурах.

Результати судово-медичної експертизи мають суттєвий вплив на рішення суду. Вони можуть підтвердити чи спростувати певні версії або докази, представлені в справі. Як незалежне науково-практичне дослідження, судово-медична експертиза забезпечує об'єктивність і незаперечність висновків, що є основою для прийняття судового рішення.

Важливо зазначити, що принцип презумпції невинуватості передбачає, що особа вважається невинуватою, доки її провина не буде доведена в суді. Судово-медична експертиза грає важливу роль у цьому процесі, оскільки її результати можуть змінити сприйняття обставин справи і вплинути на рішення щодо винуватості особи.

Отже, судово-медична експертиза є невід'ємною складовою правової системи, що сприяє забезпеченню правосуддя, розкриттю правди та захисту прав індивідуальної особи в рамках судового процесу.

Судово-медичні експертизи можна розділити на експертизи трупа, живих осіб, речових доказів. Їх завдання полягають у встановленні причини смерті, характеру та ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, визначення групової належності і походження різних виділень організму людини та вирішенні інших питань, що вимагають застосування судово-медичних знань.

Таким чином, судово-медичні експертизи можуть бути класифіковані в залежності від об'єкта дослідження на експертизи трупа, живих осіб і речових доказів.

«До першої групи належить категорія «Експертизи трупа». У даному випадку експертизи проводяться над тілом померлої особи і мають на меті

встановлення причини смерті. Вони можуть включати дослідження зовнішніх ознак тіла, внутрішніх органів, тканин і рідин, а також виконання лабораторних аналізів для виявлення наявності отрут, наркотиків або інших речовин у організмі.

Друга група передбачає «Експертизи живих осіб»: У даному випадку експертизи проводяться над живими особами з метою встановлення тілесних ушкоджень, характеру та ступеня тяжкості травм, а також оцінки впливу певних факторів на організм людини. Вони можуть бути виконані під час обстеження потерпілого, аналізу медичної документації, лабораторних досліджень і спеціальних методів обстеження.

Третя група передбачає «Експертизи речових доказів»: У даному випадку експертизи включають дослідження різних виділень організму людини, таких як кров, слина, сеча, волосся, шкіра тощо. Вони можуть бути використані для встановлення групової належності (наприклад, визначення ДНК), виявлення наявності наркотиків, отрут або інших речовин, а також для з'ясування інших питань, що вимагають судово-медичних знань».

Головне завдання судово-медичних експертиз полягає в об'єктивному встановленні фактів, що мають значення для судового розгляду справи, таких як причини смерті, тяжкість травм, походження речовин, що виявлені в організмі тощо. Висновки, отримані в результаті судово-медичних експертиз, можуть мати вирішальне значення при прийнятті судових рішень.

Судово-медичні експерти складають висновки на підставі аналізу медичної інформації, результатів обстеження та досліджень, використовуючи свої професійні знання і досвід. Ці висновки можуть мати вирішальне значення при розгляді судових справ, оскільки вони допомагають судам у встановленні обставин, які є суттєвими для вирішення питань правосуддя.

Основна мета судово-медичних експертиз полягає у забезпеченні об'єктивності, точності та науковості встановлення фактів, пов'язаних з

медичними аспектами справи. Це допомагає судам приймати обґрунтовані рішення на основі надійних медичних доказів і сприяє забезпеченню справедливості в судових процесах.

У процесі «проведення судово-медичних експертиз виявляються, крім того, фактичні дані, які можуть бути використані органами охорони здоров’я при розробці профілактичних заходів різного виду травматизму, отруєнь, раптової смерті, а також причин дефектів надання медичної допомоги. Особи, які виконують ці дії – лікарі судово-медичні експерти» (Ляш, 2007).

Також, зібрані дані та висновки судово-медичних експертиз можуть бути використані органами охорони здоров'я для розробки та впровадження профілактичних програм та заходів з метою запобігання подібним випадкам у майбутньому. Наприклад, якщо певний тип травми стає причиною частого госпіталізації або смерті, експертні висновки можуть вказувати на певні чинники, які сприяють виникненню цієї травми, і рекомендувати заходи для її запобігання.

Таким чином, судово-медичні експерти, крім своєї основної ролі у судовому процесі, можуть внести важливий внесок у здоров'я громадськості шляхом виявлення та аналізу медичних даних, які потім можуть бути використані для покращення профілактики травматизму, отруєнь, раптової смерті та забезпечення вищого рівня медичної допомоги.

Також, висновки судово-медичних експертиз, які містять об'єктивні дані та високоякісні медичні докази, можуть бути корисними для органів охорони здоров'я. Органи охорони здоров'я можуть використовувати ці висновки для розробки державної політики та стратегій у сфері охорони здоров'я, вдосконалення медичної практики, підвищення якості надання медичних послуг та розробки профілактичних програм.

Наприклад, якщо судово-медична експертиза виявляє певні причини раптової смерті, органи охорони здоров'я можуть вжити заходів для покращення діагностики та лікування цих станів, а також навчати медичний персонал

реагувати на них. У разі виявлення системних проблем у наданні медичної допомоги, висновки експертизи можуть послужити основою для проведення реформ та змін у медичній системі.

Крім того, дані з судово-медичних експертиз можуть бути використані для створення статистичних звітів, досліджень та наукових публікацій, що допомагають розуміти та аналізувати певні медичні проблеми або тенденції. Це може сприяти подальшому розвитку медичної науки і внесенню вдосконалень у сферу охорони здоров'я.

Таким чином, висновки судово-медичних експертиз можуть мати значущий вплив на діяльність органів охорони здоров'я, сприяючи поліпшенню медичної практики, впровадженню профілактичних заходів та реформ у системі охорони здоров'я.

Так, у практичній діяльності судово-медичні експерти керуються Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи, затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6. Ця Інструкція була узгоджена з Верховним судом України, Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки України та Міністерством внутрішніх справ України.

Інструкція про проведення судово-медичної експертизи встановлює загальні принципи та процедури, які повинні бути дотримані під час проведення судово-медичної експертизи. Вона містить вимоги щодо підготовки та кваліфікації судово-медичних експертів, порядок збору, зберігання та аналізу медичних матеріалів, методики дослідження та оформлення висновків експертизи. Ця Інструкція є важливим документом, який регулює проведення судово-медичних експертиз в Україні. Вона сприяє забезпеченню єдиної методології та стандартів у проведенні експертиз, забезпечує незалежність, об'єктивність та наукову обґрунтованість результатів експертизи. Інструкція також допомагає забезпечити взаємодію між судовими органами,

правоохоронними органами та органами охорони здоров'я для забезпечення ефективного використання судово-медичних експертиз у судових процесах.

Слід зазначити, що в законодавстві України строго регламентовані випадки, коли судово-медична експертиза призначається обов'язково. Деякі з таких випадків включають:

- «встановлення причини і категорії смерті. Судово-медична експертиза обов'язкова при неясностях щодо причини смерті, особливо в ситуаціях, коли вона може бути наслідком злочину або нещасного випадку;

- характер і тяжкість тілесних ушкоджень. У разі скоєння злочину, який спричинив тілесні ушкодження, судово-медична експертиза здійснюється для встановлення характеру, тяжкості та наслідків таких ушкоджень. Це допомагає суду з'ясувати ступінь злочинності та визначити відповідну кваліфікацію злочину;

- статева зрілість у справах про злочини, передбачені статтею 155 КК. Судово-медична експертиза проводиться для встановлення статевої зрілості особи, яка є підозрюваною або обвинуваченою у злочині, пов'язаному зі згвалтуванням, примусовим зближенням або іншими сексуальними злочинами;

- вік підозрюваної особи чи обвинуваченого. Якщо вирішення питання про кримінальну відповідальність особи залежить від її віку, а відповідних документів про вік немає, судово-медична експертиза може бути призначена для встановлення віку особи на підставі медичних ознак».

У цих випадках судово-медична експертиза є обов'язковою, оскільки вона допомагає з'ясувати об'єктивні медичні факти, які мають значення для судового розгляду справи та прийняття судових рішень.

Отже, можемо зробити висновки, що судово-медичної експертизи використовується не тільки для судових процесів, але і має важливе значення для органів охорони здоров'я. Результати експертизи надають об'єктивну

медичну інформацію, яка може бути використана для розробки профілактичних заходів, покращення якості медичної допомоги.

Результати судово-медичної експертизи мають важливе значення для органів охорони здоров'я і можуть бути використані для розробки профілактичних заходів, покращення якості медичної допомоги та системи охорони здоров'я у цілому.

На основі висновків судово-медичної експертизи органи охорони здоров'я можуть отримати об'єктивну інформацію про причини смерті, тяжкість травм, походження речовин тощо, що допомагає їм аналізувати та оцінювати ризики, пов'язані з певними медичними станами або процедурами. Ця інформація може бути використана для розробки імунізаційних програм, безпечних медичних процедур, вдосконалення протоколів надання медичної допомоги, виявлення патологій та факторів ризику, що сприяють виникненню травм або інших небажаних подій у медичній практиці.

Такий обмін інформацією між судово-медичними експертами і органами охорони здоров'я сприяє покращенню безпеки та якості медичної допомоги, а також попередженню подібних небажаних ситуацій у майбутньому.

1.3. Організація, структура та завдання судово-медичної служби

Система судово-експертних установ в Україні є «досить розгалуженою завдяки належності підрозділів, служб, інститутів, бюро тощо до різних міністерств та відомств. На сьогоднішній день відсутня єдність судово-експертних установ, немає єдиної їх системи» (Репешко, 2011).

Така децентралізація судово-експертних установ призводила до різних проблем, зокрема, відсутності єдиної методології та стандартів проведення

експертиз, різних підходів до роботи, можливості маніпуляцій чи впливу на результати експертизи.

За організаційною формою судово-експертну діяльність «здійснюють державні спеціалізовані установи і відомчі служби. До них належать науково-дослідні та інші установи судової експертизи Мін'юста і МОЗ, експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України» (Пілюков, 2018).

До установ судової експертизи Міністерства юстиції України належать: «науково-дослідна лабораторія судових експертиз, криміналістичні лабораторії регіональних управлінь юстиції. Вони здійснюють різні види судової експертизи, зокрема балістичну, графологічну, дактилоскопічну та інші.

До установ судової експертизи МОЗ належать: науково-дослідні інститути медичної експертизи, бюро судово-медичних експертиз, патолого-анатомічні та судово-психіатричні відділи. Вони займаються медичними аспектами судової експертизи, такими як лікарські та психіатричні дослідження.

Також експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України та Служби безпеки України здійснюють судову експертизу у своїх сферах компетенції. Вони проводять експертизу з криміналістики, балістики, кіберекспертизи, фінансової експертизи та інших сфер, пов'язаних з їхньою діяльністю».

Зазначені установи та служби виконують роль експертів, надають свої висновки та дослідження у судових справах, що допомагає судам приймати обґрунтовані рішення.

Вітчизняні науковці, наприклад Лук'яненко В. В. у своїй статті «Історико-правовий аспект розвитку управління спеціалізованими установами судових експертиз в Україні» стверджує, «що судові експертизи повинні проводити експертні установи центральних органів виконавчої влади, у структурі яких

немає органів дізнання, досудового слідства чи суду, а також приватні експерти, які пройшли відповідну атестацію» (Лук’яненко, 2010).

На нашу думку, відносно проведення судових експертиз, зокрема судово-медичних експертиз експертними установами, які відносяться до центральних органів виконавчої влади, та атестованими приватними експертами, може мати свої плюси та мінуси.

Основні переваги цієї думки включає забезпечення незалежності від органів дізнання, досудового слідства чи суду, можуть мати більшу незалежність та наявність інших впливів. Це може сприяти об'єктивності та надійності результатів експертизи.

Також, експертні установи, які спеціалізуються саме на проведенні судових експертиз, можуть мати багаторічний досвід та фахові знання у своїй області. Це дозволяє їм забезпечувати високу якість та стандартизацію проведення експертиз. Державні служби центральних органів виконавчої влади зазвичай підлягають певному контролю та нагляду з боку відповідних державних органів. Це може сприяти забезпеченню високої якості проведення судових експертиз та дотриманню встановлених процедур.

Однак, варто враховувати й можливі недоліки такого погляду. Наприклад те, що навіть незалежні від органів дізнання та суду установи можуть піддаватися певному впливу, особливо якщо мають пряме фінансування або залежать від інших органів влади. Це може створювати ризик впливу на результати експертизи.

Державні служби центральних органів виконавчої влади можуть залежати від державного фінансування, що може вплинути на їхню фінансову стабільність та наявність ресурсів для проведення експертизи. Приватні експерти також можуть бути обмежені в ресурсах та доступі до спеціалізованого обладнання.

Також, слід відзначити, що важливим аспектом судових експертиз є прозорість та довіра до процесу. Відкритість результатів, можливість перевірки

та судового оскарження є важливими елементами справедливого судового процесу. Для забезпечення цих аспектів важливо мати відкритий та незалежний механізм експертизи.

У данному випадку, доцільно згадати про такий інструмент встановлення довіри до судового процесу як суд присяжних, в багатьох країнах, включаючи Україну, система судів присяжних використовується для вирішення певних категорій судових справ, зазвичай це кримінальні справи, особливо ті, які стосуються серйозних злочинів, таких як вбивство або зґвалтування. У таких справах, докази, пов'язані з медичними аспектами, можуть бути вирішальними для встановлення фактів, з'ясування обставин злочину та визначення вини підсудного. Тут судово-медичні експерти виступають як спеціалісти, які проводять медичні експертизи та аналізують медичні докази. Вони можуть визначати причину смерті, встановлювати травми або інші медичні ознаки злочину. Результати їхніх експертиз можуть бути представлені перед судом присяжних для врахування під час розгляду справи та прийняття рішення.

Судово-медичні експерти можуть бути запрошені як свідки під час судового засідання перед судом присяжних, де вони можуть пояснювати свої висновки, відповідати на питання щодо проведених експертиз та надавати фаховий аналіз медичних доказів.

Отже, хоча суд присяжних та судово-медичні експерти мають різні функції в судовій системі, вони можуть взаємодіяти у випадках, коли медичні докази є важливими для вирішення кримінальної справи, розгляду злочину та встановлення фактів.

До особливостей суду присяжних належить:

1. Залучення громадян до судового процесу. Присяжні виступають у ролі незалежних та об'єктивних спостерігачів, представляючи погляди та інтереси широкої громадськості.

2. Об'єктивність та незалежність судового процесу. Участь присяжних сприяє більш об'єктивному розгляду справи, оскільки рішення приймається не тільки професійними суддями, але й представниками громадськості, що мають різний досвід та професійне спрямування.

3. Довіра до судової системи. Участь присяжних сприяє підвищенню довіри громадськості до судової системи. Це дозволяє забезпечити більшу прозорість та відкритість судового процесу.

Проте, важливо враховувати й можливі виклики, пов'язані з судом присяжних:

1. Організаційне забезпечення та фінансові витрати. Організація суду присяжних вимагає підготовки, навчання та координації присяжних з боку судової системи. Це може бути трудомістким і фінансово навантажувати систему.

2. Упереджене ставлення до справ. В окремих випадках може виникати ризик тиску або недостатньої об'єктивності з боку присяжних. Деякі учасники можуть бути схильними до певного впливу або мають власні попередні упередження.

3. Складність процесу. Розгляд справи судом присяжних може бути складним та тривати довше порівняно зі звичайним судовим процесом. Урахування думки та згоди всіх присяжних, обговорення доказів та прийняття рішення можуть зайняти більше часу.

Загалом, суд присяжних може бути ефективним механізмом для забезпечення прозорості, довіри та більшого залучення громадськості до судового процесу. Проте, важливо забезпечити належну підготовку, незалежність та об'єктивність присяжних, а також ефективну організацію процесу, щоб забезпечити справедливість та якість судових рішень.

До організаційного забезпечення діяльності присяжних відноситься: «формування списків присяжних; матеріально-технічне забезпечення;

організаційно-технічне забезпечення; інформаційно-методичне забезпечення» (Саханєнко, Колісніченко,Ровинська, 2018).

Для забезпечення відкритого та незалежного механізму експертизи в межах судового процесу, зокрема здійснення судово-медичної експертизи необхідним є підтримування належного рівня судово-експертної діяльності.

Судово-експертна діяльність може здійснюватись на підприємницьких засадах на підставі спеціального дозволу (ліцензії), а також громадянами за разовими договорами. Це означає, що експерти можуть мати статус підприємців та здійснювати експертизу як комерційну діяльність, отримуючи заробітну плату або винагороду за надані послуги.

Для здійснення судово-експертної діяльності на підприємницьких засадах, експерти можуть отримувати спеціальний дозвіл у формі ліцензії. Цей дозвіл видається компетентними органами чи регуляторами у сфері судової експертизи, які забезпечують контроль за дотриманням встановлених норм, стандартів та процедур.

У деяких випадках, громадяни також можуть займатись судово-експертною діяльністю на основі разових договорів зі сторонами судового процесу. Наприклад, вони можуть бути запрошеними як експерти для проведення конкретної експертизи у випадку, коли їхні знання та навички потрібні для вирішення певного судового спору або справи але це не стосуються проведення судово-медичної експертизи, як ми вже зазначали раніше такий вид експертизи проводиться виключно спеціальними державними установами.

Важливо зауважити, що судово-експертна діяльність, незалежно від її форми здійснення, повинна відповідати встановленим нормам, етичним стандартам та вимогам щодо кваліфікації та компетентності експертів.

До суб’єктів судово-медичної діяльності належать установи МОЗ, зокрема обласні бюро СМЕ, діяльність яких регулюється низкою нормативно-правових актів, в т. ч. Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи.

Особливістю цієї Інструкції є те, що там визначається, що проведення судово-медичних експертиз може здійснюватися на підприємницьких засадах. Права та обов'язки судово-медичного експерта при проведенні експертизи визначаються процесуальним законодавством України. На судово-медичного експерта згідно з чинним законодавством покладається особиста відповідальність за проведення дорученої йому експертизи (Клименко, Клименко, 2021) Це твердження підкреслює важливість особистої відповідальності судово-медичного експерта за проведення доручених йому експертизи згідно з чинним законодавством. Особиста відповідальність є ключовим аспектом у сфері судово-медичної експертизи, оскільки результати експертиз можуть мати серйозні наслідки для судових рішень і правових процедур. Забезпечення особистої відповідальності судово-медичних експертів допомагає зберегти довіру громадськості до процесу судово-медичної експертизи, забезпечити законність та справедливість судових рішень та зміцнити роль експертизи у правовій системі.

Постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1138 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах» до платних послуг, які надаються бюро судово-медичної експертизи віднесено:

- «проведення судово-медичної експертизи у цивільних справах;

- надання висновку фахівця з питань судово-медичної експертизи на запити юридичних і фізичних осіб;

- проведення судово-медичних досліджень за замовленням іноземних громадян» (Клименко, Клименко 2021)

Водночас у чинному законодавстві виникають деякі колізії, які стримують розвиток судово-медичної експертизи та якісного забезпечення надання послуг. Зокрема, у відповідності до положень частини другої статті 7 Закону України «Про судову експертизу» бюро судово-медичної експертизи відносяться до державних спеціалізованих установ, в той час як раніше виданою постановою

Кабінету Міністрів України «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю» від 05.11.1991 № 311 бюро судово-медичної експертизи віднесені до об’єктів комунальної власності (про ці та інші проблеми публічного управління сферою судово-медичних експертиз в Україні буде йти мова у наступних розділах нашого дисертаційного дослідження) (Клименко, Клименко 2021).

У зв’язку з децентралізацією та реформуванням охорони здоров’я здійснення фінансування покладено на територіальні громади. Отже, такі протиріччя значно перешкоджають здійсненню належного фінансування судово-експертної діяльності, матеріально-технічного забезпечення та оплати праці судово-медичних експертів.

Наразі, територіальні громади не включають до видатків місцевих бюджетів комунальні установи бюро судово-медичної експертизи, а відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 47 «Деякі питання надання у 2021 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров’я» фінансування бюро здійснюється у межах субвенції (Клименко, Клименко 2021).

Як свідчить практика, через низку причин і, зокрема, через умовне підвищення рівня мінімальної заробітної плати, виникає нестача коштів, скорочення штату персоналу, і на сьогодні уже наявна заборгованість із заробітної плати. Таким чином, трансформація системи фінансування медичної галузі, вимагає здійснення управління судово-медичної експертизи на принципах фінансової ефективності та забезпечення якості послуг для її замовників, зокрема на платній основі.

Оскільки обирати медичні установи, в яких отримати послуги, може замовник, судово-медичні експерти повинні бути мотивовані надавати тільки якісні послуги, засновані на принципах законності, прозорості, об’єктивності,

неупередженості та професійності, що сприятиме наповнення бюджету установи.

Більшість судово-медичних експертиз проводиться в судово-медичних установах, які входять до системи органів охорони здоров'я.

Система служби судово-медичної експертизи України (див. рис. 1.2) складається з Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ, Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров’я обласних виконавчих комітетів.

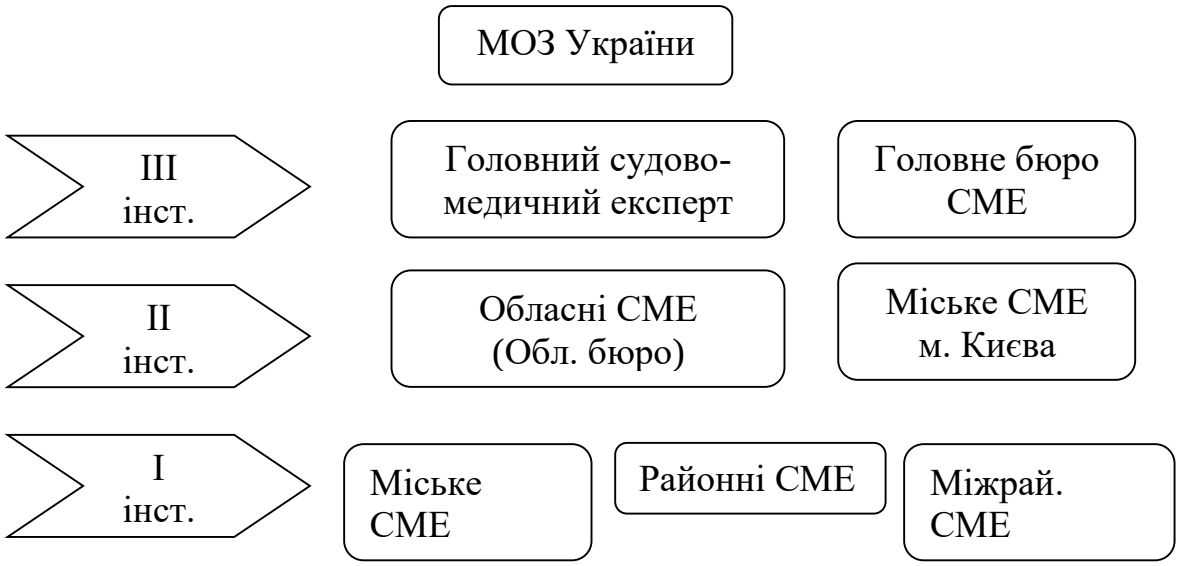

Рис. 1.2. Організаційна структура судово-медичної служби України

Судово-медична служба представлена:

- районним, міжрайонним і міським судово-медичними експертами, призначеними з розрахунку: один експерт на 110 000 міського населення чи на один або два і навіть три райони;

- обласними судово-медичними експертами;

- головним судово-медичним експертом МОЗ.

Обласні та головний судово-медичний експерти очолюють відповідні заклади – бюро судово-медичної експертизи і є начальниками цих бюро. В

адміністративно-господарському плані вони підпорядковані керівникам відповідних органів охорони здоров'я.

Отже, судово-медична служба України організована на принципах інстанційності:

І інстанція – міське (Київське бюро судово-медичної експертизи), районні та міжрайонні відділення обласних бюро судово-медичної експертизи;

ІІ інстанція – обласне бюро судово-медичної експертизи;

ІІІ інстанція – Головне бюро судово-медичної експертизи при МОЗ (Пілюков, 2018).

Кожне із перерахованих бюро (Головне, міське та обласне) має відповідні відділи та відділення (див. рис. 1.3).

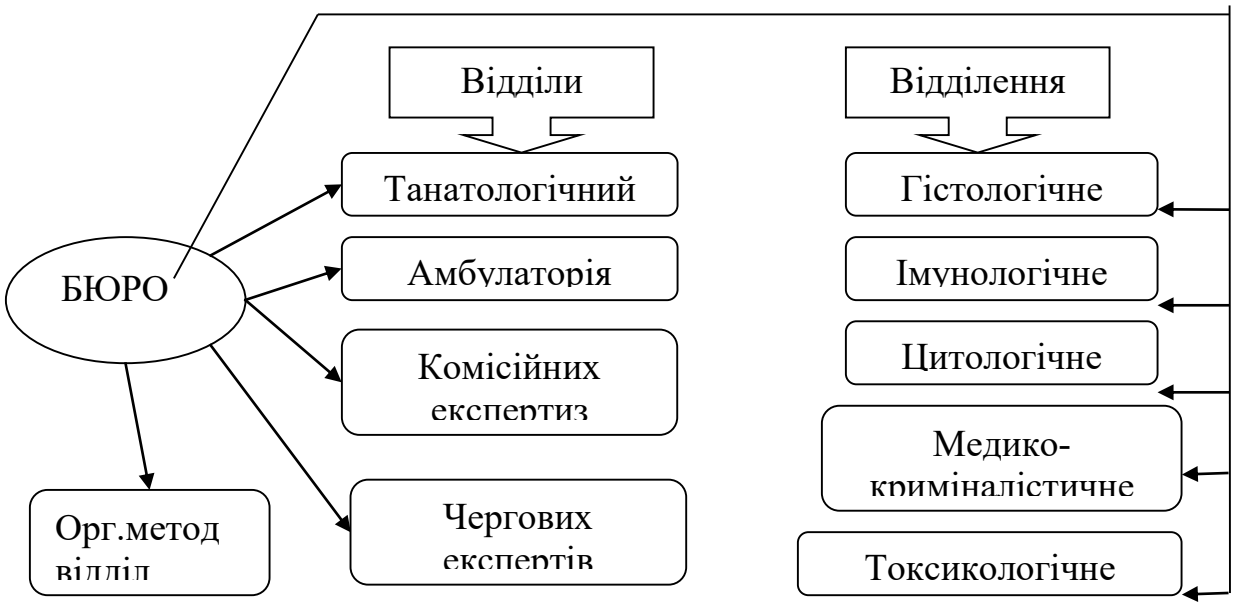

Рис.1.3. Структура бюро судово-медичної експертизи

Відділ судово-медичної експертизи трупів. Експертиза у відділі виконується з метою встановлення причини смерті, наявності, характеру і механізму виникнення тілесних ушкоджень, часу настання смерті та вирішення

інших питань, що були поставлені органами дізнання, слідчого, прокурора та суду, та вирішення інших питань, які належать до компетенції даного виду судово-медичної експертизи.

Відділ чергових судово-медичних експертів. Відділ чергових судово-медичних експертів - це структурний підрозділ судово-медичної експертизи, який забезпечує невідкладне та цілодобове проведення експертних досліджень у випадках, коли їхнє виконання потребує негайної реакції. Чергові судово-медичні експерти приймають участь у слідчих діях при огляді місця події.

Відділ комісійних судово-медичних експертиз. Експертизи у відділі проводяться з метою усунення протиріч між раніше проведеною експертизою та іншими матеріалами справи у випадку необґрунтованості висновків або сумнівів особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, судді або суду в правильності згаданої експертизи, а також з метою встановлення терміну зачаття, здатності до запліднення, проценту втрати професійної працездатності і правильності надання медичної допомоги у випадках притягнення до кримінально відповідальності медичних працівників за «професійні правопорушення.

Відділ судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб. Судово-медична експертиза проводиться з метою встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень шляхом медичного обстеження потерпілих. Проведення цієї експертизи тільки за медичними документами (історії хвороби, індивідуальні карти амбулаторного хворого тощо) допускається у виняткових випадках і лише за наявності справжніх повноцінних документів, що містять вичерпні дані про характер ушкоджень, їх клінічний перебіг та інші необхідні відомості.

Відділення судово-медичної гістології. Експертизи у відділенні проводяться з метою встановлення патологічних та травматичних змін у надісланих до відділення об'єктах на підставі знань у патологічної анатомії,

судової медицини, а також з використанням спеціальних гістологічних методів дослідження.

Відділення судово-медичної токсикології. Експертизи у відділенні проводяться з метою виявлення та визначення хімічних речовин в об'єктах біологічного походження та інших доказах.

Відділення судово-медичної імунології. Експертизи у відділенні проводяться з метою встановлення наявності і групової належності об'єктів людського походження (крові, виділень, волосся, кісток тощо), встановлення батьківства, материнства та підміни дітей, з використанням спеціальних методів, методик, а також знань в галузі судової медицини.

Відділення судово-медичної цитології. Експертизи у відділенні проводяться з метою встановлення в слідах на речових доказах наявності клітин тканин людини, визначення їх видової, групової, статевої і органо-тканинної приналежності з використанням знань у галузі судової медицини і спеціальних цитологічних методів і методик, які в загальному обсязі проведених у відділенні досліджень повинні становити не менш як 2/3.

Відділення судово-медичної криміналістики. Експертизи у відділенні проводяться з мстою визначення знарядь травми, їх деформації та ідентифікації на підставі вивчення ушкоджень на тілі, одязі, взутті потерпілого. Крім цього, експертизи виконуються з метою ототожнення особи, визначення природи та елементного складу мікрооб'єктів, слідів, накладень, реконструкції ситуації, в якій були нанесені ушкодження» (Пілюков, 2018).

Судово-медична експертиза проводиться на підставі письмової ухвали слідчого судді або постанови слідчого поліції, вона є одним із доказів у слідчому і судовому процесах.

Переважна більшість експертиз проводиться судово-медичними експертами, тобто лікарями, які отримали спеціальну підготовку й обіймають посади судово-медичних експертів. Така експертиза є посадовою чи державною.

Обов'язки судово-медичного експерта може виконувати тільки спеціаліст з вищою медичною освітою, який пройшов спеціальну підготовку у галузі проведення експертиз.

Проведення судово-медичної експертизи, як і будь-якої іншої з судових експертиз, регламентується рядом спеціальних статей кримінального, кримінального-процесуального, цивільного, цивільно-процесуального кодексів України, постанов і розпоряджень уряду, а з іншого боку – також рядом положень, правил та інструкцій, які видаються МОЗ і затверджені Наказом № 6 МОЗ від 17 січня 1995 р. «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України».

Як вже і зазначалося у своїй практичній діяльності судово-медичні експерти керуються Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи, затвердженою наказом МОЗ 17 січня 1995 р. № 6 і узгодженою з Верховним судом України, Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України.

Але права і обов'язки судово-медичного експерта у процесі попереднього слідства і в судовому засіданні сьогодні регламентуються тими ж статтями КПК, що були розроблені для судових експертів-криміналістів, а саме статтею 69 КПК. Так, експерт має право:

1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;

2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов’язаних із проведенням експертизи;

3) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об’єктів дослідження;

4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;

5) ставити запитання, що стосуються предмета та об’єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;

6) одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов’язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов’язком особи, яка залучена як експерт;

7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;

8) користуватися іншими правами, передбаченими Законом України «Про судову експертизу» (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012).

Згідно Закону України «Про судову експертизу» експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов’язків. Заява про відмову має бути вмотивованою.

КПК зобов’язує експерта:

1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об’єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності - роз’яснити його;

2) прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;

3) забезпечити збереження об’єкта експертизи. Якщо дослідження пов’язане з повним або частковим знищенням об’єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;

4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв’язку з виконанням

обов’язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати;

5) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК.

Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів. У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє клопотання суду, що доручив її проведення, щодо його уточнення або повідомляє про неможливість проведення експертизи за поставленим запитанням або без залучення інших осіб. Відповідно до КПК за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов’язків у суді, невиконання інших обов’язків експерт несе відповідальність, встановлену законом.

Також, у межах нашого дослідження визначимо, «механізм публічного управління сферою судово-медичних експертиз», що на нашу думку передбачає сукупність принципів та методів та заходів які використовуються владними інституціями в процесі реалізації функцій щодо забезпечення впливу на судово-медичну діяльність з метою досягнення цілей направлених на створення цілісної і незалежної судово-медичної експертизи в системі охорони здоров’я.

Висновки до розділу 1

Аналіз історії судово-медичної експертизи свідчить, що вона розвинулась в результаті накопичення даних з медичної практики й з криміналістики. Водночас паралельно формувалися практика залучення лікарів до слідчих дій та судова криміналістика. Можна сказати, що судова медицина і судова експертиза були різними незалежними системами знань, одна з яких впродовж довгого часу залишалась суто медичною, а друга – суто судовою.

На початку ХХ століття ці дві тенденції злилися, та в результаті їх

фактичного смислового об’єднання виникла судово-медична експертиза, діяльність якої регулюється, крім законодавчих актів, нормативно-правовими актами Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ і Мін’юста.

Судова медицина в слідчій і судовій практиці застосовується переважно у вигляді судово-медичної експертизи, висновки якої слугують одним із джерел доказів.

Судово-медична експертиза належить до видів судових експертиз. Прийнятий у 1994 році Закон України «Про судову експертизу» є основним законом щодо судово-експертної діяльності в цілому, який визначив правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності, проте, він не може бути універсальним для всіх видів судових експертиз, особливо для такої як судово-медична експертиза, суть роботи якої покладено на медичні знання. На превеликий жаль і до теперішнього часу не має окремого закону для судово-медичної експертної діяльності, хоча спроба створити такий закон була у 2017 році. Тому судово-медичні експерти в своїй практичній діяльності керуються Законом України «Про судову експертизу», КПК, ЦПК, «Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи» та іншими нормативно-правовими актами.

Надано визначення поняттю «публічне управління судово-медичною експертизою в системі охорони здоров'я», що передбачає процес організації та забезпечення умов проведення судово-медичних експертиз державними спеціалізованими установами з метою забезпечення їх ефективності, надійності та якості здійснення в системі охорони здоров'я. А також визначено особливості публічного управління судово-медичною діяльністю.

Розглянувши етапи розвитку національної системи охорони здоров’я в Україні визначено, що на кожному з етапів йшла мова про певне реформування судово-медичної діяльності в Україні. Основними питаннями, які виносилася на

розгляд до реформування ставало недостатнє фінансування, нестача кваліфікованих спеціалістів та неналагоджена комунікація і взаємодія між судово-медичними експертами та правоохоронними органами.

Також ми дійшли висновки, що у процесі комунікації та взаємодії, зібрані дані та висновки судово-медичних експертиз можуть бути використані органами охорони здоров'я для розробки та впровадження профілактичних програм. Наприклад, якщо судово-медична експертиза виявляє певні причини раптової смерті, органи охорони здоров'я можуть вжити заходів для покращення діагностики та лікування цих станів, а також навчати медичний персонал реагувати на них. У разі виявлення системних проблем у наданні медичної допомоги, висновки експертизи можуть послужити основою для проведення реформ та змін у медичній системі.

Крім того, дані з судово-медичних експертиз можуть бути використані для створення статистичних звітів, досліджень та наукових публікацій, що допомагають розуміти та аналізувати певні медичні проблеми або тенденції. Це може сприяти подальшому розвитку медичної науки і внесенню вдосконалень у сферу охорони здоров'я.

Таким чином, висновки судово-медичних експертиз можуть мати значущий вплив на діяльність органів охорони здоров'я, сприяючи поліпшенню медичної практики, впровадженню профілактичних заходів та реформ у системі охорони здоров'я.

За організаційною формою судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи і відомчі служби. До них належать науково-дослідні та інші установи судової експертизи Мін’юста і МОЗ, експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України.

До установ судової експертизи МОЗ належать: науково-дослідні інститути медичної експертизи, бюро судово-медичних експертиз, патолого-анатомічні та

судово-психіатричні відділи. Вони займаються медичними аспектами судової експертизи, такими як лікарські та психіатричні дослідження.

Система служби судово-медичної експертизи України складається з Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ, Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров’я обласних виконавчих комітетів.

Загалом, організація судово-медичної служби побудована за принципом інстанційності, що дає громадянам України у разі їх незгоди з висновками експертизи звертатися до вищестоячих державних установ. Громадяни мають право вільного вибору експерта та експертної установи, це положення закріплено в базовому законі, що діє в сфері охорони здоров'я.

Подальших досліджень і дискусій потребує пошук напрямів вдосконалення публічного управління та сферою судово-медичних експертиз, в тому числі правового регулювання судово-медичної діяльності в Україні, а також визначення механізмів впровадження у національне законодавство зарубіжного досвіду функціонування аналогічних служб.

РОЗДІЛ 2
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

2.1. Суб'єкти публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз та їх повноваження

Згідно статті 8 Закону України «Про судову експертизу» в Україні «організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та організаційно-управлінські засади діяльності державних спеціалізованих установ покладаються на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до

сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність» (Про судову експертизу, 1994).

До організації науково-методичного забезпечення судово-експертною діяльністю належить розробка та впровадження наукових та методичних матеріалів, стандартів, протоколів і документів, які визначають процедури, методи та критерії, за якими проводиться судово-експертна експертиза.

Визначимо складові науково-методичного забезпечення судово-експертною діяльністю:

- розробка методик та процедур проведення судових експертиз здійснюється у різних галузях, таких як криміналістика, медицина, технічна експертиза тощо;

- визначення стандартів і критеріїв, які використовуються для оцінки доказів та висновків судових експертів;

- вивчення новітніх наукових розробок і технологій для застосування в судовій експертизі;

- організація навчання та підвищення кваліфікації судових експертів;

- ведення науково-дослідних робіт, публікація наукових статей і звітів у галузі судової експертизи.

До організаційно-управлінських засад судово-експертною діяльністю належать принципи, методи та функції управління державними спеціалізованими установами, які здійснюють судово-експертну діяльність.

Основними функціями організаційно-управлінських засад судово-експертної діяльності з метою проведення судово-медичних експертиз є:

- організаційна (визначення структури та підрозділів спеціалізованих установ, які проводять судово-медичну експертизу, розстановка департаментів, відділів або лабораторій);

- кадрова (встановлення процедур підбору, навчання та підвищення кваліфікації судово-медичних експертів. Регулювання процедур призначення на посади, оцінки праці та розвитку кар'єри в судово-медичній експертизі);

- фінансова (забезпечення фінансування державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-медичну діяльність, для забезпечення необхідних матеріально-технічних ресурсів, обладнання, лабораторного устаткування та інших потреб);

- контроль (встановлення системи контролю та оцінки якості роботи судових експертів і діяльності установи в цілому. Визначення процедур атестації, аудитів, моніторингу якості та вдосконалення проведення судово-медичних експертиз);

- координація (забезпечення взаємодії та співпраці між державними спеціалізованими установами в системі охорони здоров’я, судами, правоохоронними органами. Встановлення механізмів координації діяльності та обміну інформацією для забезпечення ефективності та якості судово-медичної діяльності).

Організаційно-управлінські засади спрямовані на забезпечення ефективності, незалежності, якості та надійності судово-експертної діяльності. Вони визначають основи управління та функціонування державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-експертну діяльність, з метою забезпечення об'єктивності та довіреності експертних висновків у судових справах.

Організаційне керівництво судово-медичною і судово-психіатричною службами здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров’я, що зазначено у статті 71 Закону України про «Основи законодавства України про охорону здоров'я», який був прийнятий 19 листопада 1992 року.

Таким чином, Міністерство охорони здоров'я України має компетенцію і повноваження керувати і організовувати роботу судово-медичної і судово-психіатричної служб, що передбачає розробку політики, нормативно-правових актів, пов'язаних з діяльністю судово-медичної і судово-психіатричної служби. Крім того, цей центральний орган виконавчої влади забезпечує реалізацію таких функцій як: прогнозування, планування, регулювання, контроль, комунікація, координація за роботою вказаних служб.

Важливо відзначити, що згадана стаття 71 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» встановлює загальні принципи та положення щодо організації охорони здоров'я в Україні, інші спеціалізовані закони та нормативні акти більш детально регулюють функції і повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері судово-медичної і судово-психіатричної служби.

До основних загальних принципів та положень щодо організації охорони здоров'я в Україні належать (Основи законодавства України про охорону здоров'я, 1992):

- визнання охорони здоров'я як пріоритетного напряму діяльності суспільства і держави, що є важливим чинником виживання та розвитку народу України;

- забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина в сфері охорони здоров'я та гарантій, пов'язаних з ними;

- гуманістична спрямованість, надання пріоритету загальнолюдським цінностям, національними, груповими або індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найбільш вразливих верств населення;

- забезпечення рівноправності громадян, демократизму та загальнодоступності медичної і реабілітаційної допомоги та інших послуг в сфері охорони здоров'я;

- відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість;

- орієнтація на сучасні стандарти здоров'я, медичної та реабілітаційної допомоги, поєднання сучасних традицій і досягнень із світовим досвідом в сфері охорони здоров'я;

- застосування попереджувально-профілактичного характеру, комплексного соціального, екологічного, медичного та реабілітаційного підходу до охорони здоров'я;

- складність економіки охорони здоров'я і різноманітність її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та підтримкою підприємництва і конкуренції;

- децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів та надання працівникам охорони здоров'я самостійності на правовій і договірній основі.

Отже, головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров’я є МОЗ. «Положення про Міністерство охорони здоров’я України» було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267.

МОЗ відповідно до покладених на нього завдань у сфері охорони здоров'я:

- забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, дотримання прав громадян на охорону здоров'я та прав пацієнтів у закладах охорони здоров'я, підприємствах, установах та організаціях;

- розробляє та організовує виконання державних комплексних та цільових програм з питань охорони здоров'я, визначає пріоритетні напрями їх розвитку;

- здійснює керівництво службою медицини катастроф;

- погоджує регіональні плани функціонування та розвитку системи екстреної медичної допомоги в областях та місті Києві;

- встановлює єдині вимоги і критерії для закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги та їх структурних підрозділів, а також для закладів охорони здоров'я, що можуть бути залучені до надання екстреної медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях, та контролює дотримання цих вимог і критеріїв;

- затверджує примірні штатні розписи і нормативи оснащення закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги та їх структурних підрозділів;

- встановлює єдині кваліфікаційні вимоги до працівників сфери охорони здоров'я;

- організовує наукове забезпечення функціонування системи екстреної медичної допомоги;

- сприяє трудовому працевлаштуванню випускників закладів вищої освіти;

- аналізує якість освітньої діяльності закладів вищої освіти, що підпорядковані МОЗ;

- розробляє процедури атестації студентів, які здобувають вищу освіту на першому (бакалаврському) та/або другому (магістерському) рівнях за спеціальностями галузі знань «22. Охорона здоров'я» (Положення про Міністерство охорони здоров’я України, 2015).

Щодо сфери судово-медичної діяльності, що є предметом нашого дослідження МОЗ відповідно до покладених на нього завдань: здійснює організаційне керівництво судово-медичною службою; затверджує Порядки проведення судово-медичної експертизи та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів.

В адміністративно-господарському відношенні бюро судово-медичної експертизи підпорядковані відповідному департаменту охорони здоров'я обласної державної адміністрації. А науково-практичному та організаційно-методичному відношенні обласні бюро судово-медичної експертизи підпорядковані начальнику Головного бюро судово-медичної експертизи. Такий стан не сприяє реалізації принципу незалежності судово-медичної діяльності.

У науково-практичному та організаційно-методичному відношенні обласні бюро підпорядковані начальнику Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ (Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, 1995).

17.01.1995 наказом № 6 МОЗ «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України» була затверджена «Інструкція про проведення судово-медичної експертизи». В цій Інструкції визначається, що судово-медична експертиза виконується згідно з Законом України «Про судову експертизу», процесуальним законодавством, іншими законодавчими актами, міжнародними договорами та угодами про взаємну правову допомогу і співробітництво, що регулюють правовідносини у сфері судово-експертної діяльності, даною Інструкцією та нормативними документами, затвердженими наказом МОЗ.

В Інструкції про проведення судово-медичної експертизи детально визначено основні засади про організацію проведення судово-медичної експертизи, а саме:

- загальні положення (установлення принципів судово-медичної експертизи, визначення системи судово-медичної служби України тощо);

- організаційні питання (встановлення процедур та вимог щодо організації роботи судово-медичної служби, включаючи структуру, функції та повноваження);

- проведення експертизи (визначення методів, процедур та стандартів проведення судово-медичної експертизи, зокрема збору доказів, виконання медичних обстежень, використання діагностичних методів, аналізу медичної

історії та інші необхідні кроки);

- висновки експерта (встановлення вимог та стандартів до формулювання, оформлення та змісту експертних висновків, включаючи обґрунтування методів виведення таких висновків);

- кваліфікаційні вимоги (встановлення вимог до кваліфікації та освіти судових медичних експертів, їх професійного досвіду та інших професійних характеристик);

- взаємодію зі сторонами судового процесу (вказівки щодо комунікації та співпраці зі сторонами судового процесу, зокрема з судами, прокуратурою, адвокатами, слідчими органами та іншими зацікавленими особами);

- виконання рішень суду (встановлення процедур та виконання судово-медичних експертиз). (Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, 1995).

Вищезазначеним наказом № 6 МОЗ також було затверджено:

- Положення про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим). Цим положенням визначаються організаційні та функціональні аспекти роботи бюро судово-медичної експертизи, зокрема основні завдання бюро, визначення підпорядкування в адміністративно-господарському, науково-практичному та організаційно-методичному відношенні, особливості фінансування бюро, визначення складу структурних підрозділів та інші питання організаційно-функціонального характеру.

- Положення про начальника бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканського бюро (Автономної Республіки Крим). Цим положенням визначено основні кваліфікаційні вимоги до начальника бюро, основні заходи (посадові обов’язки) до начальника бюро, права, зобов’язання та відповідальність начальника бюро.

- Положення про завідуючого відділом бюро судово-медичної експертизи.

Цим положенням визначено основні посадові обов’язки, права, обов’язки та відповідальність завідуючого відділом бюро судово-медичної експертизи.

- Положення про завідуючого відділенням бюро судово-медичної експертизи. Цим положенням визначено основні посадові обов’язки, права, обов’язки та відповідальність завідуючого відділенням бюро судово-медичної експертизи.

- Положення про судово-медичного експерта. Цим положенням визначено основні посадові обов’язки, права, обов’язки та відповідальність судово-медичного експерта.

- Положення про методичну (консультативну) раду бюро судово-медичної експертизи. Цим положенням визначено основні завдання ради бюро, особливості діяльності голови ради бюро, основні питання, які розглядаються і обговорюються радою бюро, основна діяльність ради бюро.

- Положення про Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України. Цим положенням визначено основні функції, завдання Головного бюро, прописано структуру Головного бюро та наголошено на організаційному характері функціонування.

- Положення про Головного судово-медичного експерта Міністерства охорони здоров'я України. Цим положенням визначено основні посадові обов’язки, права, обов’язки та відповідальність Головного судово-медичного експерта Міністерства охорони здоров'я України.

- Положення про заступника начальника Головного бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України. Цим положенням визначено основні посадові обов’язки, права, обов’язки та відповідальність заступника начальника Головного бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України.

- Положення про організаційно-методичний відділ Головного бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України. Цим положенням

визначено основні завдання та наголошено на організаційному характері функціонування відділу та інші керівні документи, що регулюють судово-медичну діяльність.

21 грудня 1995 року МОЗ було видано наказ № 199 «Про затвердження Положення про кваліфікаційні класи судових експертів бюро судово-медичної експертизи», а наказом № 52 від 18.02.1997 МОЗ затвердив «Положення про експертно-кваліфікаційні комісії бюро судово-медичної експертизи». Але ці накази втратили чинність у зв'язку з виданням МОЗ 22 липня 2018 р. наказу за № 1361 «Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення атестації та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів». Цим наказом МОЗ затвердив:

1) Положення про експертно-кваліфікаційні комісії установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи. Це Положення визначає основні організаційні засади, завдання та порядок діяльності експертно-кваліфікаційних комісій, що діють при установах, в яких проводяться судово-медичні експертизи.

Основними завданнями експертно-кваліфікаційної комісії є визначення рівня професійної підготовленості працівників Установ шляхом їх атестації з метою присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів» (Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення атестації та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів, 2018);

2)«Порядок проведення атестації працівників установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи, для присвоєння (підтвердження) кваліфікації

судового експерта. Порядок проведення атестації працівників установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи, для присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта визначає: порядок проведення атестації з метою присвоєння та/або підтвердження кваліфікації судового експерта в експертно-кваліфікаційних комісіях, що діють при установах, в яких проводяться судово-медичні експертизи; порядок видачі свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, його дубліката, переоформлення та анулювання свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта;

3) Порядок позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів працівникам установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи. Цей Порядок визначає процедуру позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів працівникам установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи.

Рішення щодо позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів приймають експертно-кваліфікаційні комісії Установ, які діють відповідно до Положення про експертно-кваліфікаційні комісії установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи, та Порядку атестації працівників установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи, для присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта, затверджених наказом МОЗ від 20 липня 2018 року № 1361».

Підставою для розгляду питань в експертно-кваліфікаційній комісії щодо позбавлення працівника Установи кваліфікації судового експерта і кваліфікаційного класу судово-медичного експерта, є подання його безпосереднього керівника стосовно результатів перевірки інформації про порушення судовим експертом вимог законодавства України про судову експертизу та/або нормативно-правових актів щодо проведення судово-медичної експертизи.

Підставою для розгляду питань в експертно-кваліфікаційній комісії щодо «позбавлення кваліфікації судового експерта - керівника Установи і кваліфікаційного класу судово-медичного експерта - керівника Установи є подання органу управління Установи стосовно результатів перевірки інформації про порушення судовим експертом вимог законодавства України про судову експертизу та/або нормативно-правових актів щодо проведення судово-медичної експертизи» (Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення атестації та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів, 2018);

4) Порядок присвоєння кваліфікаційних класів судово-медичних експертів працівникам установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи. Цей Порядок визначає процедуру присвоєння (підтвердження) кваліфікаційних класів судово-медичних експертів працівникам установ, в яких проводяться судово-медичні експертизи.

Кваліфікаційні класи судово-медичних експертів присвоюються працівникам Установ залежно від посади, стажу, досвіду роботи, наукового ступеня та рівня професійних знань за наявності кваліфікації судового експерта.

Відповідно до «Положення про Департамент охорони здоров’я Одеської обласної державної адміністрації», яке було затверджено розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 06.02.2017 № 77/А-2017. В цьому Положенні зазначено, що до основних завдань Департаменту охорони здоров'я Одеської обласної державної адміністрації (далі – Департамент ОДА), серед іншого, належить організація роботи закладів судово-медичної експертизи.

Згідно з законом України «Про місцеві державні адміністрації» до повноважень в галузі охорони здоров’я місцева державна адміністрація через відповідні структурні підрозділи, зокрема Департамент ОДА:

- реалізовує державну політику в галузі охорони здоров’я;

- сприяє розвитку науки і техніки в зазначеній сфері;

- може здійснювати функції засновника щодо закладів охорони здоров’я, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення;

- вживає заходів до збереження мережі закладів охорони здоров’я та розробляє прогнози її розвитку, враховує їх при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку;

- вживає заходів щодо запобігання інфекційним захворюванням, епідеміям, епізоотіям та їх ліквідації;

- приймає рішення щодо необхідності вжиття роботодавцями заходів щодо профілактики та запобігання поширенню епідемій, пандемій;

- організовує роботу медичних закладів по поданню допомоги населенню, надає у межах повноважень встановлені пільги і допомогу, пов’язані з охороною материнства і дитинства, поліпшенням умов життя багатодітних сімей;

- забезпечує виконання законодавства щодо всебічного розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, створення умов для розвитку та використання мов інших національностей. (Про місцеві державні адміністрації, 1999).

Відносно, управління судово-медичною експертизою МОЗ під час дії воєнного часу в Україні, воно передбачає прийняття спеціальних заходів та координацію дій у сфері судово-медичних досліджень з метою забезпечення правосуддя та охорони здоров'я в умовах воєнного стану.

МОЗ відіграє важливу роль у забезпеченні проведення судово-медичних експертиз та координації роботи судово-медичних установ під час воєнного часу, що передбачає:

- «організацію роботи судово-медичних експертів за допомогою створення необхідних умов для проведення судово-медичних досліджень, включаючи матеріально-технічне забезпечення, необхідні лабораторії та обладнання, медичний персонал тощо;

- координацію дій, яка заключається у співпраці з іншими відповідними органами та військовими структурами для забезпечення координації роботи судово-медичних експертів під час воєнного стану;

- надання методичних рекомендацій та роз’яснень, що стосуються проведення судово-медичних експертиз під час воєнного стану. Ці документи визначають основні принципи, процедури та стандарти проведення досліджень.

- контроль якості проведення судово-медичних експертиз і вживання заходів для покращення процесу досліджень;

- навчання та підвищення кваліфікації через організацію навчальних програм, семінарів та тренінгів для судово-медичних експертів з метою підвищення їх кваліфікації та вдосконалення навичок проведення експертиз».

Всі ці заходи мають на меті забезпечити високу якість та надійність судово-медичних досліджень під час воєнного часу.

Значні повноваження в сфері судових експертиз має Мін'юст. Згідно «Положення про Міністерство юстиції України», що було затверджено постановою Уряду від 2 липня 2014 р. № 228, одним із основних завдань Мін'юсту є здійснення експертного забезпечення правосуддя. Саме Мін'юст організовує, відповідно до законодавства, експертне забезпечення правосуддя та проведення науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи та координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань розвитку судової експертизи. Крім того, Мін'юст:

- забезпечує організацію роботи Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Мін’юсті і Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Мін’юсті;

- видає та анулює свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям, які не є працівниками державних спеціалізованих установ;

- здійснює контроль за організацією діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ;

- забезпечує ведення Державного реєстру атестованих судових експертів та Реєстру методик проведення судових експертиз;

- спрямовує і контролює діяльність науково-дослідних установ, які проводять судову експертизу та належать до сфери управління Мін'юсту України, здійснює нормативно-методичне забезпечення їх діяльності;

- координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань розвитку судової експертизи; забезпечує організацію роботи Координаційної ради з проблем судової експертизи при Мін'юсті України.

При Мін'юсті України є Координаційна рада з проблем судової експертизи, де розглядаються найважливіші питання розвитку судової експертизи, що мають міжвідомчий характер (Положення про Міністерство юстиції України, 2014).

Координаційна рада з проблем судової експертизи при Мін'юсті України є постійно діючим, консультативно-дорадчим органом, що має на меті вироблення єдиних підходів до організації судово-експертної діяльності та вирішення найважливіших питань розвитку судової експертизи, які мають міжвідомчий характер (Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, 1994).

Координаційна рада має наступні повноваження:

1. Розроблення рекомендацій стосовно методичного забезпечення судово-експертної діяльності, а також органів, що провадять оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування і суду у плануванні і організації судово-експертних досліджень.

2. Розвиток мережі суб'єктів судово-експертної діяльності, створення нових методів дослідження та впровадження нових видів судової експертизи.

3. Подання пропозицій для вдосконалення процесуального законодавства, яке стосується проведення судової експертизи.

4. Узгодження проектів нормативно-правових актів, що регулюють порядок проведення судово-експертної діяльності та виконання наукових розробок суб'єктів судово-експертної діяльності.

5. Визначення актуальності та пріоритетності науково-дослідних робіт з питань судової експертизи та конкретних тем, які потребують спільного розроблення та узгодження.

6. Удосконалення організаційних засад проведення різних видів міжвідомчої комплексної та комісійної судової експертизи.

7. Здійснення редакційно-видавничої діяльності та забезпечення обміну науково-технічною інформацією і статистичними даними щодо профілю діяльності.

8. Розроблення загальних вимог до атестації судових експертів та діяльності відомчих експертно-кваліфікаційних комісій.

9. Удосконалення форм навчально-методичної роботи з посадовими особами, які призначають судову експертизу.

10. Розгляд пропозицій заінтересованих центральних органів виконавчої влади або інших державних органів щодо формування державного Реєстру атестованих судових експертів.

11. Розроблення єдиного підходу до підготовки кадрів для суб'єктів судово-експертної діяльності та підвищення їх кваліфікації.

12. Проведення міжвідомчих науково-методичних конференцій, семінарів та нарад.

13. Розвиток міжнародного співробітництва та обмін науково-технічними досягненнями в галузі криміналістики і судової експертизи.

14. Здійснення інших заходів, спрямованих на розвиток судової експертизи.

Також, Мін’юст України є Держателем державного Реєстру атестованих судових експертів. Наказом Мін’юсту України від 29.03.2012 № 492/5 був затверджений «Порядок ведення державного Реєстру атестованих судових

експертів». Реєстр - це офіційна електронна база даних, що ведеться з метою створення інформаційного фонду про осіб, які отримали в порядку, передбаченому Законом України «Про судову експертизу», кваліфікацію судового експерта. Реєстр складається з відомостей про атестованих судових експертів Мін'юсту, МОЗ, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України та судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ. Відомості про атестованих судових експертів, що містяться в Реєстрі, розміщуються на офіційному веб-сайті Мін'юста за посиланням https://rase.minjust.gov.ua/.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про судову експертизу», Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, підпунктів 63–65 пункту 4 Положення Мін'юст, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 228, з метою належного експертного забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану в Україні було наказано наступне:

- Проведення планових перевірок діяльності атестованих судових експертів, які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, та позапланових контрольних перевірок діяльності судових експертів та перевірок робочих місць, розпочатих згідно з Інструкцією про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, зупиняються на період до останнього календарного дня (включно) місяця, в якому буде припинено чи скасовано воєнний стан.

- Зупинення проведення перевірок призводить до припинення терміну проведення перевірок і не вимагає прийняття додаткових рішень з боку Мін'юста

як державного органу, що здійснює контроль за організацією діяльності судових експертів, та його міжрегіональних територіальних органів.

- Згідно зі скоригованим графіком перевірок, проведення планових перевірок діяльності атестованих судових експертів, які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах і були заплановані на період з 24 лютого 2022 року, буде перенесено.

- Завершення розгляду заяв та документів, поданих до Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Мін'юст згідно з Положенням про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Мін'юст та атестацію судових експертів, затвердженим наказом Мін'юст від 03 березня 2015 року № 301/5, зареєстрованим в Мін'юст 04 березня 2015 року за № 249/26694, буде зупинено з моменту введення в Україні воєнного стану.

- Фахівцям, які подали заяви та документи для проходження атестації в Центральній експертно-кваліфікаційній комісії при Мін'юсті до введення воєнного стану, буде продовжено строк дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта. Також буде продовжено строк дії свідоцтв про присвоєння кваліфікації судового експерта, строк яких закінчується протягом дії воєнного стану або протягом одного місяця після припинення чи скасування воєнного стану.

- Фахівці повинні вжити заходів для продовження строку дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта протягом трьох місяців з моменту припинення чи скасування воєнного стану, згідно з Положенням про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Мін'юсті та атестацію судових експертів, затвердженим наказом Мін'юст від 03 березня 2015 року № 301/5, зареєстрованим в Мін'юсті 04 березня 2015 року за № 249/26694. Якщо фахівці не вживатимуть заходів протягом трьох місяців, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта вважатиметься недійсним згідно з вимогами абзацу п'ятого пункту 4 розділу V зазначеного Положення.

- Протягом 30 днів з моменту припинення чи скасування воєнного стану, департамент експертного забезпечення правосуддя повинен організувати та провести засідання Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Мін'юсті та скоригувати графік проведення планових перевірок діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ.

Науково-методичне керівництво системою судово-медичних експертиз здійснює Головне бюро судово-медичної експертизи, начальник якого обіймає також посаду Головного судово-медичного експерта МОЗ (Пілюков, 2018). Ця установа має на меті розробку і впровадження стандартів, методик, принципів та норм, що регламентують проведення судово-медичних експертиз. Головне бюро сприяє науковому розвитку цієї галузі, забезпечує надання наукових рекомендацій, організовує навчання та підвищення кваліфікації судових-медичних експертів. Важливою функцією Головного бюро є забезпечення єдності підходів та високої якості судово-медичних досліджень у всій країні.

В європейських країнах науково-методичне керівництво системою судово-медичних експертиз зазвичай здійснюється різними органами або установами, які можуть мати різну назву та структуру, залежно від країни.

Наприклад, у деяких країнах цю роль можуть виконувати національні судово-медичні служби або органи, що є частиною юстиційних систем. Ці організації мають на меті розробку та впровадження наукових стандартів та методик судово-медичних досліджень, надання наукових консультацій та рекомендацій судам та правоохоронним органам, а також організацію навчання та підвищення кваліфікації судових-медичних експертів.

У інших країнах це можуть бути національні медичні або наукові установи, які спеціалізуються на судовій медицині та судово-медичних експертизах. Вони також ведуть наукові дослідження, розробляють методики та стандарти, надають наукові консультації і забезпечують навчання фахівців.

У кожній країні система науково-методичного керівництва судово-медичними експертизами може мати свої особливості, але загальна мета полягає в забезпеченні якості та надійності проведення судово-медичних досліджень, а також в розвитку цієї галузі наукових знань і методології.

Державній установі «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України» підпорядковані обласні й міста Києва бюро судово-медичної експертизи, до складу яких входять і районні (міжрайонні відділення) судово-медичної експертизи. Головне, обласні та Київське міське бюро судово-медичної експертизи є державними спеціалізованими установами, що входять до структури закладів охорони здоров'я України.

У листі МОЗ від 06.02.2018 № 349-К-23816/1856-зв зазначено, що Державна установа «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров’я України» перебуває у сфері управління МОЗ і її судово-експертна діяльність відповідає вимогам ст. 7 Закону України «Про судову експертизу».

До компетенції Головного бюро МОЗ належить: здійснення організаційного і науково-методичного контролю за діяльністю Бюро; розробка правил, положень, інструкцій та інших нормативних документів, що регламентують судово-медичну діяльність Бюро; здійснення контролю за експертною діяльність Бюро; надання консультативної допомоги Бюро з питань організації та якісного виконання експертиз.

Міські (міст обласного підпорядкування) та районні (міжрайонні) відділення обласного бюро організуються поза обласними центрами, де розташоване обласне бюро, з урахуванням фактичного обсягу судово-медичної роботи і віддаленості відділення від обласного бюро. За виробничої необхідності та наявності відповідних коштів до їх складу можуть входити будь-які структурні підрозділи. Завідуючі міськими (міст обласного підпорядкування) та районними (міжрайонними) відділеннями бюро в організаційному, науково-методичному та

адміністративно-господарському відношенні підпорядковані начальнику обласного бюро, до складу якого входить відділення (Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, 1995).

Згідно «Положення про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим)» керівництво діяльністю бюро здійснюється на засадах єдиноначальності начальником бюро, який одночасно є головним фахівцем з судової медицини відповідного органу охорони здоров'я.

Начальники бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та начальник республіканського бюро (Автономної Республіки Крим) судово-медичної експертизи призначаються та звільнюються керівниками відповідного органу охорони здоров'я з урахуванням думки Головного судово-медичного експерта МОЗ.

Основною діяльністю бюро є проведення судово-медичних експертиз, що призначаються за дорученням сторони кримінального провадження з метою дослідження, на підставі спеціальних знань, матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи. Бюро користуються правами юридичної особи, мають печатки (гербову, просту, для пакетів) і штампи із зазначенням своєї повної назви. Відділи та відділення бюро мають печатки (просту, для пакетів) і штампи із зазначенням своєї повної назви.

Керівництво судово-медичною, організаційно-методичною і фінансовою діяльністю установи здійснюється начальником Бюро.

На посаду начальника Бюро призначається кваліфікований спеціаліст, який має повну вищу освіту (спеціаліст, магістр) за напрямом підготовки «Медицина», проходження інтернатури зі спеціальності «судово-медична експертиза» з наступною спеціалізацією з «Організації і управління охороною здоров’я», підвищення кваліфікації (курси удосконалення, стажування, переатестаційні цикли, тощо), наявність сертифіката лікаря-спеціаліста зі спеціальності «судово-

медична експертиза» та посвідчення про присвоєння (підтвердження) кваліфікаційної категорії з цієї спеціальності, стаж роботи за фахом не менше 5 років.

Начальник Бюро в своїй роботі керується чинним законодавством, Законом України «Про судову експертизу», іншими законодавчими та нормативними документами, які регламентують судово-медичну діяльність в Україні, положенням про начальника Бюро; є головним позаштатним спеціалістом з судово-медичної експертизи управління охорони здоров’я обласної державної адміністрації; розробляє комплекс заходів, спрямованих на виконання основних завдань, що поставлені перед Бюро, а також призначається рішенням обласної ради з урахуванням думки Головного судово-медичного експерта МОЗ. Здійснює функції управління на умовах найму та на підставі контракту, підписаного головою обласної ради.

До компетенції начальника Бюро відноситься: «забезпечення статутної діяльності Бюро; вирішення поточних питань роботи Бюро; вирішення кадрових питань; вирішення питань матеріально-технічного забезпечення; організація ведення обліку, звітності, внутрішнього контролю; забезпечення оплати праці працівників Бюро; підписання колективного договору у встановленому порядку» (Положення про начальника бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканського бюро (Автономної Республіки Крим), 1995).

Згідно «Положення про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим)» науково-дослідні інститути, вищі навчальні, лікувально-профілактичні та інші установи, що входять до системи закладів охорони здоров'я України, зобов'язані сприяти бюро судово-медичної експертизи у виконанні завдань, покладених на них, шляхом надання науково-практичної та консультативної допомоги.

Органи охорони здоров'я забезпечують бюро судово-медичних експертиз відповідними приміщеннями, обладнанням, матеріально-технічним постачанням; надають кабінети в амбулаторно-поліклінічних установах і морги в лікарнях, автомобільний транспорт, за необхідності – санітарну авіацію; всебічно сприяють судово-медичним експертам при виконанні службових обов'язків (надання медичних документів, проведення аналізів, консультація спеціалістів, участь у комісіях тощо).

У сучасних умовах управління закладом охорони здоров’я відбулися певні зміни до кваліфікаційних вимог керівництва. Ще в кінці 2018 року МОЗ внесло зміни до підходу до керівництва закладами охорони здоров'я. Згідно з наказом № 1977, було розділено функції керівників на фінансово-господарські та медичні. Тепер у кожному закладі охорони здоров’я є два керівники - генеральний директор та медичний директор.

Особу, яка відповідає єдиним кваліфікаційним вимогам, призначають керівником закладу охорони здоров'я, незалежно від форми власності (згідно з ч. 7 ст. 16 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII).

До 01.01.2022 року директор повинен мати вищу освіту за ступенем магістра за однією зі спеціальностей: «Управління та адміністрування» або «Публічне управління та адміністрування», «Право», «Гуманітарні науки», «Охорона здоров'я» зі спеціалізацією «Організація і управління охороною здоров'я».

Починаючи з 01.01.2022 року, магістерський рівень освіти з управління та адміністрування стає обов'язковим, навіть якщо вже здобуто вищу освіту з права, соціальних та гуманітарних наук або охорони здоров'я.

Обов'язки та завдання генерального директора включають:

- здійснення керівництва виробничо-господарською та фінансовою діяльністю і несення відповідальності за її результати;

- забезпечення виконання всіх фінансових зобов'язань перед державою, замовниками та кредиторами, а також контроль за виконанням трудових і господарських договорів;

- організація взаємодії між всіма структурними підрозділами;

- забезпечення процесу найму працівників;

- в рамках своїх повноважень делегування питань, пов'язаних з фінансово-економічною діяльністю, заступникам;

- бути представником у відносинах з державними органами та засобами масової інформації.

Директор виконує ці обов'язки з метою забезпечення ефективного функціонування закладу охорони здоров'я і досягнення його стратегічних цілей.

Вимоги до стажу генерального директора: стаж роботи на керівних посадах: для закладів всеукраїнського рівня - ≥10 р.; на обласному рівні – 7 р.; районного рівня – 5 р.

Для закладів, які надають тільки первинну допомогу, ≥ 3-х р. стажу за основою спеціальністю або 1-го року на кер. посадах (Генеральний та медичний директор у закладах охорони здоров’я, 2023).

Медичний директор має наступні завдання та обов'язки:

- керувати закладом охорони здоров'я з урахуванням делегованих йому повноважень з медичних питань;

- у випадку відсутності керівника, виконувати його обов'язки за його дорученням;

- організовувати надання медичних послуг, спрямованих на задоволення потреб пацієнтів, відповідно до галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я.

- розробляти та впроваджувати систему безперервного удосконалення якості медичних послуг, економічну ефективність та досягнення найкращих результатів на основі наукових знань та принципів доказової медицини;

- координувати зовнішню та внутрішню взаємодію підрозділів закладу охорони здоров'я;

- відповідати за організацію безперервного професійного розвитку медичного персоналу.

Вимоги щодо кваліфікації медичного директора: вища освіта другого рівня (ступінь магістра), спеціальність «Охорона здоров’я» з наступною спеціалізацією з «Організації і управління охороною здоров’я».

Вимоги до стажу Медичного директора: на керівних посадах: закладів всеукраїнського рівня – ≥ 5 років, обласного рівня – ≥ 3 років. на районному рівні – 5 років за лікарською спеціальністю.

Для закладів охорони здоров’я, де надаються тільки первинна меддопомога, ≥ 3-х років стажу за основою (лікарською) спеціальністю або 1 року на керівних посадах (Генеральний та медичний директор у закладах охорони здоров’я, 2023).

Такий розподіл повноважень, де один керівник відповідає за управлінсько-господарські функції, а інший зосереджений на якості та ефективності медичного обслуговування в закладі охорони здоров'я, має позитивний вплив на оптимізацію управління закладом та якість медичних послуг, доступних в нашій країні. Однак, не зрозумілим залишається те, що така практика існує в бюро судово-медичної експертизи так як у наказі МОЗ, який регламентує роботу судово-медичної служби про який йшла мова вище, така посада не передбачена, у ньому є тільки «положення про начальника бюро». Реформа охорони здоров'я, якою запроваджується посада генерального директора, стосується «закладів охорони здоров'я», однак у «Переліку закладів охорони здоров'я», затвердженим Наказом МОЗ від 28.10.2002 № 385, що є чинним, виключено бюро судово-медичних експертиз з числа «закладів охорони здоров'я» Наказом МОЗ від 13.05.2019 № 1064.

Таким чином, для врегулювання цих питань необхідним є внесення змін до системи державного регулювання судово-медичними експертизами та внесення правок до нормативно-правових актів.

2.2. Невідповідність подвійного підпорядкування судово-медичної служби принципам судово-експертної діяльності

Перш за все слід виходити з того, що судово-експертна діяльність – це система процесуальних та організаційних процедур, пов’язаних з проведенням судових експертиз. Загальні принципи судово-експертної діяльності регламентовано у чинному законодавстві, зокрема статтею 3 Закону України «Про судову експертизу» – див. рис. 2.1.

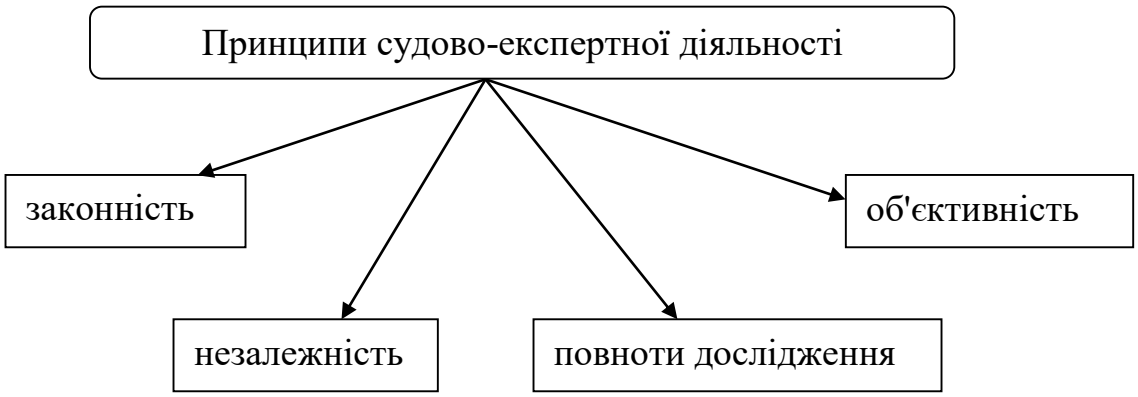

Рис. 2.1. Принципи судово-експертної діяльності

Спробуємо розтлумачити наведенні на рис. 2.1 принципи:

- законність. Всі дії у процесі судово-експертної діяльності повинні знаходитися в рамках Закону та відповідати йому;

- незалежність судового експерта. Експерт не повинен знаходитися в будь-якій залежності (матеріальній або службовій) від будь-якої зі сторін. Незалежність судового експерта забезпечується формуванням його внутрішнього переконання щодо предмета експертизи виключно на підставі отриманих у

результаті дослідження фактичних даних за відсутності будь-яких прямих або непрямих сторонніх впливів.

- об'єктивність експертного дослідження полягає саме в тому, що експерт не пов'язаний у своєму дослідженні, встановлює за допомогою спеціальних знань усі обставини справи в межах інформації, яку містять досліджувані ним об'єкти. Нерідко з'ясування за допомогою спеціальних знань нових обставин сприяє встановленню об'єктивної істини у справі, яка зовсім не збігається з первісною версією, для з'ясування якої була призначена експертиза.

- повнота експертних досліджень. Раціональний підбір методик для комплексного, системного дослідження з метою встановлення максимально об’єктивної істини.

У науковій літературі деякі автори зверталися до аналізу принципів судової експертології. Зокрема, А. І. Вінберг і Н. Т. Малаховська до таких принципів відносять: «принцип оптимального використання всієї доказової інформації, що міститься в об’єкті; принцип комплексності, який поєднує в дослідженні щодо конкретного об’єкта необхідну сукупність сучасних методів і технічних засобів у світлі вимог науково-технічного прогресу» (Гладіліна, 2018).

Також принципи судово-експертної діяльності можна розподілити на два рівні: принципи теорії (судової експертології) і принципи здійснення практичної діяльності. Принципи здійснення судово-експертної діяльності у свою чергу поділяються на ті, що передбачені законом, і ті, що прямо не названі в законі як принципи.

Практикою вироблено ще низку принципів проведення судових експертиз. До них належать компетентність судового експерта, взаємодія суб’єктів судово-експертної діяльності, дотримання безпеки та прав особи при проведенні експертного дослідження (Грошевий, 2004).

І нарешті виконання судово-експертної діяльності має ґрунтуватися на принципі науковості. Це означає відповідність експертних засобів (методів,

методик, технологій) науковим даним, проведення експертних досліджень з використанням сучасних досягнень науки і техніки. Незрозуміло, чому цей принцип не позначено в законі. З самого початку виникнення експертних установ на науковість звертали увагу і навіть зазначали в назві таких установ (кабінети науково-судової експертизи, Інститути науково-судової експертизи, науково-дослідні інститути судових експертиз). Отже, судово-експертна діяльність ґрунтується на низці принципів, що забезпечують неупередженість, незалежність експерта під час здійснення судових експертиз та допомагають гарантувати експерту свободу у виборі того чи іншого методу дослідження.

Розглядаючи безліч класифікацій щодо принципів судово-медичної діяльності, ми хочемо узагальнити та доповнити їх перелік:

- об'єктивність. Полягає у тому, що судово-медичний експерт повинен виконувати свої обов'язки незалежно та об'єктивно, без будь-якого впливу зовнішніх факторів, що можуть спотворити результати експертизи;

- незалежність. Судово-медичний експерт повинен мати незалежний статус, щоб його висновки та висловлені думки були незалежними від будь-яких сторонніх впливів або інтересів;

- компетентність. Наявність у судово-медичного експерта достатніх знань, навичок та досвіду у судово-медичній галузі для виконання своїх обов'язків і надання достовірних висновків;

- науковість. Судово-медичний експерт повинен ґрунтувати свої висновки на наукових принципах та методах, використовуючи актуальні наукові дослідження та докази;

- нейтральність. Судово-медичний експерт повинен бути об'єктивним і неупередженим у своїх висновках, не сприяти жодній із сторін, а лише базуватись на наукових доказах та фактах;

- етичність. Наявність у судово-медичного експерта високої моральної та етичної відповідальності, дотримуючись принципів професійної поведінки та конфіденційності;

- достовірність. Судово-медичний експерт повинен надати обґрунтовані, чіткі та достовірні висновки, які базуються на наукових принципах та методах експертизи;

- інформування. Судово-медичний експерт повинен чітко та зрозуміло сформувати свої висновки та думки, пояснюючи методи та основи, на яких вони ґрунтуються, для забезпечення належного розуміння сторонами у судовому процесі.

Ці принципи визначають основні принципи етичної та професійної практики судово-медичних експертів.

Повертаючись до системи судово-експертної діяльності в Україні, ми вбачаємо проблематику в подвійності підпорядкування судово-медичної служби, що суперечить принципам судово-експертної діяльності, а також у колізіях, які існують у чинному законодавстві України.

Слід відзначити, що 3 жовтня 2017 року було прийнято Закон України 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким внесено зміни до частин першої статті 7 Закону України «Про судову експертизу», нині її редакція наступна: судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом.

У частині третій цієї ж статті 7 закону «Про судову експертизу», визначено, що виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-

експертна діяльність, пов’язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

У частині другої вищезазначеної статті йде мова про те, що відноситься до державних спеціалізованих установ: науково-дослідні установи судових експертиз Мін’юста; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров’я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

У «Положенні про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим)», було зазначено: «Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим) є державними спеціалізованими установами, що входять до структури закладів охорони здоров'я України». Теж саме визначено і у «Положення про начальника бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканського бюро (Автономної Республіки Крим)». Перераховані нормативно-правові акти, як вказувалось у підрозділі 2.1 дисертаційного дослідження було затверджено наказом МОЗ № 6 від 17.01.1995.

Отже основний законодавчий акт в сфері судових експертиз і основні нормативні документи щодо існування судово-медичних служб відносять Бюро судово-медичної експертизи до державних спеціалізованих установ.

Проте постановою Кабінету Міністрів України «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю» від 05.11.1991 № 311 був затверджений «Перелік державного майна України, що передається «до власності адміністративно-територіальних одиниць

(комунальної власності)». У цьому переліку містяться і бюро судово-медичної експертизи. Згідно цієї постанови була проведена реорганізація, в результаті якої бюро судово-медичної експертизи стали комунальними установами, і відповідно, контракт з їх керівниками укладається обласною радою».

Звертають на себе увагу дати прийняття (видання) вищезазначених нормативно-правових актів. Постанова Уряду № 311 видана 05.11.1991, наказ МОЗ № 6 видано 17.01.1995, зміни до Закону України «Про судову експертизу» взагалі внесено 03.10.2017, але постанова Уряду дотепер не приведена у відповідність до закону, і бюро судово-медичної експертизи є комунальними установами.

До речі, у Статутах окремих Бюро судово-медичної експертизи, наприклад, у Статуті комунального закладу «Обласне бюро судово-медичної експертизи» Рівненської області, що було затверджено рішенням Рівненської обласної ради у 2009 році визначається, що вищим органом управління Бюро є обласна рада. До компетенції вищого органу управління належить: визначення основних напрямків діяльності; затвердження та внесення змін до Статуту Бюро; призначення та звільнення начальника Бюро з урахуванням думки Головного судово-медичного експерта МОЗ; розпорядження основними засобами бюро (прийняття рішень про відчуження майна, позику, заставу, оренду); прийняття рішення про припинення діяльності бюро, його ліквідацію, затвердження ліквідаційного балансу (Про комунальний заклад «Обласне бюро судово – медичної експертизи», 2009).

У Статуті Київського міського клінічного бюро судово-медичної експертизи зазначено, що згадана установа заснована на комунальній власності територіальної громади міста Києва і підпорядкована Головному управлінню охорони здоров’я виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації).

Управління установою здійснюється начальником. Начальник установи

призначається на посаду та звільняється з посади наказом начальника Головного управляння охорони здоров’я виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) за погодженням з відповідним заступником голови Київської міської державної адміністрації згідно з розподілом обов’язків на контрактній основі (Статут Київського міського клінічного бюро судово-медичної експертизи, 2011).

Заступники начальника установи, керівник бухгалтерської служби установи призначаються на посаду і звільняються з посади наказом начальника за погодженням з Головним управлінням охорони здоров’я виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). Інші працівники призначаються на посаду та звільняються з посади начальника установи відповідно до законодавства України.

Заклад, відомий як Миколаївське обласне бюро судово-медичної експертизи, є бюджетним спеціалізованим закладом охорони здоров'я. Він був створений на загальній власності територіальних громад сіл, селищ та міст області. Інтереси цих громад представляє Миколаївська обласна рада, яка є власником закладу згідно з повноваженнями, визначеними законодавством України. Органом управління цим закладом є Миколаївська обласна державна адміністрація, відома як Орган управління майном (Статут Миколаївського обласного бюро судово-медичної експертизи Миколаївської обласної ради (Нова редакція), 2018).

Заклад отримує фінансування з обласного бюджету, а також з власних надходжень і добровільних внесків підприємств, установ і організацій будь-якої форми власності, громадських організацій та фізичних осіб.

Управління Закладом здійснюється відповідно до цього Статуту на основі поєднання прав Власника або Органу управління майном. Ці права стосуються господарського використання майна, участі в управлінні трудовим колективом, єдиноначальності та колегіальності.

Заклад очолює начальник, який відповідає встановленим центральним органом виконавчої влади кваліфікаційним вимогам у сфері охорони здоров'я. Призначення та звільнення начальника з посади здійснюється на підставі рішення Власника шляхом конкурсного відбору відповідно до чинного законодавства. Орган управління майном укладає з ним контракт, в якому визначаються термін дії контракту, права, обов'язки та відповідальність начальника, умови його матеріального забезпечення, звільнення з посади та інші умови праці.

Бюро судово-медичної експертизи, що раніше мало назву "Запорізьке обласне Бюро судово-медичної експертизи" і було зареєстроване статутом, виданим Шевченківською районною адміністрацією Запорізької міської ради 22 вересня 1995 року № 143, є комунальною установою підпорядкованою Запорізькій обласній раді. Його головна мета - здійснювати судово-медичні експертизи згідно з установленими законодавством України та його Статутом.

Згідно з рішенням Запорізької обласної Ради народних депутатів від 17 січня 1992 року № 5 "Про склад комунальної власності Запорізької обласної Ради народних депутатів", Бюро з назвою "Обласне бюро судово-медичної експертизи, м. Запоріжжя" входить до складу об'єктів спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Запорізької області. Бюро користується закріпленим за ним комунальним майном, що є спільною власністю територіальних громад, сіл, селищ, міст Запорізької області, на праві оперативного управління. Бюро має право на оперативне управління та володіння, користування та розпоряджання майном, з урахуванням обмежень, що встановлені чинним законодавством України та своїм Статутом. Однак, щодо основних фондів, Бюро може розпоряджатися лише з дозволу Уповноваженого органу відповідно до встановленого порядку.

Бюро є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним Запорізькій обласній раді (надалі – Уповноважений орган), за галузевою спрямованістю підвідомчим Департаменту охорони здоров’я Запорізької обласної державної

адміністрації (надалі – Департамент) (Статут комунальної установи «Запорізьке обласне бюро судово-медичної експертизи» Запорізької обласної ради (нова редакція), 2020).

Управління Бюро здійснюється Уповноваженим органом, який має повноваження в галузі та компетенції, а також Департаментом. Керівником Бюро - Начальником здійснюється безпосереднє керівництво (оперативне управління) Бюро. Призначення та звільнення Начальника з посади здійснюються рішенням Уповноваженого органу відповідно до порядку, визначеного законодавством України та відповідним рішенням Уповноваженого органу. Начальник повинен відповідати кваліфікаційним вимогам, встановленим Міністерством охорони здоров'я України. Умови праці Начальника, включаючи строк найму, права, обов'язки, відповідальність та матеріальне забезпечення, визначаються контрактом.

Начальник Бюро самостійно вирішує питання, що стосуються діяльності Бюро, за винятком тих, що належать до компетенції Уповноваженого органу та Департаменту.

Статут Хмельницького обласного бюро судово-медичної експертизи (надалі - Статут) є документом, розробленим відповідно до чинного законодавства України, який регулює діяльність Хмельницького обласного бюро судово-медичної експертизи (надалі - Бюро). Бюро є комунальним закладом охорони здоров'я. Воно перебуває у комунальній власності та є об'єктом спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Хмельницької області. Управління Бюро здійснює Хмельницька обласна рада (надалі - Орган управління майном), якому Бюро підзвітне та підконтрольне (Статут Хмельницького обласного бюро судово-медичної експертизи» (нова редакція), 2008).

Фінансування Хмельницького обласного бюро судово-медичної експертизи та його матеріально-технічне забезпечення здійснюються за рахунок

коштів обласного бюджету, коштів, отриманих від надання платних послуг у встановленому законодавством України порядку, а також з інших джерел, які не заборонені законодавством України. Взаємовідносини Бюро з юридичними та фізичними особами визначаються на основі правочинів (договорів та угод), що укладені між ними.

Основною формою державного контролю є державна акредитація, яка проводиться відповідно до порядку, встановленого Міністерством охорони здоров'я України. Контроль за дотриманням Бюро державних стандартів охорони здоров'я здійснюється управлінням охорони здоров'я Хмельницької облдержадміністрації.

Вінницьке обласне бюро судово-медичної експертизи перебуває під об'єктом права спільної власності територіальних громад сіл, селищ і міст області, а його управління здійснює Вінницька обласна Рада (надалі - Орган управління майном), відповідно до чинного законодавства України. Орган управління майном здійснює управління Бюро відповідно до вимог законодавства.

Поточним керівництвом Бюро займається начальник, який призначається на посаду та звільняється Органом управління майном у відповідності з встановленим законодавством порядком. Організаційним керівництвом Бюро займається департамент охорони здоров'я та реабілітації Вінницької обласної державної адміністрації, який є головним розпорядником бюджетних коштів Бюро відповідно до Бюджетного кодексу України.

Комунальний заклад "Дніпропетровське обласне бюро судово-медичної експертизи" Дніпропетровської обласної Ради - установа охорони здоров'я.

Організаційне кереівництво здійснюється департаментом охорони здоров'я Дніпропетровської областної державної адміністрації.

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан функціонування бюро в Україні, між положеннями Закону України «Про судову експертизу» та

фактичним станом існує певне протиріччя. Насправді, в Україні є лише одна державна судово-медична установа, якою є Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ. Усі інші бюро є комунальними закладами, що означає, що вони підпорядковані місцевим громадам.

Нагадаємо, що відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я від 17.01.1995 р. №6, всі бюро судово-медичної експертизи в організаційно-методичному аспекті підпорядковуються МОЗ. Однак, на практиці відсутня вертикаль влади з держаного рівня, яка б узгоджувала роботу бюро та сприяла б незалежності від обласного рівня, що у цілому негативно впливає на загальну діяльність бюро судово-медичних експертиз в Україні.

Особливості комунального закладу бюро судово-медичної експертизи полягають у тому, що такий статус передбачає фінансування тільки з обласного бюджету. Але, стаття 15 «Фінансування судово-експертної діяльності» Закону України «Про судову експертизу» регламентує, що проведення судових експертиз державними спеціалізованими установами у кримінальних провадженнях за дорученням слідчого, прокурора, суду та у справах про адміністративні правопорушення здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим експертним установам з Державного бюджету України.

З цього можна зробити висновок, що хоча комунальні установи бюро судово-медичної експертизи фінансуються з обласного бюджету, проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях та у справах про адміністративні правопорушення здійснюється за рахунок коштів, які виділяються цим спеціалізованим установам з Державного бюджету України. Це означає, що державне фінансування спрямовується на проведення судових експертиз, але комунальні установи бюро судово-медичної експертизи мають обмежену фінансову підтримку, основану на обласному бюджеті. У цьому випадку допомагають субвенції на функціонування судово-медичних служб.

Субвенція - це фінансова допомога, яку держава надає іншим рівнем влади з метою забезпечення фінансової підтримки для виконання певних завдань або функцій. Субвенції можуть виділятися з Державного бюджету або з інших джерел фінансування, і їх призначення регулюється відповідними нормативними актами.

Субвенції є інструментом розподілу фінансових ресурсів між різними рівнями влади з метою забезпечення рівномірного розвитку територій та здійснення певних соціальних, економічних або інфраструктурних заходів. Вони можуть бути спрямовані на різні сфери, такі як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, інфраструктура, культура тощо.

Субвенції мають важливе значення для забезпечення фінансової стабільності та розвитку регіонів або конкретних секторів економіки. Вони допомагають забезпечити необхідні ресурси для здійснення програм та проєктів, які мають стратегічне значення для розвитку країни в цілому або окремих його частин.

Отримувачі субвенцій зобов'язані використовувати ці кошти згідно з встановленими правилами та умовами. Механізми надання та контролю за використанням субвенцій визначаються законодавством.

Субвенції на функціонування судово-медичних служб є видом фінансової підтримки, яку держава надає для забезпечення роботи та діяльності судово-медичних установ. Ці субвенції призначаються з метою забезпечення достатнього фінансування для проведення судово-медичної експертизи, здійснення медичних обстежень та надання експертних довідок у кримінальних справах та інших юридичних процесах.

Субвенції на функціонування судово-медичних служб можуть бути виділені з Державного бюджету або з інших джерел фінансування. Ці кошти призначаються для покриття витрат на оплату праці медичних працівників, закупівлю медичного обладнання та матеріалів, забезпечення необхідних

ресурсів для проведення судово-медичних експертиз, а також на забезпечення нормативно-правової бази та розвиток цієї сфери.

Субвенції на функціонування судово-медичних служб є важливим інструментом державної підтримки, що допомагає забезпечити належну якість та ефективність судово-медичних послуг, а також забезпечити справедливість та об'єктивність судових процесів.

У розрізі судової практики слід зазначити, що Пленумом Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (нині ліквідовано) у постанові від 30.09.2011 № 8 «Про узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначені судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві» було відзначено, що під час проведення узагальнення, установлено, що дискусійним також є питання стосовно юридичної спроможності експертного забезпечення правосуддя територіальними бюро судово-медичних експертиз за їх нинішній правовий статус. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1991 року № 311 «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю» бюро СМЕ було віднесено до об’єктів комунальної власності.

Водночас згідно з ч. 2 статті 7 Закону України «Про судову експертизу» бюро СМЕ повинні мати статус державних спеціалізованих установ, оскільки виключно ці установи вправі здійснювати судово-експертну діяльність, пов’язану з проведенням судово-медичних досліджень. Унаслідок неузгодженості у визначенні понять «об’єкт комунальної власності», «державна спеціалізована установа» та їх співвідношення в судовій практиці є випадки, коли суди не визнають висновки судово-медичної експертизи як доказ у кримінальних справах. Це може призвести до незручностей та недоліків у судовому процесі, оскільки судова-медична експертиза є важливим доказовим елементом для

вирішення кримінальних справ. Вирішення цього питання потребує узгодження та чіткого визначення понять та їхнього застосування у законодавстві та судовій практиці.

Між тим, відповідно до чинного законодавства бюро СМЕ в організаційному та науково-методичному відношенні підпорядковані МОЗ. Також судовим експертам, які працюють у бюро СМЕ, свідоцтво на право проведення судово-медичних експертиз надається МОЗ. При здійсненні судово-медичної експертизи судово-медичні експерти керуються обов'язковими для них відомчими нормативними актами МОЗ. Тому за цим напрямком роботи бюро СМЕ виконують функції державної спеціалізованої установи, що не залежить від форми власності займаних приміщень.

Однак, в сучасних умовах бюро СМЕ є комунальними установами, що спричиняє їх фактичне подвійне підпорядкування – органам виконавчої влади та місцевим радам. А це, по-перше, суперечить Закону України «Про судову експертизу», по-друге, принципу незалежності судово-експертної діяльності, а по-третє, підзаконний акт – постанова Кабміну України «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю» від 05.11.1991 № 311 суперечить Закон України «Про судову експертизу» та нормативно-правовим актам, що були затверджені наказом МОЗ № 6 від 17.01.1995. Незважаючи на правову позицію суду, яка наведена вище, слід підкреслити, що колізія у законодавстві є, й існує вона вже досить тривалий термін, але дотепер так і не була усунута. Всі перераховані недоліки надають негативний вплив на діяльність судово-медичної служби.

2.3. Недоліки правового забезпечення діяльності судово-медичної служби та судово-медичних експертів

Правове забезпечення діяльності судово-медичної служби та судово-медичних експертів, передусім здійснюють: Закон України «Про судову експертизу». Цей Закон встановлює юридичні, організаційні та фінансові засади судово-експертної діяльності з метою забезпечення справедливості в Україні шляхом надання незалежної, кваліфікованої та об'єктивної експертизи, яка базується на передових досягненнях науки і техніки.

До загальних положень розділу І цього нормативно-правового акту належить: поняття судової експертизи; принципи судово-експертної діяльності; гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку; суб’єкти судово-експертної діяльності; підстави проведення судової експертизи (обстеження і дослідження); науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності; Державний Реєстр атестованих судових експертів.

У розділі ІІ Судовий експерт визначено: особи, які можуть бути судовими експертами; особи, які не можуть бути судовими експертами; обов’язки судового експерта; права судового експерта; відповідальність судового експерта.

У розділі ІІІ Фінансове та організаційне забезпечення судово-експертної діяльності визначено: питання щодо фінансування судово-експертної діяльності; атестації судового експерта; оплати праці та соціального захисту судових експертів; питання інформаційного та кадрового забезпечення.

У розділі ІV Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи містить положення щодо: проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави; залучення фахівців з інших держав

для спільного проведення судових експертиз; міжнародного наукового співробітництва.

Отже, основним, базовим законодавчим актом, що визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності, в т. ч. судово-медичної діяльності, можна назвати Закон України «Про судову експертизу». Згідно його статті 2, законодавство України про судову експертизу складається із цього Закону, інших нормативно-правових актів. Якщо міжнародним договором, згода на обов’язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про судову експертизу, застосовуються правила міжнародного договору України.

Стаття 4 Закону України «Про судову експертизу» визначає гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку –див. рис. 2.2.

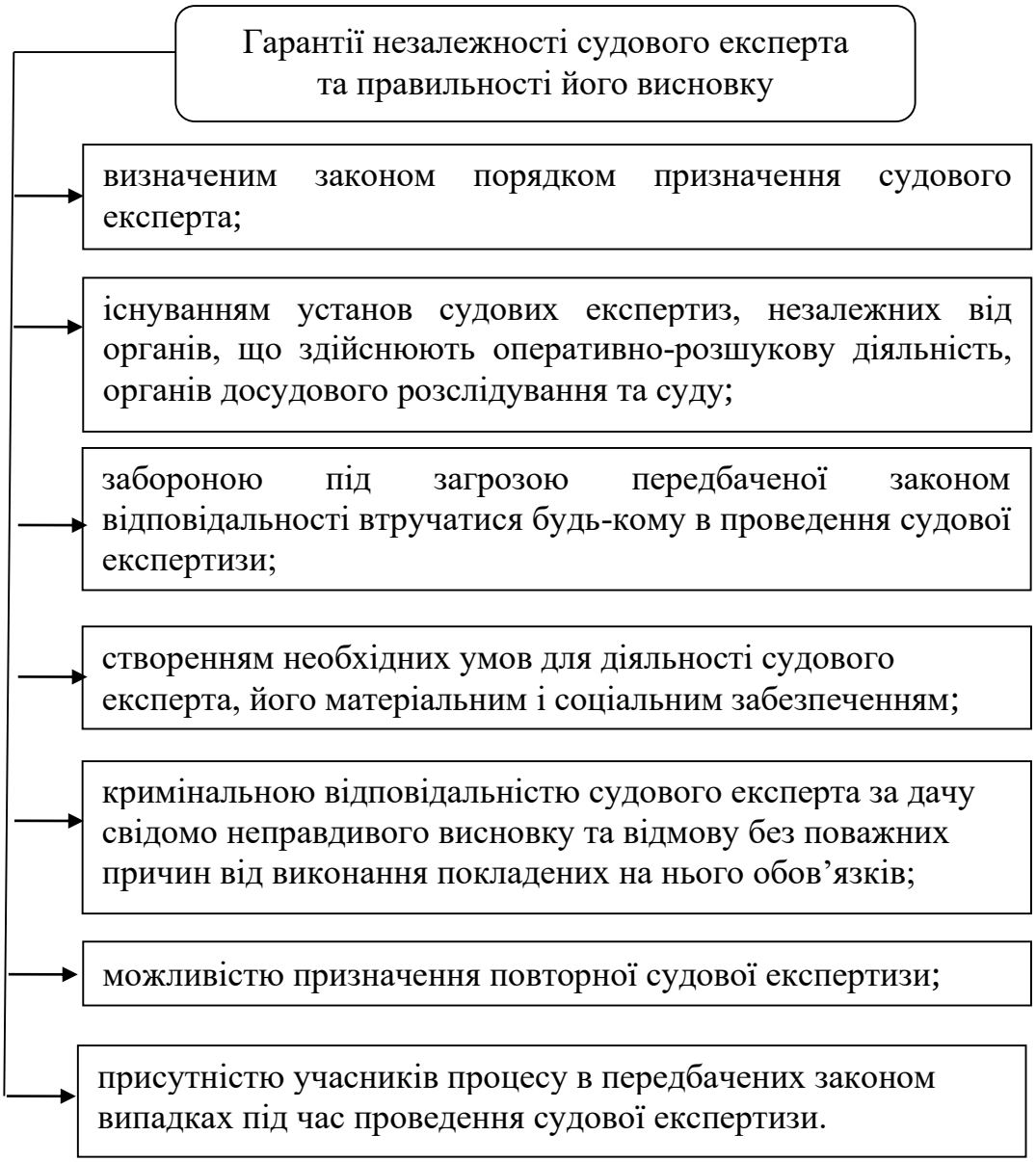

Рис. 2.2. Гарантії незалежності судового експерта

Проте, у 1991 році поставою Кабінету Міністрів України «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю», як вже вказувалось у підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження, було затверджено перелік державного майна України. В цьому Переліку зазначено, що бюро судово-медичної експертизи передаються до власності адміністративно-територіальних одиниць (комунальної власності). Даний перехід бюро судово-медичної експертизи, з

об’єктів державної власності до об’єктів комунальної власності означав, що вони будуть знаходитись на балансі адміністративно-територіальних одиниць – територіальних громад і також те, що контракт з їх керівниками укладається обласною радою (Клименко, 2019), тобто сформувалось подвійне підпорядкування – органам виконавчої влади, зокрема Міністерству охорони здоров'я та місцевим радам. А це суперечить принципам судово-експертної діяльності, а також гарантіям незалежності судового експерта та правильності його висновку (див. рис. 2.1 та 2.2), що регламентуються в Законі України «Про судову експертизу».

Згідно статті 17 Закону України «Про судову експертизу» для присвоєння та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів створюються експертно-кваліфікаційні комісії при міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність. 22 лютого 2019 року наказом Міністерства охорони здоров’я України було затверджено «Порядок проведення атестації лікарів», у пункті 6 «Загальних положень» якого зазначено: «…атестація на присвоєння (підтвердження) кваліфікаційних категорій проводиться комісіями, що створюються при Міністерстві охорони здоров’я України (Центральна атестаційна комісія), Міністерстві охорони здоров’я Автономної Республіки Крим, структурних підрозділах з питань охорони здоров’я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (далі - атестаційні комісії)» (Положення про судово-медичного експерта, 1995).

Вважаємо, що створення атестаційних комісій при обласних державних адміністрацій суперечить принципу незалежності судового експерта та гарантіям його діяльності, які регламентуються Законом України «Про судову експертизу», бо структурні підрозділи з питань охорони здоров’я обласних державних адміністрацій за рахунок формування та контролю атестаційних комісій

отримають важелі для здійснення впливу на професійну діяльність судово-медичних експертів.

Необхідно відзначити і наступне. Стаття 18 Закону України «Про судову експертизу» встановлює, що заробітна плата працівників державних спеціалізованих установ (невійськовослужбовців і тих, які не мають звань рядового і начальницького складу), які мають кваліфікацію судового експерта, складається з посадового окладу, надбавок, доплат до нього, премій та інших виплат, розмір і порядок встановлення яких визначаються Кабінетом Міністрів України. Працівникам державних спеціалізованих установ (невійськовослужбовцям і тим, які не мають звань рядового і начальницького складу), які мають кваліфікацію судового експерта, посадові оклади встановлюються у розмірі не менше 10 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року. Варто відзначити, що дія цієї норми була зупинена на 2018 та 2019 рік, але ця норма із закону не вилучена. Проте судово-медичні експерти, нині працюють не в державних спеціалізованих установах, а в комунальних установах, і тому дія статті 18 Закону України «Про судову експертизу» на них не розповсюджується, а це, як вже підкреслювалось вище, суперечить базовому в сфері судових експертиз законодавчому акту. Така колізія не сприяє створенню необхідних умов для діяльності судово-медичного експерта, зокрема його матеріальному і соціальному забезпеченню.

Також, у листопаді 2012 року набула чинності нова редакція КПК, після чого між процесуальним законом, Законом України «Про судову експертизу» та «Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи» МОЗ виявились суттєві розбіжності.

Так, наприклад, частиною четвертою статті 69 КПК передбачено, що експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи, але ніяким нормативно-правовим актом не регламентовано, які саме

матеріали експертові забороняється збирати самостійно (Лозовий, 2010). Але, відповідно до п. 1.4 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, «визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження)) належить до компетенції експерта». Матеріалами для дослідження при проведенні судово-медичної експертизи можуть бути біологічні об’єкти, що надсилаються на гістологічне дослідження для об’єктивного і повного підтвердження судово-медичного діагнозу, об'єм вилучення яких згідно «Інструкції про проведення судово-медичної експертизи» вирішує сам експерт. Зрозуміло, що згідно принципів подолання ієрархічних колізій, тут повинен діяти процесуальний закон, але зобов’язуючи експерта постійно одержувати дозвіл на будь-яке необхідне для повноти судово-медичного дослідження використання (можливо знищення) об’єкту, законодавець змушує експерта бути залежним від особи, яка призначає експертизу (Лозовий, 2010), тим самим порушуючи принцип незалежності судово-експертної діяльності, який регламентується статтею 3 Закону України «Про судову експертизу».

Згідно з пункту 3 частини 5 статті 69 КПК передбачено, що експерт зобов’язаний «… забезпечити збереження об’єкта експертизи. Якщо дослідження пов’язане з повним або частковим знищенням об’єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта», що суперечить статті 5 Закону України «Про судову експертизу», де передбачено, що «Під час проведення судових експертиз об’єкти дослідження можуть бути пошкоджені або витрачені у тій мірі, в якій необхідно для дослідження…», так як для об’єктивності досліджень експерт має право самостійно обирати методику та об'єм досліджуваного матеріалу, іноді навіть з частковим або повним його знищенням. Це також обумовлено в п.п. 2.2.1. пункті 2 спеціальної частини «Правил проведення судово-медичної експертизи трупів у бюро судово-медичної експертизи» затверджених в «Інструкціях проведення

судово-медичної експертизи» наказу № 6 Міністерства охорони здоров’я від 17.01.1995 року («2.2.1. Викладені в даній частині Правил відомості містять необхідний оптимально-мінімальний набір заходів (стандарт якості), виконання яких обов’язкове при проведенні експертизи трупів. Відхилення від стандарту в бік зменшення недопустиме»).

Виникає питання, а що робити у тих випадках, коли для повноти дослідження експертові необхідно буде знищити частково чи повно сам об’єкт дослідження, а дозвіл на це він не отримає від особи, яка призначила експертизу, яка могла бути зацікавленою в іншому боці справи, що в подальшому може вплинути на результати судово-медичної експертизи, доводячи до того, що експертом буде відмовлено в дачі висновку за недостатністю наданих матеріалів?

Таким чином порушується конституційне право кожної людини (статей 3, 22, 62 та 68 Конституції України) на доказування своєї невинуватості через обмеження використання процесуальними джерелами доказів, одним із видів яких є і висновки експертів.

Закон України "Про судову експертизу" було прийнято 25 лютого 1994 року, тобто майже 29 років тому. За цей час стало очевидним, що закон має свою вагому роль, але водночас його недосконалість потребує серйозних змін.

Наукова спільнота та судові експерти-практики вже неодноразово звертали увагу на недоліки та протиріччя, які містить цей закон. Наприклад, назва та зміст закону не відповідають вимогам гносеології, логіки, мови та прагматики. У преамбулі закону зазначено, що він визначає основи судово-експертної діяльності, хоча сам закон називається "Про судову експертизу". Ця різниця у термінах має суттєве значення, тому закон слід назвати так, щоб він відповідав змісту. В загальних положеннях закону також необхідно чітко пояснити основні терміни, що є «основою судово-експертної діяльності, такі як "спеціальні знання", "судово-експертна діяльність", "державна судово-експертна діяльність" і "судова експертиза". Крім того, необхідно визначити такі поняття, як "судово-

експертний заклад", "керівник судово-експертного закладу", "предмети судової експертизи", "одноособова", "комісійна", "комплексна", "повторна" та "додаткова" експертизи, а також "зразки для дослідження". Визначення термінів не повинно дублюватися з КПК та іншими законодавчими актами» (Шевчук, 2020).

Також, одним з напрямів поліпшення законодавчої бази щодо регулювання судово-експертної діяльності в Україні є уточнення норм щодо міжнародного співробітництва в цій галузі, зокрема правил проведення різних видів судових експертиз за дорученням іноземних органів, порядку залучення іноземних фахівців до спільних експертиз та напрямків міжнародної наукової співпраці в галузі судової експертизи. Для поліпшення організації судово-експертної діяльності також важливо визначити оптимальне навантаження на експертів, оскільки спостерігається постійне збільшення їхнього навантаження при незмінному штатному розписі.

У межах нашого дослідження розглянемо більш детально правовий статут експерта, який зафіксовано у КПК: «Експерт у кримінальному провадженні - це особа, яка має наукові, технічні або інші спеціальні знання і відповідно до Закону України "Про судову експертизу" має право здійснювати експертизу і проводити дослідження об’єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини, пов'язані з вчиненням кримінального правопорушення, і давати висновки з питань, що виникають під час кримінального провадження і стосуються її знань». Також слід зазначити, що особи, які знаходяться у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого, не можуть бути експертами.

Експерт в межах своєї компетентності має наступні права:

- «ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;

- подавати клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також проведення інших дій, пов'язаних з експертизою;

- бути присутнім під час здійснення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження;

- включати у висновку експертизи відомості, виявлені під час її проведення, які мають значення для кримінального провадження і не стосуються питань, на які йому були поставлені запитання;

- ставити запитання особам, що беруть участь у кримінальному провадженні, щодо предмета та об'єктів дослідження;

- отримувати винагороду за виконану роботу та компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом для пояснень чи показань, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;

- подавати клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом» (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012).

Експерт не може самостійно збирати матеріали для проведення експертизи. Він може відмовитися від складання висновку, якщо наданої йому інформації недостатньо для належного виконання його обов’язків. У разі відмови, заява повинна бути належним чином обгрунтована.

Також, експерт згідно КПК має такі зобов'язання:

- «особисто здійснювати повне дослідження та надавати обґрунтований і об'єктивний письмовий висновок на поставлені перед ним питання, а в разі необхідності пояснювати його зміст;

- у разі необхідності бути присутніми на судовому засіданні і відповіді на запитання під час допиту;

- забезпечення збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження передбачає повне або часткове знищення об'єкта експертизи або зміну його

властивостей, експерт повинен отримати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;

- зберігання в таємниці відомостей, що стали відомі йому в процесі виконання його обов'язків, без дозволу сторони кримінального провадження або суду, а також не передавати нікому, крім особи, яка залучила його, або суду інформацію про хід проведення експертизи та її результати;

- самостійно повідомляти про відмову залучення до експертизи у разі наявності відповідних обставин, передбачених КПК (заявити самовідвід);

- експерт повинен негайно повідомити особу, яка залучила його або суд, що поручив проведення експертизи, про неможливість виконання експертизи у зв'язку зі відсутністю необхідних знань або без залучення інших експертів».

Важливим також є статті КПК 70 щодо відповідальності експерта, а саме визначено, що експерт несе відповідальність, встановлену законом, за такі дії, як надання завідомо неправдивого висновку, без поважних причин відмову виконувати обов'язки у суді та невиконання інших обов'язків.

В загальному розуміння КПК визначає підстави проведення експертизи, а саме: «експертизу проводить експертна установа або один або кілька експертів, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту в тих випадках та за порядком, що передбачені статтею 244 КПК, коли для з’ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання». Проведення експертизи з метою вирішення правових питань не допускається.

Слідчий або прокурор мають зобов'язання забезпечити проведення експертизи та залучення експерта, зокрема судово-медичного експерта для таких цілей: встановлення причин смерті; визначення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; визначення віку особи, якщо це необхідно для розгляду питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, і іншими способами неможливо отримати такі відомості.

Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється лише за рішенням слідчого судді або суду.

Експерт призначається, якщо є підстави для проведення експертизи, за ініціативою сторони кримінального провадження.

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на умовах договору для проведення експертизи, включаючи обов'язкові випадки.

Експерт може бути залучений слідчим суддею за зверненням сторони захисту, відповідно до випадків і порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу.

Загалом суд може запрошувати експерта для допиту з різних причин: на прохання сторони кримінального провадження або потерпілого, або за власною ініціативою. Перед допитом експерта, головуючий представляє його та зазначає, що експерт несе кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку.

Якщо експертиза була здійснена за ініціативою сторони обвинувачення, то першим із експертів, який буде допитаний, є представник сторони обвинувачення.

За свою чергу, якщо експертиза проводилась за ініціативою сторони захисту, то першим експертом, який буде допитаний, є представник сторони захисту. Після цього інші учасники процесу, такі як потерпілий, цивільні позивачі, цивільні відповідачі, їх представники, законні представники, а також представники юридичних осіб, щодо яких ведеться провадження, мають можливість задавати експертові питання, а також головуючому та суддям.

Експерту можуть бути поставлені різноманітні питання стосовно його спеціальних знань та кваліфікації з теми експертизи, навіть його освіти, стажу роботи, наукового ступеня та інших деталей, які стосуються предмету його експертизи. Запитання можуть також стосуватись використаних методик та теоретичних розробок, достатності відомостей, на підставі яких було

підготовлено висновок, наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт прийшов до висновку, а також правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження.

Суд може призначити одночасний допит декількох експертів, якщо це необхідно для роз'яснення причин розбіжності їхніх висновків з приводу одного й того ж предмету чи питання дослідження.

Кожна сторона кримінального провадження має право представити свої аргументи для підтвердження або спростування достовірності висновку експерта. Це може включати відомості щодо знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта.

Під час допиту експерт має право користуватися своїми письмовими та іншими матеріалами, які були використані під час експертизи.

Зважаючи на вищевикладене задекларованe в КПК, було встановлено, що існують значні зміни з часів впровадження «Інструкції про проведення судово-медичної експертизи», що безпосередньо стосуються порядку проведення судово-медичної експертизи, проте ці зміни дотепер не знайшли свого відображення в згаданій інструкції. Відтак на сьогодні між цим нормативно-правовим актом і процесуальним законодавством існують суттєві колізії.

Якщо ж проаналізувати досвід організації судово-експертної діяльності європейських країн, то наприклад у Великобританії експертно-криміналістична служба є ланкою в роботі британської поліції, основними завданнями якої є надання професійної допомоги в процесі розслідування та розкриття злочинів (Гусаченко, 2015). У Португалії, Нідерландах та Франції експертно-криміналістична служба є частиною Міністерства Юстиції або Міністерства оборони, входячи до складу збройний поліцейських формувань. Таким чином судово-експерта служба у частині європейських країн відноситься до державної служби та організаційно підпорядкована державним правоохоронним органам (МВС, Мін'юст, Міноборони) (Дудич,2017). Проте, зазначена діяльність судових

експертів зазнає обмежень: якщо експерт безпосередньо брав участь у процесі розслідування злочинів у складі слідчо-оперативної групи – передбачається, що виконання ним конкретної роботи в процесі подальшого розслідування може бути необ’єктивним.

На даному етапі розвитку в Україні відсутня єдина незалежна структура, яка могла б включати в себе всі можливі організаційно-управлінські функції необхідні для повноцінного та бажаного функціонування судово-експертної діяльності. Тому враховуючи, що Висновок судово-медичного експерта є одним із основних документів доказової бази судочинства у кримінальних та цивільних справах, в т.ч. у справах притягнення до відповідальності медичних працівників за професійні правопорушення, а також досвід окремих зарубіжних країн, доцільним буде створення в Україні єдиного незалежного Державного органу судових експертиз.

Висновки до розділу 2

До суб'єктів публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз, передусім, належать Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади, МОЗ та Мін’юст. Міністерство охорони здоров'я України здійснює організаційне керівництво судово-медичною службою та своїми наказами затверджує правила, порядки та інструкції, що є керівними документами діяльності судово-медичних експертів. Мін’юст є Держателем державного Реєстру атестованих судових експертів, до якого включаються і судово-медичні експерти. При Мін’юсті є Координаційна рада з проблем судової експертизи, де розглядаються найважливіші питання розвитку судової експертизи, що мають міжвідомчий характер.

Встановлено, що бюро судово-медичної експертизи у 1991 році було передано до об’єктів комунальної власності, що призвело до подвійного їх підпорядкування органам виконавчої влади та обласним радам. У Статутах

окремих Бюро судово-медичної експертизи навіть визначається, що вищим органом управління Бюро є обласна рада. Проте такий стан суперечить чинному законодавству України (у базовому законодавчому акті судово-медичні установи Міністерства охорони здоров'я визначені як державні спеціалізовані установи) та принципам і гарантіям судово-експертної діяльності.

Аналіз сучасного стану правового забезпечення діяльності судово-медичної служби та судово-медичних експертів виявив низку недоліків, зокрема щодо законодавчо визначеної та фактичною заробітною платою судово-медичних експертів, що обумовлено віднесенням бюро судово-медичної експертизи до комунальних установ; колізій між Законом України «Про судову експертизу», КПК та підзаконними нормативно-правовими актами, затвердженими наказом МОЗ, які стосуються збору матеріалів для проведення експертизи. Слід відзначити і невідповідність порядку створення атестаційних комісій принципу незалежності судового експерта та гарантіям його діяльності.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

3.1. Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи та зарубіжний досвід державного управління судово-медичною діяльністю

Національна судова експертиза не може існувати ізольовано в межах окремої держави. Сьогодні ефективне виконання судово-експертною службою своїх функцій із забезпечення правоохоронної діяльності передбачає інтеграцію з міжнародним співтовариством. Тому необхідна інтеграція експертних можливостей і ресурсів, обмін досвідом роботи, облік сучасних досягнень науки і техніки, виключення дублювання науково-методичного забезпечення, регіональний розподіл завдань між судово-експертними установами, створення профільних експертних напрямів (Клименко, 2015).

Ми, повністю згодні з вищезазначеною думкою щодо того, що національна судова експертиза не може обмежуватися лише межами однієї держави, оскільки в сучасному світі багато кримінальних та правових справ мають міжнародний аспект. Наприклад, злочини, що сталися в одній країні, можуть мати вплив на інші країни або бути пов'язаними з подіями, що відбулися за кордоном. Таким чином, співпраця та обмін інформацією між різними країнами стають критичними для ефективного розв'язання таких справ.

Основні принципи ефективної судово-експертної служби передбачають інтеграцію з міжнародним співтовариством. Це означає об'єднання експертних можливостей та ресурсів, обмін досвідом роботи, урахування сучасних досягнень науки і техніки, щоб досягти більш високої якості та об'єктивності експертних

висновків. Такий підхід також дозволяє уникнути дублювання науково-методичного забезпечення та ефективно використовувати ресурси.

Крім того, регіональний розподіл завдань між судово-експертними установами може бути важливим, оскільки різні регіони можуть мати різні потреби і особливості, які потребують уваги та спеціалізованих експертів. Тому створення профільних експертних напрямів може покращити якість судової експертизи та забезпечити більш ефективне вирішення правових питань.

Судово-експертна діяльність держави має відповідати національним принципам і міжнародним правовим і професійним стандартам. Висновок, складений експертами однієї держави, повинен мати силу доказу для судів іншої держави (Линник, 2017).

На нашу думку, судові експерти мають працювати згідно зі специфікаціями та нормами, які встановлені в їхніх національних законах та інструкціях. Окрім цього, вони також повинні враховувати міжнародні стандарти, що стосуються проведення експертизи, такі як стандарти Міжнародної організації по кримінальній судовій експертизі і інші відповідні документи.

Відносно визнання висновка експерта в різних країнах світу це залежить від процедур взаємного визнання та використання доказів міжнародною спільнотою. Існують міжнародні угоди та конвенції, які регулюють питання взаємного визнання доказів між державами. У деяких випадках, судовий висновок, зроблений експертами однієї держави, може бути визнаний і прийнятий в якості доказу в судовому процесі іншої держави, зокрема якщо він виконує всі вимоги міжнародних правових стандартів. Однак, залежно від контексту і природи справи, суд може приймати рішення щодо значущості та вагомості таких доказів.

В останні роки активізувалося міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи. Одним з таких напрямків є створення міжнародних судово-експертних мереж, що дозволяє об'єднувати фахівців із різних країн для

спільного обміну знаннями, методиками і технологіями в галузі судової експертизи. Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, тому юристів та лікарів, що спеціалізуються в судовій експертології, цікавлять міжнародні організації в галузі судової експертизи. Зокрема, «набуває популярності створена Європейська асоціація судової експертизи, завдання якої включають застосування широкого спектру наук в правовій системі, досягнення яких можуть надавати допомогу в пошуку, зберіганні і аналізі доказів скоєних злочинів» (Клименко, 2015).

Таким чином, співробітництво та обмін досвідом міжнародних експертів допомагають покращити якість судової експертизи, забезпечити використання передових методіів і технологій, а також підвищити довіру до експертних висновків в судових процесах.

Європейська мережа судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes - ENFSI) існує з 1995 року. У її складі налічується 53 експертні установи, 41 з яких знаходиться в державах-членах Євросоюзу (ЄС), і це найбільша у світі об’єднана організація судово-експертних установ, що отримала міжнародне визнання (Хазиев, 2005). Серед країн, інститути яких входять в європейську мережу: Вірменія, Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Угорщина, Греція, Грузія, Данія, Іспанія, Ірландія, Італія, Литва, Латвія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Румунія, Росія, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Швеція, Швейцарія. Найбільш відомими інститутами ENFSI, що проводять експертні дослідження, є Нідерландський, Польський, Угорський і Празький судово-експертні інститути. Завдання ENFSI – забезпечувати потреби країн-членів ЄС в галузі судової експертизи новітніх досягнень науки і техніки, забезпечувати оперативне керівництво науковими дослідженнями і подальше вдосконалення судової експертизи в Європі (Клименко, 2015).

Польський судово-експертний інститут при Міністерстві юстиції імені професора Яна Зена почав працювати з 1929 р. Інститут проводить дослідження в галузях: токсикологічна експертиза; експертиза наркотичних засобів; дослідження ДНК, дактилоскопічна експертиза; судово-психологічна експертиза та інші. Оскільки інститут є активним членом ENFSI, на його базі періодично організовуються міжнародні конференції і семінари з актуальних проблем судової експертизи і криміналістики (Ламухина, 2008).

Нідерландський інститут судових експертиз (The Netherlands Forensic Institute — NFI) є європейським інноваційним центром експертних досліджень. Він безкоштовно обслуговує органи голландської поліції і прокуратури, а також інші організації у сфері правоохоронних органів. Пропонує свої послуги судовим органам і адвокатурі. Контроль за якістю його діяльності здійснюється незалежним органом – Голландською радою з акредитації.

NFI має статус агентства при Міністерстві безпеки і юстиції Нідерландів, знаходиться під юрисдикцією Генерального директора з правоохоронної діяльності, розташований в Гаазі у спеціально побудованій для нього будівлі відповідно до міжнародних стандартів, з урахуванням специфіки роботи з речовими доказами.

Зважаючи на специфіку роботи з речовими доказами, NFI виконує три основні функції:

1) проведення судових експертиз у кримінальних справах;

2) розробка нових методів і засобів судової експертизи;

3) підготовка експертних кадрів і підвищення їх кваліфікації.

Організаційна структура NFI була започаткована в результаті об'єднання криміналістичної лабораторії та лабораторії судово-медичної експертизи створеної при Міністерстві безпеки і юстиції. NFI стала однією з найкращих судово-експертних установ у світі та має можливість надавати свої послуги широкому колу міжнародних організацій та установ. Саме тому, NFI постійно

інвестує значні кошти у перспективні сучасні дослідження та розробки, підтримує тісні зв'язки з міжнародними науковими установами та університетами. В NFI працюють близько 600 співробітників, які проводять понад 40 видів судових експертиз, зокрема судово-медичних досліджень (у тому числі експертизи по ДНК. Ведеться база даних ДНК Нідерландів) (Nederlands Forensisch Instituut, 2018).

Світове визнання NFI як головного засновника Європейської мережі судово-експертних установ, яка має великий досвід надання допомоги міжнародним органам кримінальної юстиції та судово-експертним установам європейських держав, відзначається високим рівнем кадрового, технічного та матеріального забезпечення. Судово-медичне розслідування NFI включають усі види медичних експертиз на користь кримінального правосуддя і, отже, є всеосяжним та займає унікальне становище у сфері судово-медичної експертизи в Європі. У NFI є унікальне поєднання фахових спеціалістів, що складається із судово-медичних експертів, патологоанатомів та судових антропологів.

У Великобританії у структурі МВС діє експертно-криміналістична служба (The Forensic Service - FSS). FSS - важливий орган у роботі британської поліції з розслідування, розкриття та запобігання злочинам. Співробітники FSS беруть участь в слідчих діях, оперативно-розшукових заходах, виконують експертизи та дослідження для регіональних поліцейських підрозділів Англії, а також Королівської прокуратури, митної і акцизної служб, інших правоохоронних органів. Служба надає послуги приватним компаніям як у країні, так і за кордоном. Для виконання специфічних видів експертиз (наприклад, криміналістичне дослідження документів) передбачено залучення фахівців приватних криміналістичних лабораторій. У Великобританії для проведення експертизи чи дослідження експерт як правило запрошується однією зі сторін процесу (обвинувачення чи захисту). Великобританія є країною, яка пішла шляхом скасування «монополії» на здійснення криміналістичних експертиз

державними судово-експертними організаціями (Особливості в організації та функціонування судово-експертної діяльності європейських країн, 2019).

Необхідно також відзначити організацію судово-експертної служби Португалії, де з 2001 року створено Національний Інститут судової медицини. Організаційна структура існуючої системи судово-медичної служби в Португалії передбачає існування правління, ради та нагляду. Функцією правління є керівництво інститутом, до складу якого входять голова і троє членів, що особисто виконують обов'язки директорів відділень. Рада, як найстаріший з органів у системі судово-медичної служби в Португалії, очолювана головою ради директорів і інтегрує директорів відділень. Орган нагляду призначається урядом і несе відповідальність та нагляд за діяльність Національного Інституту судової медицини і наукових експертиз з фінансової точки зору. Генеральний департамент із питань адміністрації відповідає за адміністративні аспекти особистого, фінансового характеру та з питань інформатики. Департамент досліджень, навчання та документації відповідає за підтримку і просування роботи відповідних відділів. Служба юридичної допомоги, яка надає всю необхідну юридичну підтримку нормального функціонування Інституту (Стасюк, 2013).

Судово-медична служба в Республіці Молдова представлена Центром Судової Медицини. Даний центр складається з науково-аналітичного відділу, відділу оцінки і моніторингу, республіканського і територіального судово-медичного підрозділів. Науково-аналітичний відділ, виконує методичну координацію, завдяки якій забезпечується єдність судово-медичної практики по всій країні, організовує проведення науково-практичних семінарів по пріоритетних питаннях медицини. Відділ моніторингу і контролю аналізує показники службової діяльності і розробляє проекти регламентів, інструкцій та інших нормативних актів, що пов’язані з судово-медичною службою. Всі наявні республіканські відділення розміщуються в столиці республіки і представлені:

- департаментом комісійних судово-медичних експертиз;

- токсикологічною, біологічною, гістологічною та медико-криміналістичною лабораторіями.

На даний час в процесі формування ще й генетична лабораторія. Територіальні відділення існують практично в усіх центрах адміністративно-територіальних одиниць республіки та в містах, загальною їх кількістю 30 відділень. Фінансування Центру проходить з державного бюджету та спецкоштів, отриманих від фізичних та юридичних осіб за надання платних судово-медичних послуг (О Национальном центре судебных экспертиз: Постановление Правительства Республики Молдова, 2016)

Схожі риси єдиної державної підпорядкованості судово-експертної діяльності можна простежити на досвіді Міністерства юстиції Республіки Казахстан, де вперше було реалізовано ідею створення єдиної експертної системи. Згідно зі ст. 4 Закону Республіки Казахстан «Про судову експертизу», така експертиза здійснюється за допомогою державних органів судової експертизи, яка включає: Центр судової експертизи Міністерства юстиції Республіки Казахстан, Центр судової медицини уповноваженого органу в галузі охорони здоров’я та його територіальні підрозділи, спеціалізовані підрозділи державних органів та організацій, до функцій яких віднесено проведення судових експертиз, за винятком підрозділів державних органів, на які законодавством Республіки Казахстан покладено функції кримінального переслідування. В Центрі судової медицини Міністерства охорони здоров’я Республіки налічується 18 філіалів, входять 22 міських, 48 районних і 30 міжрайонних підрозділів експертиз. Судово-медична служба Республіки Казахстан представлена Центром судової медицини, який розташований в м. Алмати і 18 територіальних філіалах, які розташовані в обласних центрах. Центр судової медицини знаходиться в підпорядкуванні Міністерства охорони здоров’я Республіки Казахстан, джерело

фінансування – Республіканський бюджет (О судебной экспертизе: Закон Республіки Казахстан, 2017).

Характеризуючи судово-експертну систему Литви, слід зазначити, що у країні діє інституціональна судово-експертна система, оскільки більшість судових експертиз проводяться чотирма державними судово-експертними установами – Судово-експертним науковим центром Литви Міністерства юстиції, Судово-експертним науковим центром литовської поліції, Державною судово-експертною медичною службою і Державною судово-експертною психіатричною службою Міністерства охорони здоров'я Литовської Республіки. Уся судово-експертна діяльність регулюється процесуальними законами й законом про судову експертизу. Формування політики та стратегії судово-експертної діяльності перебуває під юрисдикцією Міністерства юстиції. Також процесуальні закони й закон про судову експертизу вводять дві додаткові юридичні установи – реєстратора судових експертів і Координаційну раду судово-експертної діяльності. Реєстр судових експертів включає 375 судових експертів з державного та приватного секторів, які виконують 68 видів судових експертиз. У країні налічується близько 290 судових експертів і 85 приватних експертів. Перевагами такої системи судово-експертної діяльності є, на думку дослідників, гармонізація судових експертиз, стандартизація методик, акредитація, наявність мінімальних стандартів щодо кваліфікації та компетентності судового експерта, упровадження у судово-експертну практику стандартів ЄС, публічність Реєстру судових експертів (Лопата, 2017).

Національне бюро судової експертизи у Грузії (далі - Бюро) є державним органом судової експертизи, діяльність регулюється постановою уряду та іншими відповідними нормативними актами. Бюро надає свої послуги державним та бюджетним установам; приватним, комерційним та некомерційним організаціям, а також фізичним та юридичним особам. Судово-медичну діяльність здійснює кафедра судової медицини при Бюро. Посадовими

обов'язками працівників кафедри судової медицини є: проведення судово-медичної експертизи на підставі вимог суду, а також на підставі запитів від грузинських чи іноземних фізичних чи юридичних осіб; виконання науково-методичної роботи, удосконалення методів обстеження та впровадження інноваційних методик. За статистичними даними Бюро щорічно обслуговує близько 40 000 клієнтів (Клименко, 2022).

За міжнародними стандартами вважається, що Бюро має ультрасучасні лабораторії, акредитацію та працює відповідно до міжнародної судової практики. Також Бюро є членом Європейської мережі судово-медичних установ (ENFSI), співпрацює з Нідерландським інститутом судової медицини (NFI), Стамбульською радою судової медицини (ATK), Бюро розслідувань Грузії (GBI) та Судово-медичним управлінням жандармерії Туреччини (JKDB) (Клименко, 2022).

На наш погляд, провідним досвідом Грузії у сфері судово-медичної діяльності є висока якість та вдосконалення своїх послуг для клієнтів. Бюро зосереджує увагу на контролі за дотриманням термінів надання послуг, що допомагає зробити обслуговування більш ефективним. Кожен офіс Бюро працює за принципом «єдиного вікна», завдяки чому Бюро спрощує надання послуг на тлі зростання попиту.

В Німеччині діють тридцять інститутів судової медицини при медичних факультетах, і три інститути в підпорядкуванні органів охорони здоров'я під керівництвом Навчального товариства правової медицини, яке через президію в особі свого президента представляє судових медиків в різноманітних державних і громадських організаціях. Дане Навчальне товариство також виконує функцію підвищення кваліфікації спеціалістів і розроблення загальноприйнятих судово-медичних стандартів, а в деяких випадках – контроль за якістю експертиз. Діяльність товариства не узаконена ніякими особливими правовими документами, за винятком загальних правил, які стосуються всіх громадських

організацій. Члени правління і президії наукового товариства судових медиків Німеччини вибираються прямим таємним голосуванням на загальних зборах всіх членів товариства, яке проводиться щороку в рамках поточного наукового конгресу. Всі робота в товаристві проводиться на загальних началах.

Судова медицина Німеччини організаційно прив’язана до університетів, тобто вся практична судово-медична робота виконується співробітниками кафедр судової медицини. Кафедри в Німецьких університетах називаються інститутами і наділені достатньо великими правами та свободами. Кожний інститут володіє свої розрахунковим рахунком і має право на надання платних послуг приватним та юридичним особам. Головною зобов'язаністю будь-якого університету є навчання студентів і проведення наукових досліджень (Хохлов, 2019).

За принципом підпорядкування правоохоронній системі, державне управління судово-експертної діяльності спостерігається у Франції, зокрема це стосується судово-медичної експертизи. Таким чином, управління експертно-криміналістичною службою здійснює Міністерство оборони у складі збройних поліцейських формувань, що передбачає такі інституції як Національна поліція та Національна жандармерія. Остання має у своїй структурі експертно-криміналістичний інститут, що співпрацює з поліцейськими, слідчими, прокурорами та суддями. Здійснення судової експертизи відбувається за призначенням суду для обох сторін (обвинувачення та захисту) двох незалежних експертів, яких включено до державного реєстру. Судово-медичні експерти здійснюють свою діяльність при судово-медичних інститутах університетської лікарні (Клименко, 2022).

Загалом французька система здійснення судово-медичної експертизи регулюється КПК та ЦПК. Метою проведення такого дослідження є встановлення причини смерті, пошук причетності третьої особи до її наступу, інколи ж і встановлення особи потерпілого. Під час проведення експертизи після

зовнішнього та внутрішнього огляду тіла додатковими дослідженнями є застосування: сканеру для уточнення травматичних пошкоджень, токсикологічних, вірусологічних, бактеріологічних, ДНК-аналізів, у тому числі проведення мікроскопічних патологоанатомічних досліджень з метою з'ясування обставин справи тощо. Також слід зазначити, що у Франції за проведенням судово-медичної експертизи можуть спостерігати слідчі, а іноді й мировий суддя. За результатами проведення судово-медичної експертизи судово-медичний експерт зобов'язаний повідомити про оглядові висновки, спочатку в усній формі мирового суддю, який його призначив. Після чого протягом 15 днів після проведення експертизи надіслати попередній письмовий звіт, а остаточний надати протягом 2 місяців (Клименко, 2022).

За статистиком у рік французькі судово-медичні експерти проводять близько 9000 судово-медичних розтинів. Фінансування галузі судово-медичної експертизи здійснюється Міністерством юстиції.

Таким чином, французька модель проведення судово-медичної експертизи є цікавим досвідом для України з точки зору організації таких інституцій як експертно-криміналістичний інститут та судово-медичний інститут університетської лікарні, що передбачає осучаснення судово-медичної діяльності на основі здійснення науково-практичних досліджень за допомогою сканерів та інших сучасних технологій.

Європейською країною, за принципом підпорядкованості Міністерству юстиції, є система судово-медичної експертизи Іспанії. Судові медики цієї країни займають положення професійних державних службовців. Судово-медичні експертизи проводяться в Інституті судової медицини або у Національному інституті токсикології та судової медицини (Клименко,2022).

Інститут судової медицини є технічним органом Міністерства юстиції, який виконує покладені на нього обов'язки наукової та технічної частини судово-медичної діяльності з метою встановлення справедливого правосуддя. Також

слід зазначити, що в Іспанії, в окремих випадках, надається можливість проведення судово-медичної експертизи автономними співтовариствами. Нещодавно в країні розглядалась можливість розташування структурних підрозділів Інституту судової медицини, у кожному місті, де знаходиться офіційна штаб-квартира Вищого суду за для оперативності надання судово-медичних висновків. Також до іспанської системи судово-медичних досліджень належать Національний судово-медичний корпус і Національний інститут токсикології та судових експертиз (Médicos Forenses Spain, 2022). Отже, особливими рисами цієї країни є проведення судово-медичної експертизи професійними державними службовцями, судовими медиками та визнання експертних висновків автономних співтовариств.

У Швейцарії є шість інститутів судової медицини які підпорядковуються університету. Всі вони мають сучасне обладнання, яке працює в автоматичному режимі. Примітно, що в токсикологічному відділенні, в підрозділі молекулярно-генетичних досліджень, та й взагалі скрізь в Центрах, всі об’єкти зашифровані, і один об’єкт робить обов’язково 2 експерти; потім ці дослідження порівнюються і робиться висновок (Кривда, 2017).

В Фінляндії судово-медичні експерти знаходяться в підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ, де є спеціаліст – судовий медик, якому підзвітні губернські експерти (як правило один експерт на всю губернію). Речові докази досліджуються в поліцейських управліннях. Всього працює близько 200 спеціалістів. Якщо де-небудь експерт дає висновок, то він зобов’язаний прислати копію в Хельсінки. Така система діє з 1995 року.

В Австралії на законодавчому рівні встановлено порядок проведення судово-медичного розслідування на основі Закону Вікторіанського інституту судової медицини та Закону про коронерів. Отже, судово-медичні дослідження проводяться в Інституті судової медицини [6]. Відносно коронерів, до них належать посадові особи, які займаються розслідуваннями у разі підозри у

насильницьких діях, що спричинили смерть, у тому числі на основі висновків судово-медичних експертів. В Україні аналога коронерської служби не передбачено. Службові обов’язки, які виконують коронери, розділені між судово-медичною експертизою, попереднім слідством і судом.

Цінність проведення судово-медичних експертиз в Австралії є доволі високою. Також судово-медичні експерти надають коронерам консультації щодо медичних складових причин та обставин смерті, а також експертну інтерпретацію посмертних комп'ютерних томограм, результатів токсикологічних, мікробіологічних та гістопатологічних досліджень (Victorian Institute of Forensic Medicine, 2022).

Особливості австралійської судово-медичної діяльності проявляється у створенні високоякісних цифрових фотографій під час досліджень, які додаються до справи, що становлять частину доказової бази та дозволяють під час розслідування працювати з ними різними експертами. Таким чином, в Інституті судової медицини працюють рентгенологи та спеціалісти-радіологи для проведення медичних досліджень зображень під час розслідування смерті та висновку за посмертними комп'ютерними томограмами, цифровими рентгенограмами та КТ-ангіограмами (Victorian Institute of Forensic Medicine, 2022). Такі візуалізуючі дослідження допомагають коронерам планувати обсяг та характер розслідування. В основі усіх досліджень судово-медичних експертизах спостерігається постійний контроль та надійна програма управління експертними дослідженнями. Ефективне управління забезпечує як чесність дослідницьких проектів, так і підзвітність установ, які їх проводять. Департамент судової медицини та Інститут судової медицини встановили дворівневий процес розгляду всіх заявок на дослідження, у яких використовуються тканини людини, дані чи живі учасники.

Також слід зазначити, що в Австралії при оцінці доказової бази в суді перш за все розглядається висновок експерта, після чого передбачено можливість

отримання незалежних експертних консультацій щодо цього висновку, особливо у кримінальному провадженні.

Взагалі австралійська система судово-медичних досліджень передбачає захист прав і свобод. До керівного органу Інституту судової медицини належить Комітет з етики, який створений і діє за розпорядженням Національної ради з охорони здоров'я та медичних досліджень про етичну поведінку у дослідженнях людини.

В Китаї основною відмінною рисою сучасної судової медицини є те, що всі структури судової експертизи підпорядковуються двом структурам: міліції громадського порядку та Китайській асоціації по науці та техніці. Таким чином всі практичні експерти несуть службу в органах міліції. На їх думку, служба «в погонах» позитивно сприяє додержання дисципліни, законності, підвищує відповідальність співробітників. Судово-медичні експерти Китаю виїжджають на огляди місць події, проводять ті ж самі огляди та дослідження, що і наші колеги.

В Бразилії створені секретаріати народної безпеки, до складу яких входять громадська та військова поліція, департамент експертизи. Інститут судової медицини входить в структуру громадської поліції і фінансуються нею ж. Лише в м. Сан-Паулу Інститут судової медицини був виведений із підпорядкування громадської поліції і став підзвітним Секретаріату народної безпеки. В структурі департаменту експертизи знаходиться Інститут криміналістики.

В Сполучених Штатах Америки існує дві системи судово-медичної експертизи: так званих коронерів і медичних експертів. В 2000 році в 12 штатах функціонувала система коронерів; 19 штатів мали судово-медичну службу і не мали коронерів і 16 штатів – Сполучену службу коронеів і судових медиків. З роками поступово зменшилась доля коронерної служби, яка витіснилась судово-медичною службою. Служба коронерів все ж займає значну нішу в ролі судово-медичного обслуговування населення Америки. Коронери – це слідчі, які обираються на три-чотири роки. В обов’язки їх входить не тільки проведення

дізнання в випадках смерті з підозрою на насилля, але і дослідженні тіл. Експертизу потерпілих виконують лікуючі лікарі. В більшості штаті коронерами можуть бути люди не маючи медичної освіти (священники, продавці, аптекарі та інші) (Хохлов, 2019).

Міжнародний тероризм, транснаціональний характер злочинності вимагають постійного вдосконалення методів експертних досліджень.

Останніми роками розслідування злочинів усе більш залежить від експертної науки. Збільшення кількості тяжких міжнародних злочинів вимагає тіснішої співпраці між країнами. Потрібна постійна співпраця між різними європейськими експертними інститутами. Саме тому дуже важливо, щоб між різними експертними інститутами була постійна співпраця та були доступні методи експертних досліджень, які застосовуються в інших країнах.

Таким чином, під час дослідження світового досвіду державного управління у сфері судово-медичних експертиз було розглянуто інституції, які здійснюють судово-медичну діяльність у провідних європейських країнах та на теренах пострадянського простору. З точки зору створення умов для проведення судово-медичних експертиз при інститутах, центрах, лабораторіях, службах, бюро виявлено осучаснення інструментів здійснення судово-медичної діяльності на основі науково-практичних матеріалів, за допомогою сканерів та інших сучасних технологій.

Дослідивши сучасні механізми державного управління було виявлено сукупність організаційних, адміністративних, економічних складових спрямованих на забезпечення динамічного розвитку сфери судово-медичних експертиз розглянутих країн.

До особливостей державного управління судово-медичною діяльністю в провідних європейських країнах належить підпорядкування установ, що її здійснюють, державним органам влади, але при цьому фінансування здійснюється як з державних бюджетів, так і за рахунок коштів отриманих від

фізичних та юридичних осіб за надання платних судово-медичних послуг. Таким чином, в провідних європейських країнах нині спостерігається створення умов для проведення незалежної судово-медичної експертизи.

3.2. Формування механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз

Основною метою впровадження реформ в Україні є побудова демократичної правової держави для забезпечення сталого розвитку. Для успішного функціонування незалежної держави обов'язковим є врахування необхідності реалізації національних інтересів у всіх сферах суспільства.

Характерною рисою публічного управління в сфері охорони здоров'я України є його пріоритетність у діяльності держави. Тим не менше, можна зауважити, що система судово-медичних експертиз на сьогодні знаходиться в нестабільному стані через відсутність ефективних методів публічного управління.

Внаслідок війни, навантаження на судово-медичних експертів значно збільшилося, особливо в районах прифронтових боїв та в областях, де проводять експертизи загиблих військовослужбовців та цивільних громадян. Це створює нові виклики для судмедекспертів: їм доводиться ідентифікувати жертв, належним чином документувати випадки воєнних злочинів для подальшого розслідування в національних та міжнародних судах і трибуналах. Відсутність єдиної централізованої системи ускладнює цей процес (Уряд виділив субвенцію на функціонування судово-медичних служб під час перехідного періоду їх реформування,2023).

Розвиток публічного управління охорони здоров'я в Україні, зокрема системи судово-медичних експертиз сповільнюється через такі чинники, як застосування застарілих нормативно-правових, організаційно-управлінських,

науково-методичних і соціально-економічних засад і неефективного використання наявних ресурсів для досягнення стратегічних цілей.

Міністерство охорони здоров'я України здійснює ініціативу щодо реорганізації судово-медичної служби. Планується створення централізованої мережі судово-медичних установ, які будуть підпорядковані МОЗ. Головне бюро судово-медичної експертизи стане головним органом, що буде керувати регіональними філіями, які, у свою чергу, будуть створені на базі відповідних комунальних закладів у регіонах. Зараз проводиться процес переведення регіональних підрозділів з комунальної власності до державної. Цей процес включає передачу цілісних майнових комплексів обласних бюро судово-медичної експертизи в державну власність.

Загалом метою розбудови нової системи охорони здоров'я в Україні в різних її напрямах є зміцнення її позицій на міжнародному рівні та набуття статусу повноправного члена міжнародних організацій. Це можливо здійснити шляхом впровадження сучасної моделі публічного адміністрування, яка стане основою для успішної реалізації реформ, зокрема в системі судово-медичних експертиз.

Враховуючи вище зазначене, пропонуємо розглянути авторський механізм публічного управління системою судово-медичних експертиз (див Рис. 3.1).

Передумовами розробки механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз стало наступне: подвійне підпорядкування, що сприяє бюрократизації процесів; невідповідність існуючої системи функціонування чинному законодавству; нівелювання незалежності системи судово-медичної експертизи; відсутність стандартизації при використанні та закупівлях приладів та обладнання; недостатня ефективність функціонування Головне бюро судово-медичної експертизи; відсутність інноваційних підходів та неефективність використання організаційно-правового забезпечення; невідповідність фінансування сучасній системі програмно-цільового методу;

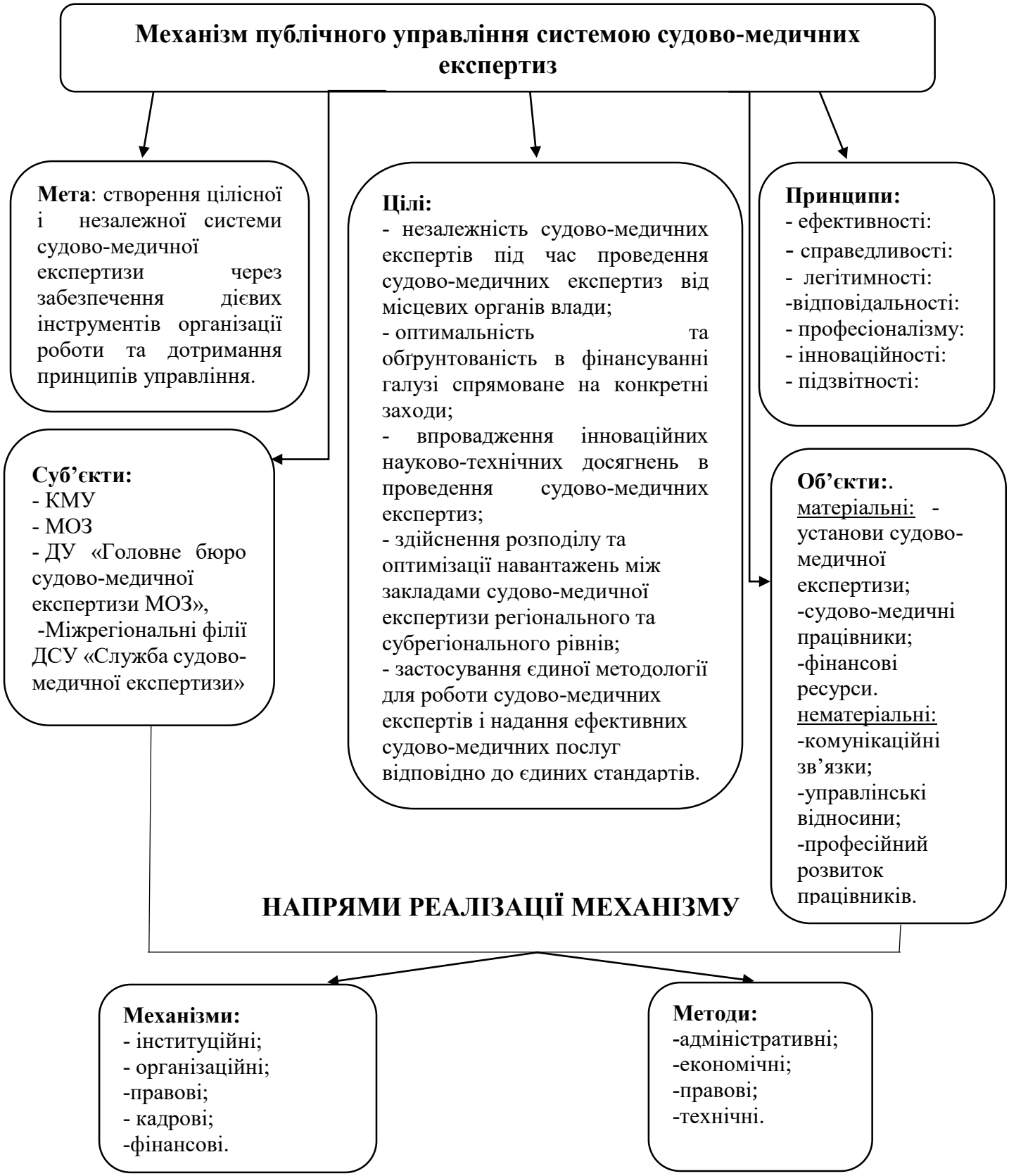

Рис.3.1 Механізм публічного управління системою судово-медичних експертиз

система кадрового забезпечення застаріла та не містить необхідних механізмів для підвищення рівня якості роботи персоналу та поповнення кадрового потенціалу; структура функціонування судово-медичної експертизи демонструє низький рівень адаптивності до вимог та потреб сучасності; неефективність інформаційно-аналітичного забезпечення ускладнює проведення комплексного моніторингу здійснення судово-медичних експертиз та здійснення оцінки наявних ресурсів для ефективного планування та управління системою; відсутність дієвого інструменту науково-методичного забезпечення та його невідповідність сучасним реаліям.

Очікувані результати впровадження механізму є формування цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи через забезпечення дієвих інструментів організації роботи та дотримання принципів: ефективності, справедливості, легітимності, відповідальності, професіоналізму, інноваційності, підзвітності.

При створенні Механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз (Рис. 3.1) було визначено напрями реалізації механізму, що сприяє формуванню цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи, що забезпечить:

- оновлення державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ», що передбачає оновлення статуту, повноцінне забезпечення організаційно-методичних функції;

- врегулювання питання належної оплати праці судово-медичних експертів в залежності від кваліфікації, навантаження, складності;

- підготовку та підвищення кваліфікації професійних кадрів у сфері спеціалізації судово-медичної експертизи та публічного управління сферою охорони здоров’я;

- реформування системи управління спеціалізованими державними установами проведення судово-медичних експертиз;

- створення мережі регіональних філій на рівні областей (шляхом реорганізації нині діючих комунальних обласних бюро СМЕ);

- врегулювання нормативно-правового забезпечення у сфері проведення судово-медичних експертиз;

- налагодження системи здійснення фінансування з оптимально обґрунтованим, цільовим розподілом коштів;

- підвищення рівня якості роботи персоналу та підвищення кадрового потенціалу судово-медичних експертів;

- удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та здійснення комплексного моніторингу проведення судово-медичних експертиз з подальшим оцінюванням наявних ресурсів для ефективного планування та управління системою.

Отже на нашу думку, існує велика необхідність у модернізації системи судово-медичної експертизи в Україні, що передбачає створення цілісної незалежної державної експертної служби, що спроможна буде здійснювати судово-медичну діяльність на прозорих механізмах організації роботи та забезпечуватиме потребу суспільства у чесному, неупередженому проведенні судово-медичних експертиз причин смерті, тяжкості тілесних ушкоджень тощо (Клименко, 2023).

Основні зміни перезавантаження системи судово-медичної експертизи в Україні полягають в оновлені статусу судово-експертних установ, повноцінному забезпеченні організаційно-методичних функції, створення референс лабораторії, забезпечення належної оплати праці експертів, врегулювання питання навчання та підготовки кадрів тощо.

Ініціювання питання врегулювання належної оплати праці експертів в залежності від кваліфікації, навантаження, складності. Поточні умови оплати праці експертів регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 року № 314 «Про умови оплати праці працівників державних

спеціалізованих установ судових експертиз» (останні зміни від 2017 р.). Пропоновані схеми посадових окладів не стимулюють систему до залучення нових фахівців, не стимулюють до якісної роботи та не є ринковими. У зв'язку з чим пропонується встановити спеціальні «Схеми посадових окладів працівників державних спеціалізованих установ судово-медичної експертизи. В якості коригувального коефіцієнту – пропонується встановити додаткові, «адекватні» надбавки за кваліфікаційні класи та коригувальні коефіцієнти за стаж (Про умови оплати праці працівників державних спеціалізованих установ судових експертиз, 2011).

Законом України «Про судову експертизу» передбачався рівень оплати праці судових експертів на рівні не менше 10-ти прожиткових мінімумів, але норма не застосовується.

Також важливим питанням залишається врегулювання питання навчання та підготовки кадрів працівників сфери судово-медичної експертизи. Наразі законодавець висуває наступні пропозиції:

– поновлення інтернатури за єдиною лікарською спеціальністю «судова медицина» (тривалістю 1.5 роки). Таким чином, освіта судово-медичного експерта буде повністю відповідати його професійним задачам;

– трансформація системи післядипломної освіти шляхом скасування «субспеціальностей» (Особливості підготовки та перепідготовки судово-медичних експертів в Україні, 2023). Експерти зможуть отримувати поглиблені теоретичні знання та практичні навички з окремих напрямків судової медицини на базі бюро судово-медичної експертизи. Такий підхід нівелює залежність від освітніх установ та дозволить готувати фахівців безпосередньо на робочих місцях;

– оновлення та доповнення «Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» з урахуванням вищезазначеного;

– забезпечення безперервного професійного розвитку лікарів з механізмом присвоєння кваліфікаційних класів судових експертів (Особливості підготовки та перепідготовки судово-медичних експертів в Україні, 2023).

Одним з важливих та необхідних кроків реформування системи судово-медичної експертизи в Україні є вилучення в органів місцевого самоврядування повноваження бути органами управління обласних бюро судово-медичної експертизи. Для посилення обласних бюро судово-медичної експертизи та у зв'язку з набранням чинності Закону України від 09.07.2022 № 2391-IX «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» та з метою посилення лабораторної спроможності в проведенні токсикологічних досліджень передбачена закупівля відповідного обладнання (ДНК аналізатори, хроматографи, тощо) з розрахунку 7 міжрегіональних центрів на країну, оснащених відповідно до поточних потреб (наразі сформовано перелік обладнання, готуються необхідні уточнення та документи).

Для фіксації основних напрямків реформування, в розробці зараз перебуває «Положення» про систему судово-медичної експертизи в Україні, яке буде передбачати: основні напрямки реформування; регламентацію механізму взаємодії рівнів державних спеціалізованих експертних установ, які згідно чинного законодавства проводять судово-медичну експертизу в Україні; контроль за своєю діяльністю центральним органом виконавчої влади в сфері охорони здоров'я.

Таким чином, за допомогою реформування системи судово-медичної експертизи в Україні можливим є забезпечення незалежності судово-медичних експертів; відокремлення судово-медичних експертиз від будь-якого впливу місцевих органів влади; оптимальний обґрунтований, цільовий розподіл фінансування; своєчасне впровадження в практику науково-технічних досягнень в галузі судових експертиз; розподіл та оптимізація навантажень серед установ судово-медичної експертизи регіонального та субрегіонального рівнів;

уніфікований підхід до розроблення та затвердження методик, досліджень, оптимізації роботи судово-медичних експертів, ефективного надання експертних послуг за єдиними стандартами.

Наразі, МОЗ ініціювало реорганізацію судово-медичної служби України з метою створення централізованої мережі судово-медичних установ, які будуть підпорядковані сфері управління МОЗ. Головним органом у цій системі стане Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ, що координуватиме діяльність регіональних філій, створених на базі відповідних комунальних закладів у різних областях. В даний час активно проводиться процес зміни юридичного статусу регіональних підрозділів, який полягає у їх переході з комунальної власності до державної. Це включає передачу повних майнових комплексів обласних бюро судово-медичної експертизи у власність держави.

Працівники обласних бюро судово-медичної експертизи, у тому числі усі судово-медичні експерти мають бути прийняті на відповідні посади новостворених відокремлених підрозділів (філій) Державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ».

У рамках реорганізації судово-медичної служби також планується проведення комплексного оновлення лабораторної та інфраструктурної бази обласних бюро судово-медичної експертизи. Це включатиме модернізацію лабораторій шляхом встановлення сучасного обладнання та здійснення акредитації всіх лабораторій судово-медичної експертизи відповідно до вимог ISO.

Повертаючись до запропонованого Механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз (Рис. 3.1) розглянемо більш детально особливості дотримання основних її принципів:

1. Під принципом ефективності слід розуміти функціонування закладів судово-медичної експертизи на основі здатності забезпечити об'єктивні та надійні експертні висновки на високому професійному рівні з мінімальними

витратами людських, фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів. Таким чином, розглянемо основні аспекти ефективності:

а) Компетентний персонал. Сучасні служби судово-медичної експертизи потребують висококваліфікованих фахівців, які мають відповідну освіту та досвід у зазначеній галузі. Таким чином, працівники повинні регулярно оновлювати свої знання та навички, щоб відповідати сучасним стандартам і технологіям.

б) Сучасне обладнання. Наявність сучасного медичного і лабораторного обладнання, що допомагає забезпечити точність і надійність проведення експертизи. Зокрема, висока якість обладнання дозволяє здійснювати дослідження з високою мірою деталізації та точності.

в) Незалежність та об'єктивність. Судово-медичні експерти повинні діяти незалежно від будь-яких тисків чи впливів ззовні. Це забезпечує об'єктивність та надійність судово-медичної експертизи, що є важливим чинником для правосуддя.

г) Дотримання системи якості. Впровадження системи контролю якості дозволяє забезпечити стандартизацію процедур та підтримувати високий рівень виконання роботи.

ґ) Вчасність і оперативність. Ефективні заклади судово-медичної експертизи повинні діяти швидко та вчасно, забезпечуючи оперативні результати своїх досліджень для правоохоронних органів та судів.

д) Співпраця з іншими органами: Співпраця з правоохоронними органами, судами та іншими медичними установами допомагає забезпечити ефективне вирішення кримінальних справ та покращити професійний обмін знаннями.

Загалом, ефективність закладів судово-медичної експертизи є критично важливою для забезпечення справедливості, вирішення кримінальних справ та забезпечення безпеки суспільства.

2. Дотримання принципу справедливості передбачає об'єктивність, непохиленість та незалежність судово-медичних експертів під час проведення медичної експертизи. Основні аспекти цього принципу включають:

а) Дотримання об'єктивності. Судово-медичні експерти повинні підходити до своїх завдань без упереджень і зазначати лише ті факти і висновки, які базуються на наукових доказах і методах дослідження. Вони повинні утримуватися від будь-яких зовнішніх тисків чи впливів, що можуть вплинути на їхню об'єктивність.

б) Бути непохильним. Забезпечення незалежності і непохильності стосовно будь-яких інтересів або сторін у справі. Вони не повинні ставити свої особисті чи професійні інтереси вище за інтереси правосуддя та справедливості.

в) Дотримуватися незалежності. Судово-медичні експерти мають діяти незалежно від будь-яких адміністративних, політичних чи інших впливів. Їхні дослідження і висновки повинні базуватися лише на наукових принципах і методах, а також на власних професійних знаннях та досвіді.

г) Відповідати професійним вимогам. Судово-медичні експерти повинні мати високий рівень компетенції та знань у своїх галузях, а також постійно підтримувати свої знання на сучасному рівні шляхом навчання та професійного розвитку.

ґ) Висновки судово-медичного експерта повинні бути достовірними і точними. Експерти повинні надавати достовірні та точні висновки, які базуються на об'єктивних доказах і наукових методах дослідження. Вони повинні дотримуватися стандартів і протоколів судово-медичної експертизи.

Ці принципи гарантують, що судово-медична експертиза виконується з високою мірою довіри, справедливості та професіоналізму, і допомагає забезпечити справедливе правосуддя в судових справах, пов'язаних з медичними аспектами.

3. Дотримання легітимності у державі при проведенні судово-медичної експертизи передбачає додержання законних процедур, норм та стандартів при здійсненні медичних досліджень, що стосуються правосуддя та правової системи. Основні аспекти дотримання легітимності включають перш за все, законність рішень та висновків експерта. Проведення судово-медичної експертизи повинно відбуватися відповідно до прийнятих нормативно-правових актів, які регулюють відповідну діяльність. Експерти мають дотримуватися законних норм та процедур, щоб їхні дії були юридично обгрунтованими. У цьому ж контексті висновки та результати судово-медичної експертизи мають бути достовірними та перевіреними. Це може включати повторні експертизи для підтвердження або спростування результатів, а також дотримання стандартів і правил експертизи.

Важливим у даному аспекті є дотримання конфіденційності і додержання прав людини. Під час проведення судово-медичних досліджень, експерти повинні дотримуватися конфіденційності, захищати приватність та права осіб, які залучені до експертизи.

Забезпечення легітимності у проведенні судово-медичної експертизи є ключовим для дотримання справедливості, захисту прав людини і забезпечення довіри до держави та її правової системи.

4. Керівництво закладів судово-медичної експертизи несе велику відповідальність перед громадянами та законом за професійну діяльність своїх співробітників і функціонування цих установ. Основні аспекти відповідальності включають: якість та точність експертизи. Керівництво повинно гарантувати, що проведені експертизи відповідають найвищим стандартам якості та точності. Вони повинні переконатися, що працівники мають необхідну кваліфікацію та знання, а також забезпечити їх сучасним обладнанням.

Також керівництво повинно забезпечувати незалежність експертів від будь-яких зовнішніх впливів або інтересів. Вони мають гарантувати, що всі

експертні висновки базуються на об'єктивних даних і наукових фактах. При цьому слід бути уважним до дотримання законодавства. Керівництво має забезпечувати, проведення судово-медичних експертиз згідно з вимогами законодавства на основі інструкцій та методичних розробок.

Важливою складовою діяльності керівників державних установ судово-медичної експертизи є встановлення системи контролю якості, щоб перевіряти та забезпечувати точність та достовірність експертних досліджень. У межах цього необхідним є здійснення моніторингу діяльності за допомогою розгляду звернень та скарг від громадян та заходити до їх вирішення, якщо такі скарги стосуються некоректної роботи працівників спеціалізованого закладу.

У разі порушень або недотримання вимог законодавства, керівництво закладів судово-медичної експертизи може нести юридичну відповідальність перед громадянами та законом, включаючи можливі штрафи та судові позови відносно некоректного проведення експертиз.

5. Забезпечення високого рівня кваліфікації (професіоналізму) та компетентності працівників закладів судово-медичної експертизи є критично важливим для забезпечення якісних та об'єктивних експертних досліджень. Ось деякі важливі аспекти, які можуть допомогти досягнути цієї мети: підбір висококваліфікованих судово-медичних експертів. При прийомі нових працівників до спеціалізованої державної установи слід звертати увагу на їх професійні здібності, бажання вдосконалюватися та загальну мотивацію. Кандидати повинні мати відповідні дипломи та сертифікати, які підтверджують їхню кваліфікацію у медичній експертизі.

Після працевлаштування висококваліфікованих судово-медичних експертів необхідно і у подальшому забезпечувати постійне професійне вдосконалення працівників закладів судово-медичної експертизи за допомогою участі у професійних семінарах, конференціях, тренінгах та курсах, що дозволяє оновлювати свої знання та ознайомлюватися з останніми науковими розробками

в своїй галузі. У цьому ж контексті важливим є проведення систематичної сертифікації та атестації працівників, що дозволяє перевірити їхні знання та компетенцію і забезпечити відповідність стандартам.

Досить ефективним методом підвищення рівня професіоналізма судово-медичних експертів є міжнародний обмін знаннями. Зокрема, участь у міжнародних проектах та співпраця з всесвітньо відомими міжнародними організаціями, що допомагає отримати нові знання та найкращі практики з інших країн.

Загальна мета таких заходів - забезпечити, що працівники закладів судово-медичної експертизи мають необхідні знання, навички і здібності для здійснення точних і надійних експертних досліджень, що сприяє справедливості, правосуддю та довірі до держави.

6. Інноваційність в судово-медичній експертизі передбачає застосування нових ідей, технологій та підходів для покращення управління цією сферою. Ось деякі способи, які можуть сприяти інноваційному розвитку судово-медичної експертизи:

- впровадження сучасних технологій (комп'ютерної томографії, магнітно-резонансної томографії та інших медичних зображень може допомогти виявити складні травми та хвороби);

- розробка та введення баз даних та інформаційних систем (сприятиме збору, аналізу та обміну інформацією між системою закладів судово-медичної експертизи, що забезпечить більшу ефективність та координацію діяльності);

- застосування штучного інтелекту з метою автоматизації процесу аналізу та обробки даних, що сприятиме підвищенню швидкості та точності досліджень;

- запровадження електронної документації (застосування електронної документації та електронних звітів може спростити процес обробки та збереження інформації, а також забезпечити доступність даних).

7. Підзвітність є важливим принципом управління та публічного адміністрування, який передбачає встановлення механізмів контролю та звітності за виконанням державних функцій і витратами.

Підзвітність є особливо важливим принципом для державних спеціалізованих установ, оскільки ці установи зазвичай виконують конкретні функції і мають спеціалізовані повноваження. Підзвітність забезпечує, що вони працюють ефективно, здійснюють свої функції відповідно до закону, а також використовують публічні ресурси з обов'язковим обліком та контролем.

На нашу думку, механізм публічного адміністрування системою судово-медичних експертиз в Україні може бути сформований шляхом поступової реалізації наступних напрямів:

1. *Вдосконалення законодавчої бази функціонування судово-медичної експертизи*. В сучасних умовах поступово відбувається реформування судової системи та прийняття змін до процесуального законодавства. У контексті цього актуальності набуває вдосконалення системи судово-медичної діяльності, яка має на меті забезпечення правосуддя якісними, обґрунтованими та неупередженими дослідженнями судово-медичного експерта.

Серед основних новел законодавства – включення законопроєкту № 6284 «Про судово-експертну діяльність в Україні» до обговорення. В цьому законопроєкті розглядаються питання щодо регулювання суспільних відносин у сфері судово-експертної діяльності в Україні. Також надається визначення правових, організаційних та фінансових основ для реалізації судово-експертної діяльності в умовах проведення судової реформи, зокрема проведення судово-медичних досліджень. Для підготовки законопроєкту враховується аналіз багаторічної практики роботи судових експертів, фахівців і судової практики у вирішенні питань, пов'язаних з результатами проведених судових експертиз та медичних експертних досліджень. Закон, прийнятий в 1994 році, на сьогодні вже не відповідає сучасним реаліям.

На наше переконання важливою складовою вказаного законопроєкту є те, що саме судово-медичний експерт, а не державні спеціалізовані експертні установи, стає основним суб'єктом судово-експертної діяльності, у тому числі судово-медичної експертизи. Таким чином, ми вважаємо, це є логічним, так як судовий експерт, зокрема судово-медичний експерт несе персональну юридичну відповідальність (адміністративну, дисциплінарну, кримінальну) за свій експертний висновок.

Повноваженнями щодо проведення судово-медичної експертизи наділені державні спеціалізовані судово-експертні установи, зокрема бюро судово-медичної експертизи, які і дотепер відноситься до об'єктів комунальної власності. Незважаючи на те, що у відповідності до положень частини 2 статті 7 Закону України «Про судову експертизу» бюро судово-медичної експертизи відносяться до державних спеціалізованих установ, однак дотепер чинною постановою КМУ «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю» від 05.11.1991 № 311, бюро судово-медичної експертизи віднесено до об'єктів комунальної власності. Згідно цієї постанови була проведена реорганізація, в результаті якої обласні бюро судово-медичної експертизи стали комунальними установами, і відповідно, контракт з їх керівниками укладається з обласними департаментами на місцях. Тобто як ми вже зазначали і раніше, нині відбувається подвійне підпорядкування судово-медичної служби, як органам виконавчої влади, так і місцевим радам, що не сприяє реалізації принципу незалежності судово-експертної діяльності, який законодавчо закріплено у статті 3 Закону України «Про судову експертизу». До речі, у законодавстві, що регулює статус і компетенцію суб'єктів судово-медичної діяльності є й інші розбіжності, в тому числі щодо порядку призначення судово-медичної експертизи.

Таким чином, необхідно досягти врегулювання на законодавчому рівні

правових, організаційних і фінансових основ проведення судово-медичної експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною судово-медичною експертизою.

2. *Перезавантаження Головного бюро судово-медичної експертизи.* Протягом довгого періоду діяльність ДСУ "Головне бюро судово-медичної експертизи" не була належним чином забезпечена виконанням її статутних функцій, що призвело до незбалансованості в таких аспектах, як: а) статус експертів, що призвело до неприйнятного становища спеціалістів у цій галузі; б) програм навчання, післядипломного навчання та системи підготовки кадрів, що спричинило недоліки та неадекватність у професійному розвитку співробітників; в) методик, використовуваних при проведенні судово-медичної експертизи, що призвело до недостатньої точності та надійності результатів проведених експертних досліджень.

Під перезавантаженням ДСУ «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ» розуміється перш за все узгодження керівництва з МОЗ; по-друге оновлення статуту установи; по-третє повноцінне забезпечення організаційно-методичних функцій бюро; по-четверте створення референс лабораторії; по-п’яте забезпечення належної оплати праці експертів; по-шосте врегулювання питання навчання та підготовки професійних кадрів у сфері судово-медичної експертизи тощо.

Слід зазначити, що референс-лабораторія - це спеціалізована лабораторія з високою кваліфікацією та відома своїм високим стандартом точності і надійності результатів. Вона використовується для визначення точних вимірювань, контролю якості, а також для калібрування та верифікації приладів і методів вимірювань. У діяльності ДСУ "Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ", створення референс-лабораторії означає створення спеціалізованої лабораторії з високою експертною компетентністю та стандартами, що є еталонними, для визначення об'єктивних та надійних результатів судово-

медичних експертиз. Це може сприяти підвищенню якості та підвищенню рівня довіри до проведених судово-медичних експертиз і забезпечити високу професійну якість діяльності бюро.

За даними МОЗ на шляху до перезавантаження вже зроблено наступні кроки:

- виконано оцінку стану системи судово-медичної експертизи та сформовано концепцію розвитку. Змінено керівника закладу з 23 січня 2023 р. Призначено начальником ДСУ – Розовика Ігоря Васильовича;

- здійснено відвідування закладу з метою регулювання майнових питань, що призвело до запуску процесу передачі будівлі з балансу Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика на баланс ДСУ;

- ведуться переговори щодо поставки обладнання для створення Національної референс-лабораторії. Закуплено перший комплект обладнання;

- формується мережа міжнародного співробітництва з такими організаціями, як Міжнародний комітет червоного хреста, Міжнародний комітет з питань розшуку зниклих безвісти та Європейський технічний допоміжний фонд;

- оновлюється Статут ДСУ "Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ ";

- підготовлений проєкт оновленої Структури закладу з урахуванням виконання необхідних функцій;

- здійснюється детальна оцінка поточної інфраструктури системи з урахуванням поточного та планового навантаження, фінансових та програмних показників.

з. *Вилучення в органів місцевого самоврядування повноваження бути органами управління*. Під час розгляду структури організації управління судово-медичних експертиз в Україні, що розглядалося у попередньому розділі було встановлено подвійне підпорядкування, а саме обласних бюро судово-медичної

експертизи органам виконавчої влади та обласним радам, що, по-перше, суперечить Закону України «Про судову експертизу», а по-друге, принципу незалежності судово-експертної діяльності.

Судово-медичні експертизи наразі проводяться комунальними закладами, але згідно зі статтею 11 Закону України "Про судову експертизу" такий вид експертизи мають проводити науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні установи Міністерства охорони здоров'я України. Загалом, судово-експертна діяльність, пов'язана з судово-медичною експертизою повинна здійснюватися державними спеціалізованими установами.

4. *Впровадження ефективних судово-медичних послуг із забезпеченням системи якості їх надання.* Перелік платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров’я та вищих медичних навчальних закладах, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1138 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров’я та вищих медичних навчальних закладах», щодо:

- проведення судово-медичної експертизи у цивільних справах;

- надання висновку фахівця з питань судово-медичної експертизи на запити юридичних і фізичних осіб;

- проведення судово-медичних досліджень за замовленням іноземних громадян.

У цьому ж контексті слід додати та конкретизувати такі послуги у судово-медичній діяльності як :

- лабораторні, діагностичні та консультативні послуги за зверненням громадян, що надаються без направлення лікаря;

- проведення мікробіологічних, паразитологічних, молекулярно-генетичних, хімічних, токсикологічних та фізичних досліджень, що не належать до медичної допомоги населенню, та оформлення їх результатів;

- послуги з підготовки тіла покійного до поховання або кремації (послуги перукаря, косметолога, бальзамування);

- утримання тіл померлих у холодильній камері бюро після дослідження понад норми перебування, а також тих, що знаходяться на зберіганні.

Слід зазначити, що судово-медична експертиза виконується згідно з законодавством України, зокрема Законом «Про судову експертизу», процесуальним законодавством, іншими законами, міжнародними договорами та угодами, що регулюють правовідносини у сфері судово-експертної діяльності. Це також передбачено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6, а також нормативними документами, які узгоджені з Верховним судом України, Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки України та Міністерством внутрішніх справ України.

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про судову експертизу», проведення судових експертиз, обстежень і досліджень у кримінальному провадженні державними спеціалізованими установами, судово-медичними, здійснюється на замовлення підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, їх захисників, законного представника, потерпілого та його представника за рахунок замовника. Проведення інших експертних досліджень і обстежень державними спеціалізованими установами також здійснюється за рахунок замовника.

Головна мета впровадження ефективних судово-медичних послуг забезпечать збалансовані інтереси споживачів, дозволяючи отримувати якісні послуги за доступними цінами, а також забезпечать повне відшкодування витрат Бюро за надані послуги та допоможуть збільшити надходження до спеціального фонду Бюро, що спрямовуватимуться на розвиток його матеріально-технічної бази.

Забезпечення конкурентоспроможності державних спеціалізованих установ судово-медичної експертизи на ринку послуг зумовлює необхідність

використання передових світових досягнень медичної науки та практики. Це дозволить своєчасно підвищувати кваліфікацію персоналу та поліпшувати рівень матеріально-технічного забезпечення, гарантуючи надання якісних судово-медичних послуг населенню, суб'єктам господарювання та всім бажаючим отримати платні послуги.

Зазначені завдання можливо досягти лише за наявності достатніх фінансових ресурсів, а платні послуги стають одним з джерел їх залучення.

На нашу думку, з метою забезпечення контролю над якістю надання судово-медичних послуг необхідним є впровадити державні стандарти надання судово-медичних послуг, що передбачатимуть: зміст, обсяг, умови та порядок надання, показники їх якості для усіх спеціалізованих державних установ, які надають ці послуги. Також, державний стандарт наддасть можливість зазначити, що організаційні засади таких послуг, урегулює питання здійснення моніторингу й контролю за якістю надання таких послуг та задекларує визначення тарифів на забезпечення платних послуг.

5. *Оптимізація мережі відокремлених підрозділів судово-медичних експертиз.* Оптимізація мережі відокремлених підрозділів судово-медичних експертиз відноситься до процесу покращення, раціоналізації та оптимізації організації судово-медичної експертизи в певній територіальній одиниці (наприклад, регіон, область). Це може включати такі дії:

Розгляд та аналіз існуючої мережі. На цьому етапі проводиться оцінка поточної системи закладів функціонування судово-медичної експертизи, включаючи їх кількість і розташування, обладнання, кадровий склад та інші аспекти.

Другий етап передбачає виявлення слабких місць. Ідентифікуються проблемні зони, де можуть бути недоліки у роботі такі як: затримки в проведенні експертизи, недостатня кількість судово-медичних експертів тощо.

На третьому етапі відбувається вдосконалення розподілу ресурсів. Призначення підрозділів у такий спосіб, щоб забезпечити ефективне виконання завдань з різних сфер (наприклад, танатології, амбулаторії (гістології, імунології, цитології, токсикології) залежно від потреб регіону.

На четвертому етапі проводиться діагностика покращення координації, яка полягає у впровадженні механізмів співпраці між різними відокремленими підрозділами, щоб забезпечити швидкий та ефективний обмін інформацією і доказами.

П’ятий етап передбачає підвищення якості та стандартів. Встановлення вищих стандартів для судово-медичної експертизи, надання періодичних навчань, обмін досвідом і знаннями між судово-медичними експертами для забезпечення високої якості роботи.

Шостий етап включає впровадження нових технологій. Використання новітніх технологій та обладнання для поліпшення точності та швидкості проведення судово-медичних експертиз.

На сьомому етапі відбувається оптимізація процедур. Спрощення та оптимізація процедур проведення судово-медичної експертизи для забезпечення ефективності та зменшення затримок.

Загалом, метою оптимізації є покращення якості та ефективності судово-медичних експертиз, забезпечення адекватного реагування на потреби правосуддя та забезпечення довіри до результатів проведеної експертизи.

6. Врегулювання питання навчання та підготовки кадрів. Підготовка судово-медичних експертів для судово-медичної експертизи є надзвичайно складним та відповідальним процесом. Компетенції судово-медичного експерта охоплюють аспекти, пов'язані з різними медичними спеціальностями. Така підготовка передбачає спеціалізоване навчання та отримання практичного досвіду, що дозволяє експертам проводити об'єктивні та надійні судово-медичні

дослідження, враховуючи юридичні аспекти (Особливості підготовки та перепідготовки судово-медичних експертів в Україні, 2023).

Розглядаючи той факт, що особа, яка має бажання стати судово-медичним експертом, повинен мати необхідні знання для здійснення таких досліджень, отримати вищу медичну освіту, успішно завершити відповідну підготовку та пройти атестацію в своїй спеціалізації, можемо зробити висновок, що таких спеціалістів є досить мало, а їх роль у суспільстві дуже значна.

Підготовка та перепідготовка судово-медичних експертів в Україні здійснюється закладами та організаціями, які мають відповідну компетенцію, а також відповідну ліцензію та акредитацію. Серед основних таких закладів є вищі медичні навчальні установи, такі як Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, Національний університет охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика, Науково-навчальний інститут післядипломної освіти Харківського національного медичного університету, Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова та інші установи, що мають відповідну ліцензію для підготовки таких фахівців.

Серед науковців, державних службовців сфери охорони здоров'я та практичних діячів існують погляди щодо таких аспектів врегулювання питання навчання та підготовки кадрів як (Особливості підготовки та перепідготовки судово-медичних експертів в Україні, 2023):

- проведення поновлення інтернатури з єдиною лікарською спеціальністю «судова медицина» тривалістю півтори року, що буде відповідати освіті судово-медичного експерта та його професійним завданням;

- необхідність у трансформації системи післядипломної освіти шляхом відміни «субспеціальностей»;

- оновлення та розширення «Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників»;

- забезпечення безперервного професійного розвитку лікарів з механізмом присвоєння кваліфікаційних класів судово-медичних експертів.

На наш погляд, врегулювання питання навчання та підвищення кваліфікації судово-медичних експертів передбачає встановлення чітких та ефективних механізмів, що забезпечують якість підготовки та постійне підвищення професійного рівня цих фахівців. Ці механізми можуть включати наступне.

А) Розроблення та затвердження освітньо-професійних програм для навчання судово-медичних експертів, а також програм підвищення кваліфікації. Ці програми мають визначати необхідний набір знань, навичок і компетенцій для виконання професійних обов'язків.

Б) Акредитація навчальних закладів. Здійснення оцінки та акредитації вищих медичних навчальних закладів, що займаються підготовкою судово-медичних експертів. Це дозволяє забезпечити відповідний рівень навчальних програм та якості навчання.

В) Система постійного навчання. Запровадження системи постійного професійного навчання та підвищення кваліфікації для судово-медичних експертів. Це дозволить оновлювати їх знання з урахуванням сучасних наукових та технологічних досягнень.

Г) Сертифікація експертів. Встановлення процедури сертифікації судово-медичних експертів з метою підтвердження їх компетенції та відповідності вимогам стандартів.

Д) Впровадження міжнародного досвіду та співпраця з іноземними колегами судово-медичними експертами. Вивчення та впровадження кращих практик з навчання та підвищення кваліфікації судово-медичних експертів з урахуванням досвіду інших країн.

Е) Співпраця з науковими установами. Залучення наукових досліджень та експертної думки з інших спеціалізованих установ для покращення процесу навчання та розвитку судово-медичних експертів.

Врегулювання цих аспектів допоможе забезпечити високий професійний рівень судово-медичних експертів, що має важливе значення для справедливості і довіри до судової системи та держави у цілому.

7. Розвиток системи страхування. Як показує досвід реформування сфери охорони здоров'я в Україні розглядається можливість впровадження загальнообов'язкового медичного страхування та використання змішаної бюджетно-страхової системи фінансування галузі, що може призвести до одночасного існування державної та приватної медицини та створити умов для чесної конкурентної боротьби на ринку медичних послуг. На думку експертів, це сприятиме підвищенню якості медичної допомоги, дозволить пацієнтам вільно обирати лікаря та медичний заклад, а державі забезпечити контроль за ціноутворенням медичних послуг та підготовкою кадрів.

Загальнонаціональна система охорони здоров'я України у такому випадку буде фінансуватися за рахунок бюджету та забезпечувати мінімальний гарантований пакет медичних послуг для громадян. Якщо громадяни не будуть задоволені державним закладом охорони здоров'я, вони зможуть звернутись за медичною допомогою до приватного закладу. Така ситуація робить пацієнтів рівноправними партнерами держави та лікарів і дає можливість самостійно дбати про своє здоров'я (Миськевич, 2023).

Таким чином, наша країна має добровільну систему медичного страхування, що відрізняється від розвинених країн. Проте, на шляху до наближення до європейських стандартів, Україна поступово впроваджує форму медичного страхування через державну "Програму медичних гарантій", де певний перелік послуг надається безкоштовно. З частини податків, які сплачують українці, формується страховий фонд, що спрямовують на державну Програму

медичних гарантій. За необхідності, кошти фонду виділяють й направляють до лікарні, до якої звернувся пацієнт (Медичне державне страхування в Україні вже працює, 2023).

На ринку послуг також існує значна кількість приватних компаній, які пропонують медичне страхування. Раніше переважно корпоративні клієнти зверталися до них з метою забезпечити своїм працівникам якісне медичне обслуговування в приватних клініках. Проте, після 24 лютого 2022 року виникла потреба в страхуванні здоров'я та життя від ризиків, пов'язаних з війною. Наприклад, звернення стосуються випадків, коли цивільні стали жертвами уламків ракет та інших подібних небезпечних ситуацій.

У межах нашого дослідження страхування може відбуватися через виплату спеціалізованому закладу проведення судово-медичних експертиз повної або частини суми вартості надання послуг застрахованого у розділі надання судово-медичних послуг. Медичне страхування охоплює медичні послуги сфери судово-медичної діяльності, які надаються громадянам без направлення лікаря, такі як лабораторні, діагностичні та консультативні послуги. Воно також охоплює проведення мікробіологічних, паразитологічних, молекулярно-генетичних, хімічних, токсикологічних та фізичних досліджень, які не стосуються надання медичної допомоги населенню, та оформлення їх результатів. Також до медичного страхування можуть включатися послуги з підготовки тіла покійних до поховання або кремації, такі як послуги перукаря, косметолога та бальзамування. Крім того, воно може покривати утримання тіл померлих у холодильній камері закладу проведення судово-медичної експертизи після дослідження, яке перевищує норми перебування, а також тіл, які знаходяться на зберіганні.

Основна мета страхування в Україні передбачає «гарантування громадянам (застрахованим особам), при виникненні страхового випадку, оплату вартості

медичних послуг, за рахунок коштів страхових резервів, а також фінансування профілактичних медичних послуг» (Медичне страхування, 2023).

«У порівнянні з розвиненими країнами світу, в Україні спостерігається низький рівень витрат на медицину, а державний та місцевий бюджети є основним джерелом фінансування медичної сфери на сьогоднішній день. У 2016 та 2017 роках Верховною Радою було зареєстровано кілька законопроєктів, які стосувалися впровадження загальнообов'язкового державного медичного соціального страхування». (Медичне страхування, 2023). Але наразі, у 2022-2023 році, питання щодо впровадження такої системи стало більш актуальним.

Медичне страхування залишається недостатньо популярним серед населення. Хоча є деякі позитивні тенденції, їх вплив ще невеликий порівняно з потенціалом ринку. У 2008 році майже 90% договорів медичного страхування укладалися з корпоративними клієнтами. Зазвичай звичайний споживач не цікавиться придбанням страховки, оскільки більшість державних установ не мають сучасного обладнання для діагностики, лікування та інших медичних послуг, існують проблеми з медичними препаратами та серйозний дефіцит кваліфікованих лікарів. Послуги приватних лікарень, які мають сучасну технологічну та матеріальну базу, є дуже дорогими, що відштовхує багатьох людей.

Україна виділяє лише 3% ВВП на медицину, невелика частина з цього покривається за рахунок страхування, а більшість витрат становлять неофіційні платежі населення. За результатами опитування, проведеного в листопаді 2019 року, 72,6% населення України лікуються за свій рахунок, 16,8% займаються самолікуванням, і лише 4,7% мають страховий поліс.

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що питання медичного страхування є актуальним і важливим для розгляду і реалізації.

Зростання популярності медичного страхування може бути корисним, оскільки воно охоплює широкий спектр медичних послуг у сфері судово-

медичної діяльності, включаючи лабораторні, діагностичні та консультативні послуги без направлення лікаря. Таке страхування дозволяє громадянам отримати необхідні медичні послуги без значних витрат.

Також важливою є підтримка страховки для послуг з підготовки покійних до поховання або кремації, а також утримання тіл померлих у холодильній камері закладу проведення судово-медичної експертизи. Це може стати цінним інструментом для забезпечення фінансової стабільності за потребою застрахованої особи.

8. *Впровадження механізму державно-приватного партнерства*. Розглядаючи визначення державно-приватного партнерства, Шилепницький П.І. дає визначення у широкому розумінні цього поняття: «це відносини, які виникають між державою в особі уряду, органів державної влади та самоврядування, державних установ, підприємств, організацій, з одного боку, а з іншого боку – з приватним сектором в особі суб'єктів господарювання недержавної форми власності, громадськими організаціями, місцевими спільнотами з приводу перерозподілу повноважень щодо створення інфраструктури загального користування, виробництва товарів та надання послуг, які традиційно вважалися монополією держави, врегулювання між сторонами у зв'язку із цим таких питань: розподіл відповідальностей, ризиків, зобов'язань щодо фінансового забезпечення, проектування, будівництва, утримання, експлуатації, права власності, участь в управлінні та розподілі прибутку, що базується на принципах рівності, відкритості, недискримінації, змагальності, підвищення ефективності та мінімізації ризиків і витрат» (Шилепницький, 2011)

Впровадження у сучасних умовах механізму державно-приватного партнерства має трансформувати сферу судово-медичної діяльності у контексті надання санітарних послуг, проведення діагностичних досліджень за допомогою використання інноваційного медичного обладнання на договірних умовах з

приватним сектором в особі суб'єктів господарювання недержавної форми власності. Також, у рамках даної трансформації мають бути переглянуті принципи управління у спеціалізованих державних установах проведення судово-медичних експертиз на основі оптимізації роботи електронних систем обліку інформації, оптимізованого порядку транспортування, забезпечення холодними камерами та іншого матеріально-технічного забезпечення.

9.Врегулювання належної оплати праці судово-медичних експертів. необхідним є ініціювання питання врегулювання належної оплати праці експертів в залежності від кваліфікації, навантаження, складності. Поточні умови оплати праці експертів регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 року № 314 «Про умови оплати праці працівників державних спеціалізованих установ судових експертиз» (останні зміни від 2017 р.). «Пропоновані схеми посадових окладів не стимулюють систему до залучення нових фахівців та не стимулюють до якісної роботи. У зв'язку з чим пропонується встановити спеціальні «Схеми посадових окладів працівників державних спеціалізованих установ судово-медичної експертизи. В якості коригувального коефіцієнту – пропонується встановити додаткові, «адекватні» надбавки за кваліфікаційні класи та коригувальні коефіцієнти за стаж».

Законом України «Про судову експертизу» передбачався рівень оплати праці судових експертів на рівні не менше 10-ти прожиткових мінімумів, але норма не застосовується.

3.3. Пріоритетні напрями і завдання реформування системи судово-медичної експертизи в Україні

На сьогоднішній день, важливим напрямом здійснення державної політики у сфері охорони здоров'я є активне реформування системи публічного управління сфери судово-медичних експертиз. Адже управління сферою судово-медичних

експертиз полягає в забезпеченні нормативно-правових, організаційно-управлінських, науково-методичних і соціально-економічних засад з метою створення ефективних умов функціонування та комплексного розвитку експертного забезпечення в Україні.

Організаційно-управлінських та науково-методичних завдань не міститься у «Положенні про Міністерство охорони здоров'я України», що було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 267. Відповідно до цього Положення, Міністерство охорони здоров'я України здійснює лише організаційне керівництво судово-медичною і судово-психіатричною службами, присвоює кваліфікації судового експерта і кваліфікаційні класи судово-медичним і судово-психіатричним експертам та позбавляє кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних і судово-психіатричних експертів, а також затверджує порядки проведення цих експертиз (Положенні про Міністерство охорони здоров'я України, 2015) . Тому, на нашу думку, до «Положення про Міністерство охорони здоров'я України» слід увести таке завдання, як організація в межах повноважень, передбачених законом, організаційно-управлінського та науково-методичного забезпечення судово-медичної та судово-психіатричної діяльності.

Нині систему бюро судово-медичної експертизи України становлять:

- Державна спеціалізована установа «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України», яке здійснює загальне науково-методичне керівництво;

- Республіканське бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я АР Крим (яке не функціонує);

- Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів.

Як було виявлено у розділі 2 дисертаційного дослідження, однією із основних проблем у сфері управління судово-медичною діяльністю є подвійне

підпорядкування обласних бюро судово-медичної експертизи органам виконавчої влади та обласним радам, що, по-перше, суперечить Закону України «Про судову експертизу», а по-друге, принципу незалежності судово-експертної діяльності.

Так, як вже вказувалось у підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження, Пленумом Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (нині ліквідовано) у постанові від 30.09.2011 № 8 «Про узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначені судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві» було зауважено, що бюро СМЕ в організаційному та науково-методичному відношенні підпорядковані МОЗ, і судовим експертам, які працюють у бюро СМЕ, свідоцтво на право проведення судово-медичних експертиз надається зазначеним міністерством, а при здійсненні експертної діяльності вони керуються обов'язковими для них відомчими нормативними актами МОЗ. Тому, на думку Пленуму Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, за цим напрямком роботи вказані експертні установи фактично виконують функції державної спеціалізованої установи, що не залежить від форми власності займаних приміщень (Про узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві, 2011).

Проте дотепер неузгодженість між чинним законодавством України щодо регламентації проведення окремих видів експертиз виключно державними спеціалізованими установами та віднесення базовим законом у сфері судових експертиз судово-медичних установ Міністерства охорони здоров'я України до державних спеціалізованих установ (Про судову експертизу, 1994) і фактичне перебування більшості бюро судової експертизи у комунальної власності призводить до оскарження у судах правомірності висновку експерта комунальної

установи судово-медичної експертизи. Про це свідчить, наприклад, постанова Київського районного суду м. Одеса № 83401540 від 29.07.2019 про відмову в призначенні повторної комісійної судово-медичної експертизи. Клопотання про призначення повторної комісійної судово-медичної експертизи було надано адвокатом, який аргументував його неправомірним проведенням первинної судово-медичної експертизи Харківським обласним бюро судово-медичної експертизи, що є комунальною установою. Київський районний суд м. Одеса відмовив у клопотанні, посилаючись на постанову Пленуму Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25.03.2015 № 267 та лист МОЗ від 06.02.2018 № 349-К-23816/1856-зв, в якому зазначено, що Державна установа «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України» перебуває у сфері управління МОЗ і її судово-експертна діяльність відповідає вимогам статті 7 Закону України «Про судову експертизу» (Постанова Київського районного суду м. Одеса, 2019).

Отже, по-перше постанова Пленуму нині ліквідованого Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25.03.2015 № 267 лише прирівняла висновки експертів комунальних судово-медичних установ до висновків спеціалізованих державних установ та зобов'язала суди їх приймати у якості доказової бази по справам, що розглядаються, але всі інші питання, зокрема щодо фінансування бюро судово-медичної експертизи, які перебувають у комунальній власності та заробітної платні її працівником, залишились невирішеними.

По-друге, а ні постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду, а ні лист МОЗ, а ні постанова Уряду не можуть змінювати закон. До того ж постанова Уряду № 311, якою було затверджено «Перелік державного майна України, що передається до власності адміністративно-територіальних одиниць (комунальної власності)» була видана у 1991 році, тобто до прийняття у 1994 році Закону України «Про судову експертизу».

Таким чином, необхідним є проведення процедури повернення майна бюро судово-медичної експертизи до державної власності та змінити їх організаційно-правову форму на державну установу.

Доцільно, щоб начальник обласного бюро судово-медичної експертизи призначався Державною установою «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України». Як зауважувалось у розділі 2 дисертаційного дослідження, нині контракт з начальником бюро укладає обласна рада, в адміністративно-господарському відношенні він підпорядковується Департаменту охорони здоров'я Одеської обласної державної адміністрації. А науково-практичному та організаційно-методичному відношенні обласні бюро судово-медичної експертизи підпорядковані начальнику Головного бюро судово-медичної експертизи. Такий стан не сприяє реалізації принципу незалежності судово-медичної діяльності.

У попередньому пункті, нами була запропонована модель публічного адміністрування системою судово-медичних експертиз як основа реформування судово-медичної галузі в Україні, в якій були проаналізовані напрями реформування сфери судово-медичних експертиз. Проте, на нашу думку, окрім упровадження запропонованої моделі необхідні й інші шляхи вдосконалення механізмів публічного управління та адміністрування системою судово-медичних експертиз в Україні.

Одним із пріоритетних завдань держави у процесі реформування сфери судово-медичних експертиз є приведення сучасної системи до міжнародних стандартів, що дозволить отримувати необхідні висновки за результатами судово-медичних досліджень у відповідності до сучасних тенденцій та науково-технічних здобутків медичної сфери у європейській спільноті. Такий напрям реформування судово-медичної галузі зумовить створення абсолютно нової моделі розвитку системи судово-медичних експертиз, яка буде орієнтована на створення цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи через

забезпечення дієвих інструментів організації роботи та дотримання принципів управління.

Наступнім кроком є модернізація системи публічного управління сфери судово-медичної експертизи у питаннях її законодавчого регулювання. Нагальною потребою є перегляд законодавчої бази, внесення необхідних змін та створення, затвердження та впровадження нових нормативно-правових актів, бо існуючі неузгодженості між чинними нормативно-правовими актами значно перешкоджають підвищенню ефективності діяльності бюро судово-медичної експертизи та розвитку судово-медичної галузі в цілому.

Ми пропонуємо розглянути ключові напрями та завдання, які державі необхідно виконати під час реформування системи судово-медичної експертизи в Україні для досягнення результативного функціонування галузі (Рис. 3.2).

Розглянемо кожен із напрямів, представлених на Рис. 3.2, більш детально.

1. Розробка нової структури та впровадження змін. Реформування організаційно-правових засад публічного управління та адміністрування в сфері судово-медичних експертиз обумовлена необхідністю створення в Україні єдиної цілісної державної спеціалізованої системи закладів здійснення судово-медичної експертизи, з чіткою вертикаллю підпорядкування безпосередньо Міністерству охорони здоров'я України. Саме така спеціалізована система судово-медичних експертиз буде спроможна здійснювати судово-медичну експертну діяльність на прозорих механізмах організації роботи та забезпечуватиме потребу суспільства у чесному, неупередженому проведенні судово-медичних експертиз визначення причини смерті, тяжкості тілесних ушкоджень, з метою усунення протиріч між раніше проведеною експертизою та іншими матеріалами справи, правильності надання медичної допомоги у випадках притягнення до кримінальної відповідальності медичних працівників за «професійні правопорушення» тощо.

Рис. 3.2. Основні напрями і завдання реформування системи судово-медичної експертизи в Україні

На регіональному рівні в умовах єдиного і чіткого вертикального підпорядкування доцільним було б створення сучасних міжрегіональних філій судово-медичних експертиз (із кількома їх районними, обласними відділеннями,

розміщеними за принципом територіальності та залежно від густоти населення тощо на закріпленій за ними територіях), які могли б обслуговувати 3-4 області, належним чином оснащених матеріально-технічним забезпеченням з використанням передових досягнень науково-технічного прогресу придатних для роботи в умовах сучасних реалій. Таким чином, за допомогою перерозподілу коштів які, по суті, витрачаються нераціонально, можна було б створити декілька сучасних ефективних філій Державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні», де проводилися б якісні експертні дослідження. Такі регіональні філії із кількома їх районними відділеннями, повинні бути забезпечені обладнанням для виконання ДНК-експертиз і високотехнологічних токсикологічних досліджень. Нині в кожному бюро судово-медичної експертизи є свої цитологічні, гістологічні, токсикологічні, криміналістичні, імунологічні відділення, але в більшості з них — застаріле обладнання, яке робить їх неспроможними задовольняти сучасні потреби. Зробимо спробу схематично відобразити запропоновану структуру єдиної цілісної Державної спеціалізованої системи закладів здійснення судово-медичної експертизи в Україні (Рис.3.3.).

Таким чином, схематичне зображення міжрегіональної мережі закладів державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні» дає змогу зрозуміти наміри щодо реформування зазначеної галузі. Детальний поділ по містам та за районними відділеннями винесено в ДОДАТОК В дисертаційного дослідження.

2. Впровадження судово-медичних послуг. У підрозділі 3.2, ми визначили необхідність впровадження судово-медичних послуг із забезпеченням системи якості їх надання за допомогою державних стандартів. У даному випадку, визначаючи основні напрями і завдання реформування системи судово-медичної експертизи в Україні хочеться підкреслити актуальність таких видів досліджень як: проведення судово-медичної експертизи у цивільних справах.

Рис. 3.3 Міжрегіональна мережа закладів державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні»

Потреба у використанні даних судово-медичної експертизи в цивільному процесі виникає через позови, скарги і заяви, що стосуються компенсації збитків, наприклад спричинених некомпетентною медичною допомогою, про некоректні методи лікування, використані медичним персоналом, які призвели до погіршення хвороби, серйозних наслідків або смерті, або заяви громадян про відсутність надання або несвоєчасне надання медичної допомоги конкретними медичними установами або медичними працівниками.

У статті Саханєнка С.Є., Ровинської К.І., встановлено, що єдиним фактичним доказом недоцільного лікування (надання медичної допомоги) є судово-медична експертиза, яка призначається в рамках кримінальних розслідувань і цивільних справ.

Надання висновку фахівця з питань судово-медичної експертизи на запити юридичних і фізичних осіб. Експерт з питань судово-медичної експертизи надає свій висновок на запити юридичних і фізичних осіб. Це означає, що такі особи можуть звернутися до компетентного фахівця з проханням провести експертизу, щоб отримати об'єктивні висновки щодо певних медичних аспектів або проблем, пов'язаних із здоров'ям людини. Запити можуть бути різного характеру, такі як: вирішення судових справ, страхові випадки, відшкодування шкоди, інші медичні питання.

За законодавством в Україні судово-медичні експерти мають право проведення судово-медичних досліджень за замовленням іноземних громадян. Основні аспекти проведення судово-медичних досліджень за замовленням іноземних громадян в Україні можуть включати запит, що передбачає звернення іноземного громадянина, який бажає замовити судово-медичне дослідження в Україні з проханням про проведення відповідного дослідження. У такому разі іноземний громадянин зобов'язаний оплатити всі витрати, пов'язані з проведенням судово-медичного дослідження, включаючи вартість експертизи, лабораторних досліджень, збору даних тощо. Вартість може залежати від складності дослідження та обсягу робіт.

В рамках цього самого контексту необхідно вказати та уточнити наступні послуги, які здійснюються у судово-медичній діяльності: надання лабораторних, діагностичних та консультативних послуг громадянам без направлення лікаря, які можуть звертатися самостійно; проведення мікробіологічних, паразитологічних, молекулярно-генетичних, хімічних, токсикологічних та фізичних досліджень, не пов'язаних із наданням медичної допомоги населенню,

та оформлення результатів цих досліджень; послуги з підготовки тіла покійного до поховання або кремації, включаючи послуги перукаря, косметолога та бальзамування; зберігання тіл померлих у холодильній камері державної установи після дослідження понад нормативний термін, а також тих, що перебувають на зберіганні.

Такі судово-медичні послуги проводяться на госпрозрахунковій основі відповідно закону України «Про судову експертизу» та постанови Кабінету міністрів України від 17.09.1996 р. № 1138 розділ I, II в редакції від 22.05.2019 року за визначеними та затвердженими тарифами.

Таким чином, впровадження судово-медичних послуг забезпечать потреби споживачів, дозволяючи отримувати якісні послуги за доступними цінами, а також забезпечать повне відшкодування витрат державних установ за надані послуги та допоможуть збільшити надходження до спеціального фонду, що забезпечить підвищення рівня матеріального та соціального забезпечення працівників сфери судово-медичної експертизи.

3. Оновлення способів фінансування. Фінансування міжрегіональної мережі закладів ДСУ «Служба судово-медичної експертизи в Україні» передбачається на основі Державного бюджету України та спеціальних коштів, які надходять від фізичних та юридичних осіб за надання платних судово-медичних послуг.

З державного бюджету уряд може виділяти кошти для підтримки функціонування судово-медичних установ, оплати персоналу, придбання обладнання та матеріалів.

Наразі, Кабінет Міністрів України підтримав ініціативу Міністерства охорони здоров’я щодо фінансування відповідних комунальних закладів у регіонах під час перехідного періоду реорганізації судово-медичної служби України та виділив відповідну субвенцію у другому кварталі 2023 року на її функціонування.

Окрім того, судово-медичні установи отримуватимуть спеціальні кошти від фізичних та юридичних осіб за конкретні судово-медичні послуги або для фінансування певних проектів та досліджень.

Усі державні установи зазвичай діють у межах законодавства, яке регулює фінансування та надання послуг, щоб забезпечити прозорість та ефективне використання коштів, така технологія буде застосована і для міжрегіональної системи закладів ДСУ «Служба судово-медичної експертизи в Україні».

4. Впровадження цифрових технологій та введення повного електронного документообігу. Впровадження цифрових технологій та повного електронного документообігу в мережі закладів судово-медичної експертизи в Україні відіграватиме важливу роль у забезпеченні ефективності, точності та безпеки діяльності таких установ.

Виділимо основні переваги і можливості, які можуть бути здійснені при переході до цифрових технологій та електронного документообігу.

По-перше, впровадження цифрових технологій дозволяють автоматизувати багато рутинних процесів, знижуючи час, необхідний для виконання різних завдань, таких як обробка документів, аналіз даних тощо. Електронний документообіг дозволяє швидко передавати і обробляти документи без потреби у фізичній передачі паперів.

По-друге, усі документи, дані та результати експертизи можуть бути збережені в електронному вигляді, що полегшує їх пошук, доступність та зберігання на тривалий термін. Це забезпечує збереження важливих даних і можливість отримати до них доступ у разі потреби.

По-третє, знизяться витрати на паперові документи, їх друку, зберігання та транспортування. Також автоматизація процесів допомагає знижувати витрати на робочу силу та покращує ефективність використання ресурсів.

По-четверте, можливість захищати дані та інформацію засобами шифрування та контролю доступу. Електронний документообіг може бути

захищений паролями та ідентифікаційними засобами, що зменшує ризик несанкціонованого доступу до важливих даних.

Впровадження цифрових технологій та електронного документообігу в мережі закладів судово-медичної експертизи в Україні значно покращить ефективність та точність роботи, підвищить безпеку даних і знизить витрати. При цьому необхідно також забезпечити належну підготовку персоналу, а також врахувати можливі ризики, пов'язані з використанням цифрових технологій, і вжити заходів для їх мінімізації.

5. Модернізації приміщень і оновлення медичного обладнання, поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці. Нагальною потребою у більшості закладів, де проводяться дослідження у сфері судово-медичної експертизи є модернізація приміщень, що допоможуть створити комфортні умови для праці співробітників, а також забезпечення сучасним медичним обладнанням. Так як є важливою складовою періодично оновлювати медичне обладнання, щоб забезпечити точність та надійність проведення експертиз. Нові технології можуть допомогти виявляти більше деталей і забезпечити більш точні результати.

Слід пам’ятати і про безпечні умови праці працівників, які полягають у дотриманні всіх стандартів та норм щодо безпеки праці в складних умовах, що передбачає специфіка роботи. Працівникам необхідно надавати необхідні захисні засоби і навчати правилам безпеки при роботі з медичним обладнанням.

Зазначені заходи можуть допомогти покращити робочі умови, забезпечити більш точні та ефективні медичні експертизи, а також підвищити безпеку працівників. Важливо розробляти і впроваджувати плани модернізації з урахуванням конкретних потреб і особливостей бюро-судово-медичних експертиз.

6. Удосконалення кадрової політики у сфері судово-медичної експертизи. Удосконалення кадрової політики у сфері судово-медичної експертизи є

важливим завданням для забезпечення високої якості та надійності експертних досліджень судово-медичними працівниками.

Основними заходами забезпечення розвитку кадрової політики є:

- професійна підготовка та підвищення кваліфікації. Забезпечення якісної професійної підготовки судових медичних експертів та забезпечення системи підвищення кваліфікації для постійного оновлення їхніх знань та навичок;

- стандарти оцінки компетентності. Встановлення чітких стандартів оцінки компетентності експертів, включаючи кваліфікаційні вимоги призначення на посаду, оцінку навичок та умінь, а також систему перевірки якості виконаної роботи;

- система мотивації. Створення системи мотивації, яка б сприяла залученню кваліфікованих фахівців до судово-медичної експертизи та підтримці вже працюючих експертів у розвитку своєї кар'єри;

- співпраця з закладами вищої освіти. Встановлення співпраці з університетами з метою привертання уваги молодих фахівців до сфери судово-медичної експертизи та підтримки досліджень у цій області;

- використання сучасних технологій. Запровадження сучасних технологій та обладнання для встановлення привабливості до професії;

- заохочення та нагородження: Встановлення системи заохочень матеріального та нематеріального характеру, нагородження за досягнення та внесок у розвиток сфери судово-медичної експертизи.

Вищезазначені заходи спрямовані на підвищення професіоналізму та встановлення інтересу молодих фахівців до судово-медичної діяльності.

Висновки до розділу 3

Активізація міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, цікава для судово-медичної служби України не тільки з приводу обміну науково-практичним досвідом, але й як корисний приклад ефективної організації та

управління експертною службою в інших країнах Європи та світу. Обмін науковими та практичними знаннями, а також вивчення структури організації судово-медичної діяльності дасть можливість використати чи впровадити їх кращі елементи, що безперечно повинно позитивно відобразитись на даній галузі.

Зарубіжний досвід державного управління судово-медичною діяльністю доводить доцільність існування незалежної державної судово-медичної служби, яка за рахунок неупередженості, достатнього фінансування, високопрофесійного, відносно незалежного нагляду і контролю за якістю виконання судово-медичної експертизи зможе виконувати покладені на неї завдання. Це можливе тільки за умови організації компетентного та дієздатного відомчого органу.

Служби, що здійснюють судово-медичну діяльність у різних країнах світу мають різні назви. Так, наприклад, у Португалії – це Національний Інститут судової медицини, Республіці Молдова – Центр Судової Медицини, Литва – Державна судово-експертна медична служба, Республіка Казахстан - Центр судової медицини, Бразилія - Інститут судової медицини, Австралія - Інститут судової патології, Грузія – Національне бюро судової експертизи, а в Сполучених Штатах Америки існує дві системи судово-медичної експертизи: коронерів і медичних експертів.

Однак в багатьох зарубіжних країнах ці служби не підпорядковуються, а ні Міністерству охорони здоров’я, а ні Міністерству юстиції, а є окремими державними органами.

Незалежність судово-медичних служб передбачається і у законодавстві окремих європейських країн, а саме: в Іспанії судово-медична діяльність забезпечується Національним судово-медичним корпусом, в Швеції - Національним управлінням судової медицини. Значний інтерес викликає і робота Інститутів судової медицини, що створені в деяких країнах, зокрема в Австралії, в Іспанії та інших.

До пріоритетних шляхів вдосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз в Україні, з врахуванням досвіду зарубіжних країн і вимог Закону України «Про судову експертизу", слід віднести: вилучення з «Переліку державного майна України, що передається до власності адміністративно-територіальних одиниць (комунальної власності)» бюро судово-медичної експертизи та зміни статусу бюро судово-медичної експертизи на державні установи; прийняття Закону України "Про судово-медичну експертизу"; реформування судово-медичної служби в Україні та створення централізованої мережі судово-медичних установ.

Метою розбудови нової системи охорони здоров'я в Україні в різних її напрямах є зміцнення її позицій на міжнародному рівні та набуття статусу повноправного члена міжнародних організацій. Це можливо здійснити шляхом впровадження сучасної моделі публічного адміністрування, яка стане основою для успішної реалізації реформ, зокрема в системі судово-медичних експертиз.

Основні зміни перезавантаження системи судово-медичної експертизи в Україні полягають в оновлені статусу судово-експертних установ, повноцінному забезпеченні організаційно-методичних функції, створення референс лабораторії, забезпечення належної оплати праці експертів, врегулювання питання навчання та підготовки кадрів тощо.

Визначено основні напрями вдосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз в Україні, серед яких: розробка нової структури та впровадження змін (єдиної цілісної державної спеціалізованої системи закладів здійснення судово-медичної експертизи, з чіткою вертикаллю підпорядкування безпосередньо МОЗ); впровадження судово-медичних послуг; оновлення способів фінансування; впровадження цифрових технологій та введення повного електронного документообігу; модернізації приміщень і оновлення медичного обладнання, поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці; удосконалення кадрової політики у сфері судово-медичної експертизи.

ВИСНОВКИ

У дисертації обґрунтовано комплекс теоретико-прикладних засад публічного управління сферою судово-медичних експертиз та запропоновано пріоритетні напрями розвитку цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів у системі охорони здоров'я в Україні. Отримані результати підтверджують реалізацію мети і завдань дослідження та дають підстави сформулювати такі висновки:

1. Досліджено основні етапи становлення та розвитку судово-медичної експертизи як виду судової експертизи. Виявлено успадковану з радянських часів подвійність, при якій судово-медичний експерт з одного боку підпорядкований Міністерству охорони здоров'я, а з іншого боку – його діяльність регламентована законодавством, що було розроблено для криміналістів.

Аналіз історії судово-медичної експертизи свідчить, що вона розвинулась в результаті накопичення даних з медичної практики й з криміналістики. Перші згадки щодо використання знань судово-медичної експертизи зустрічаються у давніх документах Римської імперії, в яких йдеться про огляд вбитого Юлія Цезаря (44 р. до н.е.). Ще одним визначним кроком у розвитку судової експертизи, у період пізнього середньовіччя, можна вважати деякі положення «Кароліни» – німецького кримінально-судового уложення 1532 року, яке діяло в усіх німецьких і залежних від цієї країни державах до 1870 року. Цей документ мав значний вплив на розвиток кримінального та кримінально-процесуального права багатьох держав.

Саме цей прообраз використання спеціальних за участю спеціаліста в галузі судової медицини було покладено в основу Військового Статуту Петра I, а пізніше і Статуту Кримінального судочинства 1864 року. Таким чином, «Кароліна» на законодавчому рівні встановила інститут судової експертизи, водночас визначивши лікаря як одного з можливих експертів.

Водночас паралельно формувалися практика залучення лікарів до слідчих дій та судова криміналістика. Можна сказати, що судова медицина і судова експертиза були різними незалежними системами знань, одна з яких впродовж довгого часу залишалась суто медичною, а друга – суто судовою.

На початку XX століття ці дві тенденції злилися, та в результаті їх фактичного смислового об’єднання виникла судово-медична експертиза, діяльність якої регулюється, крім законодавчих актів, нормативно-правовими актами Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ і Міністерства юстиції.

2. Визначено структуру та завдання судово-медичної експертизи. Відзначено, що відповідно до законодавства України, судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об’єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Доведено, що до видів судової експертизи належить і судово-медична експертиза, перше і основне завдання якої полягає у допомозі правоохоронним органам у справах (кримінальних і цивільних), пов'язаних зі злочинами проти життя, здоров'я, гідності особи та здоров'я населення в цілому.

Переважна більшість експертиз проводиться судово-медичними експертами, тобто лікарями, які отримали спеціальну підготовку й обіймають посади судово-медичних експертів. Така експертиза є посадовою чи державною. Обов'язки судово-медичного експерта може виконувати тільки спеціаліст з вищою медичною освітою, який пройшов спеціальну підготовку у галузі проведення експертиз.

На сьогоднішній день судово-медична експертиза в Україні здійснюється Державною установою «Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України», Кримською республіканською установою «Бюро судово-медичної експертизи» (наразі не функціонує), бюро судово-медичної

експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів.

Судово-медична служба України організована на принципах інстанційності: І інстанція – міське (Київське бюро судово-медичної експертизи), районні та міжрайонні відділення обласних бюро судово-медичної експертизи; ІІ інстанція – обласне бюро судово-медичної експертизи; ІІІ інстанція – Головне бюро судово-медичної експертизи при МОЗ. Дана інстанційна структура організації судово-медичної служби дає змогу громадянам України у разі їх незгоди з висновками експертизи звертатися до вищестоячих інстанцій. Громадяни мають право вільного вибору експерта та експертної установи, це положення закріплено в базовому законі, що діє в сфері охорони здоров'я.

3. Проаналізовано сучасний стан судово-медичної експертизи та виявлені недоліки її нормативно-правового забезпечення. Прийнятий у 1994 році Закон України «Про судову експертизу» є основним законом щодо судово-експертної діяльності в цілому, проте, він не є універсальним для всіх видів судових експертиз, особливо для такої як судово-медична експертиза, суть роботи якої покладено на медичні знання. На превеликий жаль і до теперішнього часу не має окремого закону для судово-медичної експертної діяльності, хоча спроба створити такий закон була у 2017 році. Тому судово-медичні експерти в своїй практичній діяльності керуються Законом України «Про судову експертизу», КПК, ЦПК, «Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи» та іншими нормативно-правовими актами.

Виявлено проблеми публічного управління сферою судово-медичних експертиз, основною з яких є невідповідність статусу бюро судово-медичної експертизи вимогам чинного законодавства. Так, організаційне керівництво судово-медичною службою здійснює МОЗ, в адміністративно-господарському відношенні бюро судово-медичної експертизи підпорядковані департаменту охорони здоров'я обласної державної адміністрації. А науково-практичному та організаційно-методичному відношенні обласні бюро судово-медичної

експертизи підпорядковані начальнику Головного бюро судово-медичної експертизи. Такий стан не сприяє реалізації принципу незалежності судово-медичної діяльності.

Проте постановою Кабінету міністрів України «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю» від 05.11.1991 бюро судово-медичної експертизи були передані до об'єктів комунальної власності, що призвело до подвійного їх підпорядкування органам виконавчої влади та обласним радам. Отже, з 1991 року бюро судово-медичної експертизи є комунальними установами, а це суперечить прийнятому у 1994 році Закону України «Про судову експертизу», в якому регламентується, що виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням судово-медичних експертиз.

Начальники обласних бюро судово-медичної експертизи призначаються обласними радами, а у Статутах окремих Бюро судово-медичної експертизи навіть визначається, що вищим органом управління Бюро є обласна рада. Такий стан суперечить і чинному законодавству України, і принципам судово-експертної діяльності, основним з яких є принцип незалежності.

Подальший аналіз сучасного стану правового забезпечення діяльності судово-медичної служби та судово-медичних експертів виявив низку недоліків, зокрема щодо законодавчо визначеною та фактичною заробітною платою судово-медичних експертів, що обумовлено віднесенням бюро судово-медичної експертизи до комунальних установ; колізій між Законом України «Про судову експертизу», КПК та підзаконними нормативно-правовими актами, затвердженими наказом МОЗ, які стосуються збору матеріалів для проведення експертизи. Слід відзначити і невідповідність порядку створення атестаційних комісій принципу незалежності судового експерта та гарантіям його діяльності.

4. Охарактеризовано форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, основою з яких є створення міжнародних судово-експертних мереж. Нині набуває популярності створена Європейська асоціація судової експертизи, завдання якої включають застосування широкого спектру наук в правовій системі, досягнення яких можуть надавати допомогу в пошуку, зберіганні і аналізі доказів скоєних злочинів.

Відзначено, що в останні часи спостерігається активізація міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, зокрема обмін науково-практичним досвідом.

Зарубіжний досвід державного управління судово-медичною діяльністю доводить доцільність існування незалежної державної судово-медичної служби, яка за рахунок неупередженості, достатнього фінансування, високопрофесійного кадрового забезпечення, відносно незалежного нагляду і контролю за якістю виконання судово-медичної експертизи зможе виконувати покладені на неї завдання. Це можливе тільки за умови організації компетентного та дієздатного відомчого органу влади.

Служби, що здійснюють судово-медичну діяльність у різних країнах світу мають різні назви. Так, наприклад, у Португалії – це Національний Інститут судової медицини, Республіці Молдова – Центр Судової Медицини, Литва – Державна судово-експертна медична служба, Республіка Казахстан - Центр судової медицини, Бразилія - Інститут судової медицини, Австралія - Інститут судової патології, Грузія – Національне бюро судової експертизи, а в Сполучених Штатах Америки існує дві системи судово-медичної експертизи: коронерів і медичних експертів.

Однак в багатьох зарубіжних країнах ці служби не підпорядковуються, а ні Міністерству охорони здоров’я, а ні Міністерству юстиції, а є окремими державними органами.

Незалежність судово-медичних служб передбачається і у законодавстві окремих європейських країн, а саме: в Іспанії судово-медична діяльність забезпечується Національним судово-медичним корпусом, в Швеції - Національним управлінням судової медицини. Значний інтерес викликає і робота Інститутів судової медицини, що створені в деяких країнах, зокрема в Австралії, в Іспанії та інших.

5. При створенні механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз було встановлено напрями формування цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи, що забезпечить:

- оновлення державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ», що передбачає оновлення статуту, повноцінне забезпечення організаційно-методичних функції;

- врегулювання питання належної оплати праці судово-медичних експертів в залежності від кваліфікації, навантаження, складності;

- підготовку та підвищення кваліфікації професійних кадрів у сфері спеціалізації судово-медичної експертизи та публічного управління сферою охорони здоров’я;

- реформування системи управління спеціалізованими державними установами проведення судово-медичних експертиз, вилучення в органів місцевого самоврядування повноваження бути органами управління;

- створення мережі регіональних філій на рівні областей (шляхом реорганізації нині діючих комунальних обласних бюро СМЕ);

- врегулювання нормативно-правового забезпечення у сфері проведення судово-медичних експертиз;

- налагодження системи здійснення фінансування з оптимально обґрунтованим, цільовим розподілом коштів;

- підвищення рівня якості роботи персоналу та підвищення кадрового потенціалу судово-медичних експертів;

- впровадження ефективних судово-медичних послуг із забезпеченням системи якості їх надання, застосування механізму державно-приватного партнерства та розвитку системи страхування;

- удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та здійснення комплексного моніторингу проведення судово-медичних експертиз з подальшим оцінюванням наявних ресурсів для ефективного планування та управління системою.

Отже на нашу думку, існує велика необхідність у модернізації системи судово-медичної експертизи в Україні, що передбачає створення цілісної незалежної державної експертної служби, що спроможна буде здійснювати судово-медичну діяльність на прозорих механізмах організації роботи та забезпечуватиме потребу суспільства у чесному, неупередженому проведенні судово-медичних експертиз причин смерті, тяжкості тілесних ушкоджень тощо

6. Обґрунтовано та запропоновано пріоритетні напрями вдосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз в Україні, серед яких: розробка нової структури та впровадження змін (єдиної цілісної державної спеціалізованої системи закладів здійснення судово-медичної експертизи, з чіткою вертикаллю підпорядкування безпосередньо Міністерству охорони здоров'я України); впровадження судово-медичних послуг; оновлення способів фінансування; впровадження цифрових технологій та введення повного електронного документообігу; модернізації приміщень і оновлення медичного обладнання, поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці; удосконалення кадрової політики у сфері судово-медичної експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Актуальні питання судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану та повоєнний період, 2022. Всеукраїнська наук.-практ. конф. (Одеса-Львів, 28 вересня 2022 року) : тези доповідей / відп. ред. Дмитро Кішко, Роман Заяць – Львів : Растр-7, 214 с.

Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління, 1996. Авт.-уклад. Г.Райт та ін.; пер. В.Івашко. Київ: Основи, 1996. 128 с.

Андренко С.О., Курдес Е. П., Шевцова О. М., 2022. Парадигма інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності. *Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук. Харків-Рига с.37-40.*

Антонов А.Г., Сургай Н.М., Шилан В. І. Узбек Т.С., 2023. Освітня концепція підготовки судово-медичних експертів в Україні. *The 5th International scientific and practical conference "Progressive research in the modern world" (February 1-3, 2023) BoScience Publisher, Boston, USA*. p.48-53.

Бадіков Т., 2019. Ключові завдання реформи системи охорони здоров'я на 2019–2023 рр. *Українська правда*. [online]. Режим доступу: https://blogs.pravda.com.ua/badikov/5d1bb1625ab6f [2023,квітень,14]

Бакуменко В. Д., Кравченко С. О., 2011. Методологія системних досліджень в державному управлінні: навч. посіб. Київ : *ВПЦ АМУ*. 500 с.

Бакуменко В. Д., Надолішній П. І., 2003. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посіб. *К. : Міленіум.* 350 с.

Барзилович А. Д., 2020. Реформування системи охорони здоров'я в Україні: стратегічні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід* № 2. С. 134–140 [online] Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2020/23.pdf [2023, квітень,15]

Барзилович А.Д., 2020. Реформування системи охорони здоров'я в Україні: стратегічні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід* № 2. С. 134–139.

Бачинський В. Т., Мішалов В. Д., Ванчуляк О. Я., 2017. Порівняльна характеристика організаційно-методичних засад судово-медичних служб України та Молдови. Судово-медична експертиза № 1. – С. 13 –16.

Білинська М.М., Васюк Н.О., Жаліло Л.І., 2017. Політика та публічне управління у сфері охорони здоров'я : підручник у 2 т. *Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ*. Т. 1. 284 с.

Бобик О., 2022. Юридична відповідальність судового експерта у світлі проєкту закону України «Про судово-експертну діяльність» *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності. ТОВ «Центрально-Українське видавництво»* с.251-256.

Будзієвський М., 2022. Судова експертиза в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності. ТОВ «Центрально-Українське видавництво»* с.396-400.

Буромский И. В., Клевно В. А. , Пашинян Г. А., 2006. Судово-медична експертиза: Терміни та поняття: Словник для юристів та судово-медичних експертів. Норма. – 256 с.

Вдовиченко О. М., 2022. Застосування методів публічного адміністрування в сучасних умовах: теоретичні та практичні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис* 3'2022. [online] Режим доступу: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/3/20.pdf [2023, лютий,16]

Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005. Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 178 с.

Вівсянник О.М., 2020. Міжнародні організації в інституційному механізмі державного управління системою охорони здоров'я. *Інвестиції: практика та досвід*. No 15–16. С.21–24.

Вовк С. М., 2019. Механізми державного управління системними змінами у сфері охорони здоров‘я. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 «Механізми державного управління». Донецькій державний університет управління, Маріуполь*.510 с.

Галай В.О. Стратегія реформування системи охорони здоров’я в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Розділ VII. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.* [online] Режим доступу: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/273738/269079 [2023, квітень,09]

Гамалюк Б.М., Лямпель В.І., Цимбаліста Р.Г., 2023. Інституційні засади формування системи судово-експертної діяльності в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* Випуск 2. с. 61-66. [online] Режим доступу: http://surl.li/jxzsa [2023, червень,05].

Гаспарян С.Г., 2020. Напрями застосування в Україні зарубіжного досвіду кадрового забезпечення судово-експертних установ. *Архів кримінології та судових наук* № 1. С. 129–138.

Гбур З. В., 2023. Публічне управління сферою судово-медичних експертиз. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування, 2 № 2 (80)*. с.78-82. [online] Режим доступу: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2023/14.pdf [2023, липень,10].

Гбур З. В., Гбур Е. М., 2019. Система охорони здоров'я та медичне страхування в Німеччині, Франції та Словенії. *The 1st International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education»* October 2-4, 2019) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. с.374-380.

Гбур З. В., Михальчук В. М. 2019. Досвід реформування та фінансування системи охорони здоров'я Великої Британії. *The 1stInternational scientific and practical conference «Topical issues of the development of modern science» (September 18-20, 2019) Publishing House"ACCENT*", Sofia, Bulgaria. с.179 -189.

Гбур З. В., 2019. Європейський досвід реформування системи охорони здоров'я. *The ist International scientific and practical conference «Scientific achievements of modern society» (September 11-13, 2019) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom*. p.77 -86.

Гбур З. В., 2019. Фінансування медичних послуг в системі охорони здоров'я України. *«Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of International Scientific Conference (Bratislava, Slovakia, 30 December 2019) / Financial And Economic Scientific Union*, p.85-89 .

Гбур З. В., 2020. Стандарти Всесвітньої організації охорони здоров'я у сфері охорони здоров'я. *Public management: collection* № 4 (24). Kyiv: ДП "Видавничий дім «Персонал». с.56 -69.

Гбур З. В., 2021. Загальні проблеми реалізації юридичної відповідальності працівників закладів охорони здоров'я. Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки України у глобалізаційному та інформаційному суспільстві. *ІІ Міжнародна науково-практична конфере*нція (11 червня 2021 року) / за заг. ред. О. І. Пархоменко-Куцевіл. Переяслав, С.37-39

Гбур З.В., 2022. Слабкі сторони сфери охорони здоров’я в умовах воєнного стану. *Публічне управління та адміністрування у сфері охорони здоров’я: матеріали науково-практичної конференції* (м. Київ, 20 жовтня 2022 р.) / Національний університет охорони здоров’я України ім. П.Л. Шупика. Київ : МОРІОН. С.41-46

Генеральний та медичний директор у закладах охорони здоров’я. *Правова допомога* [online]. Режим доступу: https://pravdop.com/ua/publications/kommentarii-zakonodatelstva/generalniy-i-medicinskiy-direktor-v-uchrezhdeniyah-zdravoohraneniya/ [2023, березень,01]

Гладіліна О.В., 2018. Призначення судово-медичних експертиз: проблеми та перспективи. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 2. – С. 61-63.

Голобородько Л., 2022. Проблеми та перспективи розвитку судово-

експертної діяльності в Україні. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності. ТОВ «Центрально-Українське видавництво»* с.407-409.

Головченко Л.М., 2016. Основи судової експертизи : навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта. – Х.: *Право*. – 928 с.

Грошевий Ю. М., 2004. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посіб. – Х.: *Одіссей*. – 448 с.

Гусаченко Є. О., 2015. Історико-правові передумови використання спеціальних знань. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* №3. – С. 243–253.

Державне управління та державна служба: словник-довідник, 2005. Уклад. О.Ю. Оболенський. Київ: КНЕУ, 2005. 480 с.

Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : Постанова Кабінету Міністрів України № 11 від 23.01.2015 р. *Офіційний вісник України* від 03.02.2015 р., 2015, № 7, стор.70, стаття 160, код акта 75481/2015 [online]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 11-2015-%D0%BF [2023,квітень,30]

Деякі питання оплати праці медичних працівників закладів охорони здоров'я, що є учасниками пілотного проекту з реформування системи охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України №209 від 05.03.2012 р. *Офіційний вісник України* від 23.03.2012 р., 2012, № 20, стор. 91, стаття 768, код акта 60834/2012 [online] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 209-2012-%D0%BF [2023,квітень,30]

Деякі питання оплати праці медичних працівників, що надають первинну медичну допомогу та є учасниками пілотного проєкту з реформування системи охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України № 395 від 20.05.2013 р. *Офіційний вісник України* від 18.06.2013 р., 2013, № 43, стор. 13, стаття 1538, код

акта 67391/2013 [online]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 395-2013-%D0%BF#n9 [2023,квітень,12]

Долгих М.В., 2019. Проблеми формування механізмів публічного управління системою охорони здоров‘я: огляд дискусійного поля. *Аспекти публічного управління* Том 7. № 12. С. 16-27.

Долгіх М. В., 2020. Оптимізація інструментів впливу на суспільство та професійні кадри системи охорони здоров‘я України. *Держава та регіони. Серія «Державне управління».* Випуск № 2. С. 70-74

Драгомирецька Н.М., 2019. Концепції сталого розвитку: теоретико-історичний аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. праць ДРІДУ НАДУ. – Випуск 1 (40) – ДРІДУ НАДУ. – С. 6-12.

Дудич А. В., 2014. Поняття судового експерта як учасника кримінального провадження. *Наше право* №6. – С. 138–143.

Ергард Н.М.,2015. Проблемні питання організації судово-медичної служби в особливий період. Східноєвропейський журнал № 1 (22). Київ. С. 123-124.

Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка. *Ефективна держава програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки Комітет з економічних реформ при Президентові України* [online]. Режим доступу: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2010-2014.programa_reform.pdf [2023,січень,12]

Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України, Фрунзе. – 1058 с.

Іжа М., Пахомова Т., Князєва О., 2020. Довіра до органів публічної влади в контексті досягнення Цілей сталого розвитку. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. Спецвипуск*. С. 97–101.

Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я від 17.01.1995 № 6 [online] Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023,лютий,09].

Іщенко А. В., 1996. Періодизація використання спеціальних знань у юридичній практиці на ранніх етапах слов'янської державності. *Науковий вісник Української академії внутрішніх справ : наук.-теорет. журн.* № 1. К., С. 58–64.

Клименко О. С., 2023. Перспективи реформування системи судово-медичної експертизи в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, (1) с.*22-26. Режим доступу: https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/319/295

Клименко О.С., 2019. Сучасні проблеми публічного адміністрування у сфері судово-медичних експертиз. *Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю* с. 251-252. [online] Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/10.10.2019.pdf[2022, грудень,10]

Клименко О.С., 2019. Державно-правове регулювання у сфері судово-експертної діяльності в Україні та деяких зарубіжних країнах. *І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути».* с. 264-270. [online] Режим доступу: http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnik-1-mizhnarodna-nauk-prakt-int-konf-Summer-Debates.pdf [2022, листопад,16]

Клименко О.С., 2022. Організаційно-правові засади діяльності бюро судової медичної експертизи під час воєнного стану. *Публічне управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 20жовтня 2022 р.) /Національний університет охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика. Київ : МОРІОН*. с.116-118. [online] Режим доступу:https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka3/13_02_23-6.pdf [2022, грудень,24]

Клименко О.С., 2022. Світовий досвід державного управління у сфері судово-медичних експертиз. *Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 28.* – с.72-76. Режим доступу: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf

Клименко О.С., 2022. Шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 31*. – с.35-38. Режим доступу: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf

Клименко О.С., 2023 Перезавантаження судово-медичної експертизи в Україні. Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали Всеукраїнської наук.наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 18 травня 2023 р. Одеса : Одеська політехніка. 2023. с. 490-492. [online] Режим доступу: URL:https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/zabezpechennya_stiykosti_systemy_publichnoyi_vlady_konferenciya_1.pdf [2023, травень,21]

Клименко О.С., Клименко А.С., 2021. Деякі проблеми надання послуг мешканцям міських громад суб'єктами судово-медичної діяльності. *Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю*. с.269-270. [online] Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/27102021.pdf [2022, грудень,19]

Клименко Н. І., 2015. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства* № 4. С. 130–134.

Клименко О. С., 2019. Державно-правове регулювання у сфері судово-експертної діяльності в Україні та деяких зарубіжних країнах. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути; тези доп. І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. – с. 264-270.

Клименко О. С., 2019. Сучасні проблеми адміністрування у сфері судово-медичних експертиз. *Всеукраїнська науково-практична конференція за*

міжнародною участю, проведена в ОРІДУ НАДУ при Президентові України. с. 251-252.

Ключові завдання реформи системи охорони здоров'я на 2019-2023 рр. [online]. Режим доступу: https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5d1bb1625ab6f/ [2023, квітень,17]

Книш С. В., 2019. Удосконалення публічного управління сферою охорони здоров‘я в Україні: аналіз реформи та євро перспективи. *Актуальні проблеми правознавства.* Вип. 1. С. 54-59. [online] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_1_11 [2023, квітень,18]

Козуліна С.О., Ровинська К.І., 2020. Актуальні проблеми відповідальності за порушення антикорупційного законодавства у сфері охорони здоров’я. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 12. [online] Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/33.pdf [2023, січень,16]

Колісніченко Н., 2023. Сучасні зарубіжні практики управління розвитком кадрового потенціалу сфери охорони здоров’я. *Науковий вісник: Державне управління*. Львів. No 1 (13). С. 42-53. [online] Режим доступу: https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/290/264 [2023, травень,05].

Колісніченко Н.М. Саханєнко С.Є., 2022. The ways to use outsourcing instruments in health management of Ukraine. *Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 3 (72) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України, проф. В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : НЛТУ України,* 2022. 56 с. DOI : https://doi.org/10.36930/5072. С. 29-34.

Колісніченко Н.М. Саханєнко С.Є., 2022. Проблеми визначення ефективності державних експериментів. *Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фах. вид.* Вип. 27. 162 с. С.19-30. https://doi.org/10.35432/tisb272022276379

Колісніченко Н.М., 2022. Тенденції розвитку публічного управління у сфері охорони здоров’я: глобальний контекст. *Науковий вісник: Державне*

управління. Львів. № 2 (12). С.38-52. [online] Режим доступу: https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/250/244 [2023, січень,26]

Колісніченко Н.М., Бондаренко М.О., 2020. Моделі створення архітектури системи е-урядування: світовий досвід та українські реалії. *Теорія та практика державного управління*. ХарРІДУ НАДУ. №4 (71). 2020. 216 с. С. 186-195. [online] Режим доступу: https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/view/20716 [2023, січень,18].

Колісніченко Н.М., Наконечний А., 2020. Сервісно-орієнтована архітектура е-урядування: характеристики англо-американської моделі та особливості її реалізації в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпро:ДРІДУ. № 4 (47). С.39-48. [online] Режим доступу: htpp://grani-print.dp.ua/index.php/dridu/article/view/446/362doi: 10.33287/102066[2023, січень,18].

Колісніченко Н.М., Попов М.П. Холод М.В., 2022. Роль держави у формуванні та розвитку професійно-етичної складової діяльності працівника сфери охорони здоров'я. *Наукові перспективи (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»).* Випуск № 9 (27) С.110-121. [online] Режим доступу: www.perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/85/13 [2023, січень,26]

Коломієць О. О., 2018. Система охорони здоров'я в Україні: недоліки організації та ризики реформування. *Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць* № 15. С. 18–27. [online] Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/26372/1/EV2018_18-27.pd [2023, лютий,16]

Коломоєць А. В. Гбур З. В., 2021. Логістика управління в сучасному закладі охорони здоров'я. Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку. *VI Міжнародна науково-практична конференція*, Київ; Варшава, 07 лютого 2021 р. : ФОП КАНДИБА Т. П. с. 164—167.

Конституція України : законодавство України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : ред. від 21.02.2019. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

Концепція побудови нової національної системи охорони здоров'я України. Публічна інформація. Управління охорони здоров'я Миколаївської облдержадміністрації [online]. Режим доступу: http://oblzdrav.mk.gov.ua/index.php/publichna-informaciya/gromadski-obgovorennya/6220-kontseptsiya-pobudovi-novoji-natsionalnoji-sistemi-okhoroni-zdorov-ya-ukrajini [2023,березень,17]

Костенюк Н., Пєнкова А., 2021. Особливості розвитку інструментів цифрової трансформації системи охорони здоров'я в Україні. *Актуальні проблеми державного управління Том 3 № 84.* [online] Режим доступу: http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/246357 [2023, квітень,02]

Кофанов А. В., Федченко В. В., 2021. Деякі аспекти психологічних особливостей організаційної та комунікативної діяльності судових експертів. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*. ДНДІ МВС України, 336 с.

Кошова С.П. Михальчук В. М., Радиш Я. Ф., 2021. Єдиний медичний простір України – нова парадигма розвитку національної системи охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 9. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.9.30

Кошова С.П., 2020. Підготовка фахівців управління сферою охорони здоров'я в умовах реформи державного управління. *Аспекти публічного управління,* Т8 №3, 2020. с.119-127https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/795/772

Кошова С.П., Михальчук В.М., Радиш Я.Ф., 2021. Єдиний медичний простір України – нова парадигма розвитку національної системи охорони

здоров’я. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 9. [online]. Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/32.pdf [2023,квітень,08]

Краснова О. І., Плужнікова Т. В., 2018. Особливості механізму державного регулювання сфери охорони здоров‘я. *Інвестиції: практика та досвід* № 7. С. 46-48. [online] Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2018/10.pd [2023, квітень,17]

Кривак Т.П., Баюрко Н.М., 2020. Міжнародне співробітництво Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) та судово-експертних установ України. *Криміналістика і судова експертиза* Вип. 65. С. 170–182.

Кривда Г.Ф. 2017. Відвідування Центру судової медицини клініки медичного університету Лозанни (Швейцарія). *Судово-медична експертиза* № 2. - с. 110-111. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2017_2_34

Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI : ред. від 18.10.2019. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

Кримінально-процесуальний кодекс УСРР, 1927. – Х. : *Юрид. Вид-во Наркомюста УСРР*. – 123 с.

Криничко Л.Р., Ватанов А.Р., 2020. Недоліки системи охорони здоров’я України як чинника впливу на соціально-економічну безпеку держави. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю*, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р. Полтава: НУПП, 195 с

Криничко Л.Р., Леган І.М., Малігон Ю.М., 2021. Державна кадрова політика в сфері охорони здоров’я [монографія]. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 212 с.

Курносенко Л., 2022. Феномен довіри в умовах цифровізації охорони здоров’я. *Публічне управління та регіональний роз*виток №17 с. 746-761. DOI: 10.34132/pard2022.17.05

Курносенко Л.В., 2021. Модель формування професійної компетентності керівника в сфері охорони здоров’я. *Демократичне врядування : наук. вісн. Вип. 1(27) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ*. DOI:https://doi.org/10.33990/2070-4038.27.2021

Ламухина О. А., 2008. Інститут судово-експертних досліджень Мін'юсту Польщі. *Теорія та практика судової експертизи* № 2 (10). С. 214-216.

Лебедєв Д. В., 2011. Правове регулювання діяльності відділу судової медицини та медичної експертизи міністерства народного здоров’я та опікування української держави у 1918 р. *Держава і право* №59. С. 59–64.

Лехан В.М., Крячкова Л.В., Заярський М.І., 2018. Аналіз реформ охорони здоров’я в Україні: від здобуття незалежності до сучасності. Україна. *Здоров’я нації* № 4 (52) [online] Режим доступу: https://repo.dma.dp.ua/4969/1/%D0%9B%D0%B5%D 1%85%D0%B0%D0%BD.pdf [2023,квітень,08]

Линник О. В., Омельчук Л. В., 2017. Актуальність вступу України до міжнародних судово-експертних мереж. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)* №2. – С. 236–241.

Лозовий А. І. Сімакова-Єфремян Е. Б., 2010. Проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності у кримінальному процесі України. *Бюлетень Міністерства юстиції України* № 11. С. 74-83.

Лопата О. А., 2017. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України : дис. канд. юр. наук : 12.00.09. Київ. 234 с.

Лук’яненко В. В., 2010. Історико-правовий аспект розвитку управління спеціалізованими установами судових експертиз в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* №10. С. 219–223.

Ляш А. О., Соколова О. В., Халмурадов Б. Д., 2007. Судова медицина : Навч. посіб. для студ. ВНЗ. *МОН України. Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна»*. Київ : Ун-т «Україна». 275 с.

Малиновський В.Я., 2005. Словник термінів і понять з державного управління. *Київ: Центр сприяння інституц. розвитку держ. служби*, 254 с.

Маматова Т. В., Кравцов О. В., 2021. Забезпечення якості публічних послуг в умовах цифрової трансформації. *Section 10. Ensuring the administrative services' quality in the context of digital transformation. Development vectors in public management and administration : collective monograph. Riga, Latvia : Publishing House «Baltija Publishing».* p. 208–228. [online] Режим доступу: https://doi.org/10.30525/978-9934-26- 082-7-10 [2022,листопад,24].

Медичне державне страхування в Україні вже працює, 2023. [online] Режим доступу: https://life.pravda.com.ua/health/2023/05/8/254185/ http://surl.li/bqisc[2023, квітень,11].

Медичне страхування. *Вікіпедія. Вільна енцеклопедія.* [online] Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F [2023, квітень,16]

Шилепницький П.І., 2011. Державно-приватне партнерство: теорія і практика : монографія ; *Ін-т регіональних досліджень НАН України*. 455 с.

Мельниченко, О. А., & Овчарова, Ж. М. 2022. Публічне управління розвитком сфери охорони здоров'я як предмет наукових досліджень. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування,* (4), с. 40-46. https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.4.5

Миськевич Т., 2023 Реформування системи охорони здоров'я. [online] Режим доступу:https://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=753:reformuvannya-sistemiokhoroni-zdorov-ya-2&catid=71&Itemid=382 [2023, квітень,14].

Михайлов В.О., 2022. Принципи судово-експертної діяльності в Україні. Кримінальне право та процес. Кримінологія. Криміналістика. DOI https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-1-13-153-158

Надюк З.О., 2023. Особливості підготовки та перепідготовки судово-медичних експертів в Україні. *Наукові перспективи* No 7(37). с. 234-242. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37). [online] Режим доступу: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/165/255 [2023, липень,18].

Надюк З.О., 2019. Державне управління інноваційним розвитком національної системи охорони здоров`я. *Державне будівництво* №1. DOI: https://doi.org/10.34213/db.19.01.13 [2023, лютий,14].

Недашківська О., 2022. Актуальні проблеми удосконалення інформаційного та методичного забезпечення діяльності судового експерта в умовах діджиталізації. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності. ТОВ «Центрально-Українське видавництво»* с.293-296.

О Национальном центре судебных экспертиз: Постановление Правительства Республики Молдова от 27.12.2016 № 1412 [online] Режим доступу: http://surl.li/bqisc[2021, березень,20].

О судебной экспертизе: Закон Республіки Казахстан від 10.02.2017 р. № 44-VI : ред. від. 18.04.2017. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37215312ENFSI

Овсянникова І.М., 2022. Про роль і значення міжнародного співробітництва для судово-експертної діяльності в умовах війни. *Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук. Харків-Рига* с.164-167.

Озернюк Г. В. 2018. Регламентація судово-медичної експертизи в Україні та окремих країнах Європи. *Судова та слідча практика в Україні* №6. – С. 11–15

Ольховський В. О., 2012. Правове регулювання судово-медичної експертизи. *Судово-медична експертиза*. С. 7–10.

Основи законодавства України про охорону здоров’я: закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII : ред. від 01.01.2019. [online] *Офіц. веб-сайт Верхов.*

Ради України. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12 [2023,лютий,10].

Основні засади діяльності у сфері охорони здоров'я: проект Закону України від 20.08.2009 № 5054. Лігазакон. *[online]*. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/JF3WE00A?an=3 [2023,березень,08]

Особливості в організації та функціонування судово-експертної діяльності європейських країн, 2019. *Експертно - дослідна служба України*. – 2019. [online] – Режим доступу до ресурсу: https://ua-expert.com/ua/news/svitoviy-dosvid-u-sudovo-ekspertniy diyalnosti/?fbclid=IwAR 0HIycRlunadQ4ZxcYAAr5hIP6SlXVugF9fVjjzKCt3hfgGzBy7XMzLXn0 [2023,лютий,18].

Павлюк Р. Ю., 2022. Поняття та зміст процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства. *Прикарпатський юридичний вісник Випуск 4 (45)*, с.93-96. DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2022.17

Палагнюк Ю.В., 2012 «Державна політика» та «публічна політика»: теоретичний аспект. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Державне управління»*. 2012. Т. 18, Вип. 169. С. 63–67. [online]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2012_181_169_14 [2023,квітень,08]

Пиріг І. В., 2015. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування. *Монографія. Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Ліра ЛТД* с. 60-83.

Півторак Г.П, 2012. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / ред. кол.: О.С. Мельничук (гол.) та ін.; *Київ: Наукова думка* Т. 6. 568 с.

Пілюков Ю. А., 2018. Сучасна система державних судово-експертних установ в Україні. Окремі напрями удосконалення їх діяльності. *Актуальні проблеми правознавства. Вип. 1 (13)*. с 149-154.

Піроженко Н. В., 2021. Теоретичні засади стратегування в сфері охорони

здоров’я як умови забезпечення автономізації лікувальних закладів. *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М.М. Іжа]. Вип. 2(83). – Одеса : ОРІДУ НАДУ*. С. 33-38 – [online] Режим доступу: http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237221 [2023, січень,19]

Плетенецька А.О. Варфоломеєв Є. А., 2016. Про взаємодію бюро судово-медичної експертизи з органами місцевого самоврядування (на прикладі судово-медичних експертиз щодо надання медичної допомоги). *Вісник морської медицини* № 3. Є. А. Варфоломеєв, Київ. С. 19-24. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vismormed_2 016_3_5

Положення про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим): наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-95 [2023,лютий,18].

Положення про Головне бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,10].

Положення про Головного судово-медичного експерта Міністерства охорони здоров'я України: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,09].

Положення про Департамент охорони здоров’я Одеської обласної державної адміністрації: розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації від 06.02.2017 року № 77/А-2017 : ред. від 06.02.2017 [online]. *сайт Одеської обласної державної адміністрації*. – Режим доступу:

https://oda.odessa.gov.ua/departamenti-ta-upravlinna/departament-ohoroni-zdorova [2023, березень,14].

Положення про завідуючого відділенням бюро судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,02].

Положення про завідуючого відділом бюро судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,02].

Положення про заступника начальника Головного бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,02].

Положення про методичну (консультативну) раду бюро судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,02].

Положення про Міністерство охорони здоров’я України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 267 : ред. від 01.07.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-п?find=1&text=%E5%EA%F%201%EF%E5%F0%F2 [2023, березень,02].

Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 : ред. від 21.10.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України.* – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/228-2014-п?lang=uk [2023, березень,12].

Положення про начальника бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканського бюро (Автономної Республіки Крим): наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,02].

Положення про організаційно-методичний відділ Головного бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,02].

Положення про судово-медичного експерта: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року №6 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, березень,02].

Порядок проведення атестації лікарів: наказ Міністерства охорони здоров’я України від 22.02.2019 № 446 : ред. від 22.02.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0293-19 [2023, лютий,04].

Постанова Київського районного суду м. Одеса № 83401540 від 29.07.2019 [online]. *Київський районний суд міста Одеси*. Режим доступу: https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/83401540/ [2023, лютий,08].

Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: закон України від 03 жовтня 2017 року № 2147ª-VIII : ред. від 03.10.2017 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19 [2023, лютий,04].

Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 : ред. від 22.02.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 [2023, лютий,14].

Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення атестації та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20 липня 2018 року №1361 : ред. від 20.07.2018 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1191-18 [2023, лютий,15].

Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії бюро судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18 лютого 1997 року № 52 (втратив чинність) [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0118-97 [2023, лютий,15]

Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів: затверджено наказ Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5 : ред. від 08.02.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15 [2023, лютий,15]

Про затвердження Положення про кваліфікаційні класи судових експертів бюро судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31 жовтня 1995 року № 199 (втратив чинність) [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023, лютий,15]

Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 1994 р. № 778 : ред. від 19.11.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України.* Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/778-94-п [2023, лютий,15]

Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 267 [online]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text [2023, березень,17]

Про затвердження Порядку ведення державного Реєстру атестованих судових експертів: наказ Міністерства юстиції України від 29 березня 2012 року № 492/5: ред. від 27.02.2018 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0484-12 [2023, лютий,15]

Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні [...] МВС України, МОЗ України, Генеральна прокуратура України; Наказ, Порядок, Висновок [...] від 29.09.2017 № 807/1193/279 [online] Режим доступу:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17#Text [2023, лютий,25].

Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних класів судових експертів працівникам науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 30.12.2011 № 3660/5 (втратив чинність) [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0002-12 [2023, лютий,15]

Про комунальний заклад «Обласне бюро судово – медичної експертизи. *Рішення Рівненської обласної ради* від 27.03.2009 № 1159 [online] Режим доступу : http://oblrada.rv.ua/ [2022, лютий,18].

Про місцеві державні адміністрації: закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. [online]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text [2023, квітень,17]

Про основні засади провадження діяльності у сфері судово-медичної експертизи: проект Закону № 6285, зареєстровано у Верховній Раді України 04.04.2017. [online]. *Пояснювальна записка до законопроекту*. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?id=&pf3511=61498 [2023, січень,10]

Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 248/784 : ред. від 17.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95 [2023,січень,22]

Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю: постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.1991 р. № 311 : ред. від. 05.11.1991[online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311-91-п?find=1&text=%F1%F3%E4%EE%E 2%EE+-%EC%E5%E4 [2023,січень,22]

Про розширення мережі науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 25 січня 1995 р. № 52 : ред. від 25.01.1995 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/52-95-п [2023,січень,04]

Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: висновок на проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» [online] Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/XH6YF00A?an=57 [2023, квітень,05]

Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 № 4038-XII : ред. від 17.10.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/4038-12 [2023,січень,02]

Про узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві: постанова Пленуму вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.09.2011 р. № 8 : ред. від. 30.09.2011 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов.Ради України*. Режим доступу:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0008740-11[2023,січень,11]

Про умови оплати праці працівників державних спеціалізованих установ судових експертиз: постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2011 № 314 [online] Режим доступу: http://surl.li/bqisc[2023, квітень,10].

Репешко П. І. Реалізація спеціальних принципів державного управління в організації судово-експертної діяльності. *Теорія та практика державного управління*. Харків, 2011 - с. 152-158.

Реформа системи охорони здоров‘я. *Урядовий портал*. [online] Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-sistemi-ohoroni-zdorovya [2023, квітень,18]

Ровинська К.І., Ровинський Ю.О., 2023. Судово-медична експертиза як державна гарантія захисту прав у сфері охорони здоров’я. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 5. [online] Режим доступу: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/1530 DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.5.5[2023, травень,30].

Романюк Б. В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства : [навч. посіб.]. *К. : Аванпост-Прим*, 2010. – 303 с.

Ромашкіна О., 2016. Якою бути судово-медичній службі. *Голос України* [online]. Режим доступу до ресурсу: http://www.golos.com.ua/article/276713. [2023,січень,14]

Савіна Т.В., 2017. Кадрове забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні: стан та перспективи розвитку. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід* № 15. С. 95-98. [online] Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2017/19.pdf [2022, січень,18].

Савченко В.А., Коропецька С.О., 2022. Перспективні напрями вдосконалення судово-експертної діяльності з урахуванням зарубіжного досвіду. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»* № 4 с.348-352.

Сазонець І.Л., Вівсянник О.М., 2020. Стратегічні пріоритети Всесвітньої організації охорони здоров’я в інституційному механізмі державного управління системою охорони здоров’я. *Вісник НУЦЗУ. Серія: державне управління* No 1. С. 275–284.

Саханенко С., Колісніченко Н., 2018. Система присяжних в Україні: організаційна підтримка її функціонування. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. [голов. ред. М.М. Іжа]. Вип. 1 (73). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. С. 83-86.

Саханєнко С., 2023. Територіальні медичні кластери як елементи формування агломерацій та розвитку їх структури. Теоретичні та прикладні питання державотворення. Теоретичні та прикладні питання державотворення: електрон. наук. фах. вид. Вип. 1 (29). Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол.

Саханєнко С.Є., Ровинська К.І., 2022. Судово-медична експертиза пов’язана з «лікарськими помилками» в Україні: організаційно-правовий аспект. Теоретичні та прикладні питання державотворення: електрон. наук. фах. вид. Вип. 2 (28). Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол.,

Саханєнко С. Є., Колісніченко Н. М., К. І. Ровинська, 2018. Проблеми організаційного забезпечення суду присяжних як елемент судового управління. *Теорія та практика державного управління* Вип. 2. С. 178-186. [online]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2018_2_29 [2023,лютий,10]

Словник системного аналізу в державному управлінні / Ю. П. Сурмнін, Л. Г. Штика, В.Д. Бакуменко, Л. М. Гогіна. – К.: Вид-во НАДУ, 2007 – 148 с.

Смуригін, О. Є., 2021. Державне управління змінами в сфері охорони здоров'я в умовах реформи. *Випускна кваліфікаційна робота : 281 «Публічне управління та адміністрування»*. НУ "Чернігівська політехніка", кафедра публічного управління та менеджменту організацій. Чернігів.109 с.

Стартувала медична реформа: яких кардинальних змін чекати 2018 року. [online] Режим доступу: https://tsn.ua/ukrayina/startuvala-medichna-reforma-yakih-kardinalnih-zmin-chekati-2018-roku-1075060.htm [2023, квітень,16]

Стасюк М., 2013. Організація судово-медичної служби в Португалії. D. Almeida, F. Taveira, F. Santos. *Буковинський медичний вісник* №3. с. 164–165.

Статут Миколаївського обласного бюро судово-медичної експертизи Миколаївської обласної ради (Нова редакція), 2018. – Назва з екрана. [online]. Режим доступу: https://www.mk-oblrada.gov.ua/UserFiles/decreeProject/15297444155b2e0c1f2b7a7.pdf [2023, березень,14]

Статут Київського міського клінічного бюро судово-медичної експертизи (нова редакція), 2011. – Назва з екрана. [online]. Режим доступу: https://kyivaudit.gov.ua/vr/ka/company.nsf/0/EA70CC11C92CE118C2257E46002755F1/$file/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82.pdf[2023, березень,18]

Статут комунальної установи «Запорізьке обласне бюро судово-медичної експертизи» Запорізької обласної ради (нова редакція), 2020. – Назва з екрана.

[online]. Режим доступу: https://zor.gov.ua/sites/default/files/07_38_25-1.pdf [2023, березень,14]

Статут Хмельницького обласного бюро судово-медичної експертизи» (нова редакція), 2008. – Назва з екрана. [online]. Режим доступу: https://km-oblrada.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/statut-sudmedekspert.pdf [2023, березень,11]

Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку, 2020. *Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз. Дрогобич: «ПОСВІТ» 406 С.*

Судово-медична експертиза має стати інструментом оцінки якості медичної послуги, 2020. *Медицина сьогодні*. [online]. Режим доступу: http://surl.li/jwxil [2023,березень,16]

Сурмін Ю.П., Бакуменко В.Д., Михненко А.М., 2010. Енциклопедичний словник з державного управління / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 820 с.

Теорія та практика судової експертизи і криміналістики, 2018. *Всеукраїнська науково-практична конференція з нагоди 85-річчя доктора юридичних наук, професора Н.І. Клименко. 27 лютого 2018 року - Київ: Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет» Донецький державний університет управління*. 413 с.

Тимофєєнко С. А., 2011. Ознаки комплексної судової експертизи в кримінальному процесі. *Право та управління* № 1. с. 452–456.

Турчак Д.В., 2019. Механізми державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров‘я. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України*. Київ. 315 с.

Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й

перезавантаження технічних і юридичних наук: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. (Харків-Рига, 31 травня 2022 р.). Харків, 2022. 242 с.

Уряд виділив субвенцію на функціонування судово-медичних служб під час перехідного періоду їх реформування. *Урядовий портал.* [online]. Режим доступу:https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vydilyv-subventsiiu-na-funktsionuvannia-sudovo-medychnykh-sluzhb-pid-chas-perekhidnoho-periodu-ikh-reformuvannia [2023, квітень,14]

Усов А.І., 2012. Про інститут судової експертизи Нідерландів (NFI): *Теорія та практика судової експертизи* № 2 (26). Київ. с. 160–163.

Федчишина В. В., 2014. Управління судово-експертною діяльністю України за доби правління гетьмана Павла Скоропадського (1918). *Економіка та держава* №5 с. 120–123.

Фірсова О.Д., 2016. Механізми геоінформаційного забезпечення державного управління охороною здоров`я в Україні: *автореф. дис.на здобуття нук. ступеня канд. наук з держ. упр. спец. 25.00.02.* Нац. Академія державного управління при Президентові України. Київ. [online] Режим доступу: http://academy.gov.ua/pages/dop/138/files/f1d7a4c7-d790-446c-bde3-630b38e44e92.pdf [2022, січень,13].

Франчук В. В., Росоловська С. В., 2018. Шляхи оптимізації проведення судово-медичних експертиз у випадках "Лікарських справ". *Судово-медична експертиза* № 1. с. 105-110. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2018_1_29.

Фуртак І.І., 2010. Механізми державного управління у сфері охорони здоров'я в контексті європейської інтеграції України: *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. спец. 25.00.02.* Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів. 20 с.

Хазієв, Ш. Н., 2005. Про Європейську мережу судово-експертних установ. *Адвокат* № 8. – с. 14–19.

Хохлов В. В., 2019. Судова медицина. *Посібник : практ. Допомога. У 3 т. Том 1. - 4-те вид., Перероб. І дод. - К.: Видавництво Юрайт*. 425 с.

Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 23.06.2005, № 2709-IV : ред. від 19.10.2019 [online]. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 [2023,січень,17]

Шевчук В. М., 2019. Вплив наукових ідей м. С. Бокаріуса на розвиток криміналістики та судової медицини. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : збірник матеріалів міжнарод.наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М.С. Бокаріуса* с.9-11.

Шевчук В. М., 2020. Методологічні проблеми вдосконалення законодавчого забезпечення судово-експертної діяльності. *Матеріали круглого столу «Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя»* с. 34-41. [online]. Режим доступу:*https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18047/1/Shevchuk_34-41.pdf* [2023, квітень,12]

Шепітько В. Ю., 2020. Проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в Україні. *Матеріали круглого столу «Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя»* с.25-27.

Ю. І. Сенюк З. О. Надюк, 2020. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. *Право та державне управління № 2.* [online]. Режим доступу: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf [2023,квітень,30]

Юсупов В. В., 2017. Розвиток Українських судово-медичних закладів у першій половині XX століття. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* №3. с. 301–318.

Юсупов В. В., 2017. Розвиток Українських судово-медичних закладів у XX столітті. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* №17 с. 446–456.

Klimenko O.S., 2021. Administrația publică în domeniul integrării judiciare activitatea medicală: probleme şi propuneri principale de soluţii. Conferinţa internațională științifico-practică a studenților-doctoranzi. Sintezele investigațiilor doctorale în domeniul științelor politico-administrative și economice. [online] Режим доступу: https://aap.gov.md/files/conferinte/19.11.21/19.11.21.pdf [2022, грудень,24]

Klimenko O.S., 2022. Administrația publică și administrația justiției expertiza medicala in Ucraina. Contribuția tinerilor cercetători ladezvoltarea administrației publice: materiale ale Conferinței ştiinţifico-practice internaționale, ediția a VIII-a, 25 februarie–2022. Chişinău : AAP, 2022 – c. 74-76. [online] Режим доступу: http://aap.gov.md/files/publicatii/conferinte/2022/25.2.22.pdf [2022, грудень,27]

Klymenko Oleksandr, 2019. Public administration in the field of judicial medical examinations. New Insights in Public Administration [Electronic source]: proceedings of Scientific Seminar of PhD Students / Edited by N. Kolisnichenko. – Odessa, November 8, 2019. – Odessa: ORIPA NAPA, 2019. – p. 15-16. [online] Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/7/3/journal/elek-journal-5-1.pdf [2022, грудень,14]

Kolisnichenko, N. M. & Sakhanienko, S. E., 2022. The experiments in the public sphere: towards the problem of determining effectiveness, success and efficiency. Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. Вип. 4 (73). Львів: Національний лісотехнічний університет України, 2022. С. 27-33 https://doi.org/10.36930/507304

Médicos Forenses Spain. URL:https://www. mjusticia.gob.es/es/ciudadania/empleo-publico/accesoconvocatorias-perfiles/medicos-forenses [online] Режим доступу: http://surl.li/bqisc[2021, квітень,10].

Nadyuk Z., Khozhylo I., Antonova O., Tarasenko T. & Serohina T. Local Self-government In The Focus Of The Medical Reform In Ukraine: Analysis Of Powers. Theoretical and Empirical Researches in Urban Management, 2020, May, Volume 15 Issue 2. [online] Режим доступу:http://um.ase.ro/no152/2.pdf [2023, лютий,19].

Natalia Dragomyretska, Yuliana Palagnyuk, Viktoria Andriyash, Iryna Matvieienko, Dmytro Samofalov, 2022. The Introduction of Modern Technologies in Public Administration in the Context of Globalization. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.22 No.2, pp. 334-340. [online] Режим доступу: https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.2.42 [2022, листопад,22]

Nederlands Forensisch Instituut (NFI). [online] Режим доступу: https://www.rijksfinancien.nl/memorie-van-toelichting/ 2018/OWB/VI/onderdeel/d17e44760 [2021, березень,18].

Olena Yu. Bobrovska, Ihor O.Drobot, Zinoviy O.Nadyuk, 2020. Modern theories of public administration: experience for Ukraine. Journal NALSU N4, p.107-120. Doi: 10.37635/jnalsu.27(4).2020.107-120

Popov, M., Prykhodchenko, L., Rovynskyy, Y., Rovynska, K., Kozulina, S., 2020. Regulatory and legislative support of management decisions for support of regional development. *International Journal of Criminology and Sociology*, 9,стр. 2964-2971. [online] Режим доступу: https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.085099231556&origin=inward&txGid=72685a070786ce9fbc0b9e5cbe817d3a [2023, січень,23]

Prykhodchenko L., Lesyk O., 2022. Health care system management: classification of world models and domestic experience of their implementation. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. No30. С.64-70.

Prykhodchenko L., Tkach I., 2018. Organizational support for the implementation of the principles of openness and transparency by public authorities:

components of efficiency. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління : серія «Державне управління»*. с. 45-55.

Sahanenko S., Popov M., Holynska O., Kolisnichenko N., Davtian S., 2020. Efficiency evaluation of territorial and administrative system reforming in Ukraine. *International Journal of Management (IJM)* Volume 11, Issue 6, June, pp. 913-927. DOI: 10.34218/IJM.11.6.2020.080. [online] Режим доступу: https://scopedatabase.com/documents/00000011/00000-00175.pdf [2023, січень,13].

Sahanenko Sergìj, Kolìsnìčenko Natalâ, 2018. The Institute of Jurors in Ukraine. *Studia Sieci Uniwersytetów Pogranicza* Tom 2. p. 43-52 [online] Режим доступу:https://www.psu.by/images/stories/news2020/publikaci a-jurnal/Studia-SUP-2_wkad_2607.pdf[2022, листопад,26]

Samofalov DA, Izhytska NV, Dragomyretska NM, Lyashenko AV, 2020. Information and communication technologies in public management of the healthcare institutions network during COVID-19 pandemics . *Wiad Lek* 73(11):2535-2542. PMID: 33454697. [online] Режим доступу: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33454697/ [2022, листопад,21]

Sierhiey Sakhanenko Natalia Kolisnichenko The jury system of Ukraine: organizational support of its functioning [online]. Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/9/new_options/pdf/012/Sakhanenko-Kolisnichenko.pdf[2023,лютий,15] URL:https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/zabezpechennya_stiykosti_systemy_publichnoyi_vlady_konferenciya_1.pdf [2023, травень,21]

Victorian Institute of Forensic Medicine URL: https://www.vifm.org/forensic-services/overview/ coronial-system/ [online] Режим доступу: http://surl.li/bqisc[2021, квітень,10].

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Довідки й акти про впровадження та участь у науково-дослідних роботах

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Департамент охорони здоров'я Одеської облдержадміністрації
КУ «Одеське обласне бюро судово-медичної експертизи»
пр. Валіховський, 4, м. Одеса, 65082 Тел.: (048) 723-22-25, факс (048) 723-42-71
e-mail: smeomo@ukr.net
Код ЄДРПОУ 05480950

Вих. № 1356 01 від "04" 04 2025 р.

Спеціалізованій вченій раді

ДОВІДКА
про використання результатів дисертаційного дослідження
Клименка Олександра Сергійовича
Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні
у проведення роботи з підвищення ділової кваліфікації працівників бюро

Повідомляємо, що на базі Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи впроваджено результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» Клименка Олександра Сергійовича за темою: «Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні».

Зокрема, проведено роботу згідно підпункту 2.13 п.2 Положення про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим) від 17.01.1995 № 6 щодо підвищення ділової кваліфікації працівників бюро на основі результатів дослідження здобувача про сучасний стан, перспективи реформування та особливості затвердження нового штатного розпису під час реорганізації Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи.

Вважаємо запропоновані пропозиції, висновки та результати дослідження актуальними і доцільними, що мають значний практичний інтерес для служби судово-медичної експертизи в Україні.

Тимчасово виконувач обов'язків
Генерального директора Олексій ДОМНЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Навчально-науковий інститут публічної служби та управління

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Клименка Олександра Сергійовича

Результати дисертаційного дослідження Клименка Олександра Сергійовича на тему: «Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні» були впроваджені у матеріалах до практичних занять навчальної вибіркової дисципліни «Публічне та управлінське лідерство в системі охорони здоров'я», яка викладалася здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281«Публічне управління та адміністрування» за освітньою програмою «Публічне управління сферою охорони здоров'я».
Впровадження результатів наукового дослідження О. Клименка сприяло розширенню та поглибленню знань здобувачів щодо особистості лідера-керівника галузі охорони здоров'я та його основних компетенцій в прийнятті рішень; підвищення ефективності роботи персоналу та розвитку кадрового потенціалу працівників сфери судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні; навчання та підвищення кваліфікації судово-медичних експертів; оцінки їхньої праці та розвитку професійної кар'єри.

Таким чином, вважаємо запропоновані висновки та результати дослідження актуальними і доцільними, що мають значний практичний інтерес для системи судово-медичної експертизи в Україні.

Директор ІПСУ Микола ІЖА

«7» липня 2023 р.

Особистий підпис
засвідчує
ВІДДІЛ КАДРІВ

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ODESSA POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY

пр. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044 Україна
тел.: +38 048 7223474

Shevchenko ave., 1, Odessa, 65044 Ukraine
phone: +38 048 7223474

E-mail: mail@op.edu.ua https://op.edu.ua Код ЄДРПОУ 43861328

0908.2023 № 1354/188-07
На №

Довідка
про використання результатів дисертаційної роботи
Клименка Олександра Сергійовича
Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні

у науково-дослідницькій діяльності Національного університету «Одеська політехніка»

Довідка видана в тому, що у науково-дослідницькій діяльності Національного університету «Одеська політехніка» використанні наступні наукові результати, отримані у дисертаційній роботі Клименка Олександра Сергійовича:

- узагальнений матеріал відносно діяльності судово- медичної служби, зокрема судово-медичних експертів щодо проведення судово-медичних експертиз в умовах кризових явищ;
- інноваційні шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні;
- модель публічного адміністрування системою судово-медичних експертиз, яка передбачає формування цілісної і незалежної системи судово-медичної експертизи, що забезпечить: оновлення державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України» з подальшим реформуванням системи управління спеціалізованими державними установами на регіональному та субрегіональному рівнях.

Дисертацію виконано згідно тематичного плану НДР ОНПУ за період 2022 р.

Клименко Олександр Сергійович брав участь як виконавець на громадських засадах за держбюджетною науково-дослідною роботою № 212-187 «Правове регулювання державотворення соціально-економічних відносин в Україні» (0122U002193).

Проректор Дмитро ДМИТРИШИН

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ODESSA POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY

пр. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044 Україна
тел.: +38 048 7223474

Shevchenko ave., 1, Odessa, 65044 Ukraine
phone: +38 048 7223474

E-mail: mail@op.edu.ua https://op.edu.ua Код ЄДРПОУ 43861328

09.08.2023 № 1355/188-07

На №

Довідка
про використання результатів дисертаційної роботи
Клименка Олександра Сергійовича
Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні

у науково-дослідницькій діяльності Національного університету «Одеська політехніка»

Довідка видана в тому, що у науково-дослідницькій діяльності Національного університету «Одеська політехніка» використанні наступні наукові результати, отримані у дисертаційній роботі Клименка Олександра Сергійовича:

- інноваційні інструменти здійснення судово-медичної діяльності на основі науково-практичних матеріалів, за допомогою сканерів та інших сучасних технологій;
- особливості міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, зокрема обмін науково-практичним досвідом в судово-медичній діяльності судово-медичними експертами;
- комплекс теоретико-прикладних методів публічного управління сферою судово-медичних експертиз.

Дисертацію виконано згідно тематичного плану НДР ОНПУ за період 2022 р.

Клименко Олександр Сергійович брав участь як виконавець на громадських засадах за держбюджетною науково-дослідною роботою № 216-185 «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» (ДР 0122U002247).

Проректор Дмитро ДМИТРИШИН

ДОДАТОК Б

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Oleksandr Klymenko Foresenic administering: historical stages of the formation, development and functioning. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. Вип. 1(82). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2021. с.32-37. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/new_options/pdf/021/Zbirnuk-1-82-2021.pdf

2. Клименко О.С Шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 31/ 2022. – с.35-38. URL: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf

3. Клименко О.С. Світовий досвід державного управління у сфері судово-медичних експертиз. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 28/2022. – с.72-76. URL: http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf

4. Клименко О. С. Перспективи реформування системи судово-медичної експертизи в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, (1), 2023, 22-26. URL: https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/319/295

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Клименко О.С. Державно-правове регулювання у сфері судово-експертної діяльності в Україні та деяких зарубіжних країнах. І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути». 1-2 серпня 2019 р. – Дніпро, 2019. с. 264-

270.URL:http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnik-1-mizhnarodna-nauk-prakt-int-konf-Summer-Debates.pdf

6. Клименко О.С. Сучасні проблеми публічного адміністрування у сфері судово-медичних експертиз. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 11 жов. 2019 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2019. с. 251-252. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/10.10.2019.pdf

7. Klymenko Oleksandr Public administration in the field of judicial medical examinations. New Insights in Public Administration [Electronic source]: proceedings of Scientific Seminar of PhD Students / Edited by N. Kolisnichenko. – Odessa, November 8, 2019. – Odessa: ORIPA NAPA, 2019. – p. 15-16. URL: http://www.oridu.odessa.ua/7/3/journal/elek-journal-5-1.pdf

8. Клименко О.С., Клименко А.С. Деякі проблеми надання послуг мешканцям міських громад суб'єктами судово-медичної діяльності. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 8 жов. 2021 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2021. – с.269-270. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/27102021.pdf

9. Klimenko O.S. Administrația publică în domeniul integrării judiciare activitatea medicală: probleme şi propuneri principale de soluţii. Conferința internațională științifico-practică a studenților-doctoranzi. Sintezele investigațiilor doctorale în domeniul științelor politico-administrative și economice.19 noiembrie 2021 URL: https://aap.gov.md/files/conferinte/19.11.21/19.11.21.pdf

10. Klimenko O.S. Administrația publică și administrația justiției expertiza medicala in Ucraina. Contribuția tinerilor cercetători ladezvoltarea administrației publice: materiale ale Conferinței ştiinţifico-practice internaționale, ediția a VIII-a, 25 februarie–2022. Chişinău : AAP, 2022 – c. 74-76. URL: http://aap.gov.md/files/publicatii/conferinte/2022/25.2.22.pdf

11. Клименко О.С. Організаційно-правові засади діяльності бюро судової медичної експертизи під час воєнного стану. Публічне управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 20жовтня 2022 р.) /Національний університет охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика. Київ : МОРІОН, 2022. с.116-118. URL: https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka3/13_02_23-6.pdf

12. Клименко О.С. Перезавантаження судово-медичної експертизи в Україні. Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали Всеукраїнської наук.наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 18 травня 2023 р. Одеса : Одеська політехніка. 2023. с. 490-492. URL:https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/zabezpechennya_stiykosti_systemy_publichnoyi_vlady_konferenciya_1.pdf

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 119615. Науковий твір: «Перспективи реформування системи судово-медичної експертизи в Україні».

ДОДАТОК В

Міжрегіональні філії Державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні»

№	*Місто*	*Назва*	*Районні відділення*
1.	Київ	Центральна міжрегіональна філія (Київська, Житомирська, Вінницька, Черкаська області)	*Київська область 7 районів* (Білоцерківський, Бориспільський, Броварський, Бучанський, Вишгородський, Обухівський, Фастівський) *Житомирська область 4 райони* (Бердичівський, Житомирський, Коростенський район, Новоград-Волинський) *Вінницька область 6 районів* (Вінницький, Гайсинський, Жмеринський, Могилів-Подільський, Тульчинський, Хмільницький) *Черкаська область 4 райони* (Звенигородський, Золотоніський, Уманський, Черкаський)
2.	Одеса	Південна міжрегіональна філія (Одеська, Херсонська, Миколаївська області)	*Одеська область 7 районів* (Березівський, Білгород-Дністровський, Болгродський, Іваїльський, Одеський, Подільський, Роздільнянський) *Херсонська область 5 районів* (Бериславський, Генічеський, Каховський, Скадовський, Херсонський) *Миколаївська область 4 райони* (Баштанський, Вознесенський, Миколаївський, Первомаський)
3.	Дніпро	Східна міжрегіональна філія (Дніпропетровська, Донецька, Луганська,	*Дніпропетровська область 7 районів* (Дніпровський, Кам'янський, Криворізький,

		Запорізька, Кіровоградська області)	Нікопольський, Новомосковський, Павлоградський, Синельниківський) *Донецька область 5 районів* (Бахмутський, Волноваський, Краматорський, Маріупольський, Покровський) *Луганська область 4 райони* (Сватівський, Сєвєродонецький, Старобільський, Щастинський) *Запорізька область 5 районів* (Бердянський, Василівський, Запорізький, Мелітопольський, Пологівський) *Кіровоградська область 4 райони* (Голованівський, Кропивницький, Новоукраїнський, Олександрійський)
4.	Харків	Північна міжрегіональна філія (Харківська, Чернігівська, Сумська, Полтавська області)	*Харківська область 7 районів* (Богодухівський, Ізюмський, Красноградський, Куп'янський, Лозівський, Харківський, Чугуївський) *Чернігівська область 5 районів* (Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький, Чернігівський) *Сумська область 5 районів* (Конотопський, Охтирський, Роменський, Сумський, Шосткинський) *Полтавська область 4 райони* (Кременчуцький, Лубенський, Миргородський, Полтавський)
5.	Львів	Західна міжрегіональна філія (Львівська, Рівненська, Волинська,	*Львівська область 7 районів* (Дрогобицький, Золочівський, Львівський, Самбірський,

		Хмельницька, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області)	Стрийський, Червоноградський, Яворівський) *Рівненська область 4 райони* (Вараський, Дубенський, Рівненський, Сарненський) *Тернопільська область* 3 *райони* (Кременецький, Тернопільський, Чортківський) *Волинська область 4 райони (*Володимир-Волинський, Камінь-Каширський, Ковельський, Луцький) *Хмельницька область 3 райони* (Кам'янець-Подільський, Хмельницький, Шепетівський) *Івано-Франківська область 6 районів* (Верховинський, Івано-Франківський, Калуський, Коломийський, Косівський, Надвірнянський) *Закарпатська область 6 районів* (Берегівський, Мукачівський, Рахівський, Тячівський, Ужгородський, Хустський) *Чернівецька область 3 райони* (Вижницький, Дністровський, Чернівецький)

ДОДАТОК Г

Свідоцтва про реєстрацію авторського права на наукові твори

УКРАЇНА

СВІДОЦТВО

про реєстрацію авторського права на твір

№ 119615

Науковий твір «Перспективи реформування системи судово-медичної експертизи в Україні»

(вид, назва твору)

Автор(и) **Клименко Олександр Сергійович**

(повне ім'я, псевдонім (за наявності))

Дата реєстрації 7 червня 2023 р.

Директор
Державної організації
«Український національний
офіс інтелектуальної власності
та інновацій»

Олена ОРЛЮК

УКРНОІВІ

М.П.